

Model territorial, autonomia i votants: els reptes organitzatius del PSOE (2003-2011)

Andreu Orte del Molino

TESI DOCTORAL UPF / ANY 2013

DIRECTOR DE LA TESI

Dr. Klaus-Jürgen Nagel

DEPARTAMENT DE CIÈNCIES POLÍTIQUES I SOCIALS

*A l'Eva i la nostra filla Irene, per tots els anys
junts i els anys que han de venir i per tota la felicitat
que em doneu cada dia.*

Agraïments

Tots els inicis són difícils, però cal recordar sempre qui t'empeny per iniciar un repte com l'actual. D'ençà que vaig pensar en iniciar un programa de Doctorat, vaig poder parlar sobre el que implicava, alguns punts a favor i d'altres en contra. En aquell període de temps he d'agrair especialment les converses que vaig tenir amb Josep Maria Castellano i als professors Robert Fishman i Javier Astudillo. Sense ells possiblement hagués completat la meva formació en ciències socials des d'una perspectiva ben diferent.

Recordo amb especial afecte els dos anys de cursos de l'antic programa de Doctorat en Ciències Polítiques i Socials. El primer any, fou tota una lliçó intel·lectual, cultural i humana gràcies als companys de promoció i professorat del programa. Era una promoció molt internacional, multidisciplinar de la qual vaig aprendre moltíssim. Gràcies a l'Elena, Alek, Pablo, Gerardo, Nynke, Islam, Berkay, Sergi, Sunnee, Jordi, Andrea Bianculli, Andrea Noferini i Josep Maria.

També he d'agrair la dedicació de Jacint Jordana, Mariano Torcal, Clara Riba, Luís Ortiz i Ignacio Lago, per dirigir els programes de doctorat i el departament, fent-lo més internacional i de major qualitat. Iniciatives com ara els seminaris amb professors de prestigi internacional, els seminaris per a doctorands i la incorporació a una xarxa d'universitats europees de prestigi foren essencials per al nostre creixement com a investigadors.

He tingut la sort de pertànyer a una promoció de doctorat de gran nivell on també he fet excel·lents amistat, tots ells i elles m'han ajudat i escoltat més enllà de la tesi doctoral. A l'Anna Garriga, per tenir sempre la disponibilitat i la paraula "gràcies", en Paxton Helms, en Carles Rivera, Tim Wegenast, l'Oriol Garcia, en Jordi Serret i en Nicolás Patrici.

Durant tots aquests anys he pogut coincidir amb acadèmics d'arreu del món en conferències i cursos metodològics. Voldria destacar l'Alex Wilson amb qui posteriorment vaig tenir el luxe de poder treballar per a l'elaboració d'un dels articles que forma part d'aquesta tesi. Aquelles "Graduate Conferences de l'ECPR" foren una magnífica oportunitat per conèixer persones que treballàvem en àmbits de recerca similars. Cada conferència era una experiència per socialitzar i rebre comentaris que han millorat aquesta tesi. El meu agraïment a l'Eve, Simon, Elodie, Robert,

Joan Pere, Arjan i Liselotte per trobar-me al seu camí i poder tenir els seus comentaris constructius. Moltes gràcies també a la Fundació Pi i Sunyer i al seu director, Jaume Magre, pel seu suport en els darrers mesos d'elaboració d'aquesta tesi.

Tot i no coincidir amb els cursos de doctorat, no em vull oblidar de l'Ivan Serrano, doctor per la UPF, sense ell no hagués pogut acabar el segon capítol d'aquesta tesi,

Durant els darrers set anys he desenvolupat la meva activitat professional a BCF Consultors, a l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona. Els meus companys i amics Pascual Bayarri, Lluís Viñas, Pancho Fernández, Elena Alarcón, Teresa Navarro a l'Ajuntament; en Miquel Flamarich de BCF Consultors.

Agraixo també a la Maria Luria, Rosa Togores, Sandra Iborra i Pere Rodríguez de la Diputació, pel seu interès, escoltant-me, suportant-me moltes vegades i oferint-me la seva estima. Sense un ambient de treball òptim, hagués estat impossible arribar a casa i posar-me a treballar amb aquest projecte.

Vull tenir un especial record per la Rosa Virós. Acadèmica pionera al nostre país, primera dona Rectora, Presidenta del Consell Econòmic i Social de Barcelona durant el període en que jo hi treballava. Des del moment que vaig tenir l'honor i el privilegi de compartir amb ella despatx al CESB sabíem del seu delicat estat de salut. Però aquella situació, lluny d'afeblir-la, la motivava encara més. Recordo aquella nit de maig del 2010 amb gran tristesa i buidor.

A les noves fornades d'investigadors de la UPF, lamento profundament no haver coincidit més amb ells i vull tenir un reconeixement públic per la força amb la qual difonen la seva solidesa acadèmica amb la seva feina i amb la tasca de divulgació en blogs i articles en premsa. Em refereixo a l'Albert, Pablo, Marc Sanjaume, Marc Guinjoan, Toni, Sílvia, Wiebke i Núria. Tots ells, en un moment o altre, m'han fet arribar comentaris i propostes per millorar aquesta tesi doctoral als Seminaris organitzats pel departament.

Finalment, vull tenir un record i agraïment per totes les persones que d'una manera o altra m'han ajudat a través de la seva amistat i estima personal, Roger, Joan, Pau, Alfons, David, Miquel, Daniel, Alba, Susana i Javi i tota la Junta Directiva de l'Associació d'Antics Alumnes de la UPF.

I evidentment, a la meva família. A l'Eva i la Irene. Als meus germans Sílvia i Jordi, a la meva mare Ángeles, el meu oncle José María, a la Núria i Jordi. A Esther, Isabel i Ignacio, per fer-me sentir casa meva des del primer dia. Gràcies a la Laura, en Javi i l'Abel per la seva bondat.

Als meus avis, àvies i pare, us enyoro.

Barcelona, 20 de desembre del 2012

Resum

Aquesta tesi doctoral està centrada en el funcionament dels partits d'àmbit estatal (PAES) en estats compostos a través de tres perspectives desenvolupades en quatre capítols: la dimensió orgànica, la institucional i l'electoral.

Els PAE que operen en un context institucional multinivell han de fer front a una nova realitat política que modifica el seu funcionament ordinari, tant a les institucions de govern i oposició com en el funcionament orgànic i electoral del partit.

Operar en estat compost implica per als partits la necessitat d'establir uns espais de decisió interna entre el partit i les organitzacions territorials del mateix partit, però també pot implicar donar respostes a l'aparició d'arenas electorals diverses, fent front a electorats que competeixen en clivelles electorals diverses i Partits d'Àmbit No Estatal que reclamen nous mecanismes d'autogovern o de govern compartit amb l'Estat.

Aquest context ha contribuït al sorgiment d'una literatura que connecta la influència de l'element territorial en els partits. Concretament, durant la dècada dels 2000 s'han donat les primeres passes en la incidència de la descentralització en les estructures orgàniques i els mecanismes de decisió interna; l'impacte en l'arena electoral i l'evolució dels sistemes de partits en diversos nivells territorials. Aquest treball es desenvolupa seguint el camí iniciat durant la dècada dels 2000, amb l'interès de conceptualització aquesta qüestió, a través de l'anàlisi de continguts empírics en funció d'estudis de cas enfocats al cas del PSOE.

Aquesta tesi contribueix a aquest debat presentant quatre capítols que adrecen la qüestió de com s'adapten els PAES, i més concretament el PSOE, a un context multinivell. La tesi analitza el període 2003-2011 i planteja els mecanismes que contribueixen a que les seccions subestats dels PAES puguin dur a terme estratègies pròpies.

Paraules clau:

Descentralització, Estats Compostos, sistemes de partits, Partits d'Àmbit Estatal, Espanya, Catalunya, PSOE, Regionalisme, Federalisme

Abstract

This doctoral thesis is focused on how Statewide Parties (SWP) operate in compound states. SWP operating in multi-level institutional contexts need to face a new political reality that modifies their regular activity. In this thesis three dimensions are considered in the four chapters, not including the conclusions: the organic dimension; the electoral dimension and the institutional one.

Parties operating in a compound state need to establish intern decision-making rules between the central organization and the regional branches of the organization. But it needs to find out new responses regarding the plurality of electoral arenas, confronting Non Statewide Parties claiming for more self-rule or share-rule dynamics.

This context has fostered the proliferation of literature connecting the effect of the territorial issue on parties. More specifically, during the 2000s literature has paid attention on the effect of political decentralization on organic structures of the party, including intern decision-making; the impact on the electoral arena and the evolution of party systems on a plurality of territorial levels. This thesis responds to the literature on this question by presenting both conceptual and empirical contents on this topic.

This doctoral thesis addresses the conceptual and empirical debate by presenting four chapters addressing this topic. The thesis addresses the mechanisms affecting the capacity of substate PSOE branches to develop their own strategies. The thesis focuses the analysis on an eight years period (2003-2011), including a comparative paper of the Statewide Parties capacity to drive to modify the Italian and Spanish Territorial Models.

Key words:

Decentralization, Compound States, Party Systems, Statewide parties, Spain, Catalonia, PSOE, Regionalism, Federalism

INDEX

RESUM.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
► INTRODUCCIÓ GENERAL	1
A. ELS PAES COM ACTORS CENTRALS A L'ANÀLISI.....	5
A.1. Les clivelles, els sistemes de partits i la formació de partits	
A.2. Els PAES com actors que impulsen reformes del model territorial.....	8
B. LA DIMENSIÓ ORGÀNICA: EL MARC GENERAL DEL FUNCIONAMENT DELS PAES EN ESTATS COMPOSTOS.....	11
C. LA DIMENSIÓ ELECTORAL: ELS PAES DIFERENCIANT L'OFERTA ELECTORAL	15
D. LA DIMENSIÓ INSTITUCIONAL: ELS PARTITS OPERANT EN UN ESTAT COMPOST	20
D.1. Els partits s'adapten a un context institucional.....	20
D.2. Els partits amb capacitat de modificar el model territorial .	24
E. LA CONTRIBUCIÓ DE LA TESI AL DEBAT ACADÈMIC	28
F. BIBLIOGRAFIA.....	42

► CAPÍTULO 1: LA ORGANIZACIÓN DE PARTIDOS EN SISTEMAS MULTINIVEL: EL CASO DEL PSOE 51

1.1. INTRODUCCIÓN	52
1.2. FEDERALISMO Y ORGANIZACIONES DE PARTIDO: UNA APROXIMACIÓN ANALÍTICA.....	53
1.2.1. La influencia sobre las organizaciones de partido	56
1. 3. EL PARTIDO SOCIALISTA OBRERO ESPAÑOL: IMPACTO DE LA DESCENTRALIZACIÓN EN EL FUNCIONAMIENTO DEL PARTIDO.....	61
1.3.1. El proceso de federalización del PSOE	61
1.3.2. Indicadores del grado de integración/descentralización	66
1. 3.2.1. <i>Estructura territorial</i>	66
1.3.2.2. <i>Afiliación</i>	76
1.3.2.3. <i>Financiación</i>	77
1.3.2.4. <i>Elaboración de candidaturas y del programa electoral</i> ..	77
1.3.2.5. <i>Mantenimiento de disciplina/resolución de conflictos</i>	78
1.4. CONCLUSIÓN	79
1.5. BIBLIOGRAFÍA.....	81

► CAPÍTULO 2: EL PSC I EL SEUS VOTANTS 2003-2011: LA TORNADA A L'ELECTORAT TRADICIONAL? 83

2.1. INTRODUCCIÓ.....	83
2.2. LA SOCIETAT CATALANA, L'ISSUE TERRITORIAL I ELS REPTES PROGRAMÀTICS DEL PSC (2003-2010).....	88
2.2.1. La formació del govern tripartit (2003-2006)	88
2.2.2. La negociació de l'Estatut d'Autonomia	90
2.2.3. La reedició del segon govern tripartit (2006-2010).....	91
2.2.4. El debat identitari i el suport a la independència a primera línia pública.....	99

2.3. EL VOT AL PSC: DINÀMIQUES DE VOT SEGONS	
TIPOLOGIA D'ELECTOR	103
2.3.1. La competència per espais ideològics propers	104
2.3.2. El votant tradicional i no tradicional del PSC.....	106
2.3.3. Una progressiva pèrdua del votant perifèric o del votant tradicional?	111
2.3.4. Hipòtesis de treball	113
2.3.5. Resultats i contrast d'hipòtesis	114
2.4. EL VOT DEL PSC ALS SEUS FEUS ELECTORALS	128
2.4.1. La implantació dels partits en àrees urbanes.....	128
2.4.2. Tipologies de districte censal	132
2.4.3. Hipòtesis i resultats.....	140
2.5. CONCLUSIONS.....	154
2.5.1. En relació amb els reptes per al PSC.....	154
2.5.2. En relació amb els resultats	157
2.6. BIBLIOGRAFIA.....	159

**► CAPÍTOL 3: MULTI-LEVEL COALITIONS AND
STATUTE REFORM IN SPAIN.....169**

**► CAPÍTOL 4: PROCESSOS DE REGIONALITZACIÓ I
ASIMETRIES A ITÀLIA I ESPANYA 171**

4.1. BREU COMPARACIÓ ENTRE ELS MODELS TERRITORIALS ACTUALS D'ITÀLIA I ESPANYA.....	173
4.2. ALGUNES CAUSES I CARACTERÍSTIQUES DE LES DIFERÈNCIES LEGALS I CONSTITUCIONALS.....	175
4.3. QUAN EL PÈNDOL OSCIL·LA, O LES RAONS QUE EXPLIQUEN EL DEBAT TERRITORIAL	179
4.3.1. Institucions: nivell subestatal	179
4.3.2. Institucions: partits de govern.....	182

4.3.3. Mitjans i Opinió Pública	183
4.3.4. El Tribunal Constitucional com a actor asimètric	184
4.4. CAUSES DE LA RESIMETRITZACIÓ.....	185
4.5. ACTORS FAVORABLES A LA RESIMETRITZACIÓ.....	191
4.5.1. L'esquerra.....	191
4.5.2. El centredreta	193
4.5.3. Partits d'àmbit no estatal	194
4.6. VALORS I ARGUMENTS EMPRATS PELS ACTORS....	196
4.6.1. Espanya: arguments per a la simetria	203
4.6.2. Itàlia: arguments per a la simetria	205
4.7. CONCLUSIONS.....	207
4.8. BIBLIOGRAFIA.....	212
► CAPÍTOL 5: CONCLUSIONS.....	215
5.1. LA DIMENSIÓ ORGÀNICA	217
5.2. DIMENSIÓ ELECTORAL	220
5.3. DIMENSIÓ INSTITUCIONAL	223
5.4. PERSPECTIVES I PREGUNTES OBERTES.....	226

INDEX DE TAULES I GRÀFICS

Taules/Tablas/Tables

CAPÍTOL 1:

Tabla 1. 1. Estructuras institucionales federales y su influencia en los partidos y sistemas de partidos	55
Tabla 1.2. Grado de integración vertical de los partidos.....	60
Tabla 1.3. Comisión Ejecutiva Federal.....	70
Tabla 1.4. Reuniones del Consejo Territorial (1997-2000)	74
Tabla 1.5. Reuniones del Consejo Territorial (Julio 2000- 2005)..	76

CAPÍTOL 2:

Taula 2.1. Percentatge de vot en eleccions al Parlament de Catalunya 1995-2003.....	108
Taula 2.2. Taula resum. Perfil de votant tradicional i votant no tradicional	109
Taula 2.3. Evolució del nombre de districtes censals segons la posició del PSC i l'elecció	134
Taula 2.4. Resum de les característiques segons categoria	138
Taula 2.5. Nombre de vots per partit i elecció als districtes analitzats	140

CAPÍTOL 4:

Taula 4.1. Asimetries legal-constitucionals: Causes	178
Taula 4.2. Procés simetritzador i actors implicats	189
Taula 4.3. a) Posició sobre model de finançament (Espanya)....	197
Taula 4.3. b) Posició sobre plurinacionalitat i secessió (Espanya).....	198

Taula 4.3. c) Posició sobre Model d'Estat i autogovern (Espanya).....	199
Taula 4.4. a) Posició sobre cultura, identitat i recursos econòmics (Itàlia)	200
Taula 4.4. b) Posició sobre marc competencial i secessió (Itàlia).....	201
Taula 4.4. c) Posició sobre igualació competencial (Itàlia)	202

Gràfics/Gráficos/Figures

CAPÍTOL 2:

Figura 2.1. Percentatge d'enquestats que declaren que l'economia funciona bé o molt bé (2006-2010)	99
Figura 2.2. Preferència de relació amb Espanya (2006-2012) ...	101
Figura 2.3 . Identificació Nacional subjectiva a Catalunya (2006-2012)	102
Figura 2.4. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional.....	110
Figura 2.5. Evolució de l'autoubicació ideològica del votant del PSC.....	112
Figura 2.6. Evolució de la identificació nacional subjectiva del votant del PSC	113
Figura 2.7. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2006)	115
Figura 2.8. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2008)	116
Figura 2.9. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2010)	118

Figura 2.10. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2011)	119
Figura 2.11. Probabilitat de vot del subgrup “identitat dual i centre-esquerra” segons partit o abstenció (Trad.1).121	
Figura 2.12. Probabilitat de vot del subgrup “identitat dual i esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 4) .	122
Figura 2.13. Probabilitat de vot del subgrup “predominantment espanyola i esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 3).....	123
Figura 2.14. Probabilitat de vot del subgrup “identitat predominantment catalana i centre-esquerra” segons partit o abstenció (No tradicional)	124
Figura 2.15. Probabilitat de vot del subgrup “identitat predominantment espanyola i centre-esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 2).....	126
Figura 2.16. Probabilitat de vot del subgrup “identitat predominantment català i esquerra” segons partit o abstenció	126
Figura 2.17. Mitjana de vot del PSC per elecció segons categoria de districte censal	144
Figura 2.18. Mitjana de vot de CiU per elecció segons categoria de districte censal	146
Figura 2.19. Percentatge de vot de Solidaritat Catalana per la Independència (SI) l'any 2010 segons categoria de districte censal	147
Figura 2.20. Percentatge de vot d'ERC per elecció segons categoria de districte censal	148
Figura 2.21. Mitjana de vot del PP per elecció segons categoria de districte censal	150

Figura 2.22. Mitjana de vot del ICV per elecció segons categoria de districte censal	151
Figura 2.23. Distribució del vot de Cs i PxC a les eleccions de 2010 segons categoria de districte censal	153
Figura 2.24. Distribució del vot de UPyD i PxC a les eleccions de 2010 segons categoria de districte censal	154
Figura 2.25. Mitjana de vot de partits nacionalistes catalans (CiU, ERC i SI) per elecció i tipologia de districte censal.....	165
Figura 2.26. Mitjana d'abstenció per elecció i tipologia de districte censal.....	166

INTRODUCCIÓ GENERAL

Les darreres tres dècades alguns Estats europeus han estat testimonis d'un fenomen que ha modificat les relacions entre institucions, ciutadania i actors polítics: es tracta del sorgiment i consolidació d'un nivell intermedi de govern entre l'administració estatal i el local. Les causes d'aquest fenomen, segons els casos conegut com a regionalització o federalització¹ han estat llargament estudiades per la literatura dels anys 80 i 90 (Wright 1984; Sharpe 1993; Keating 1998; Hooghe & Marks 2001). La creació de governs regionals o subestats, sorgeix com a resposta a una demanda ciutadana d'un determinat territori, o bé com a transformació "top-down" de tot l'Estat. Les anomenades onades descentralitzadores (Keating, 1992, 1998; Sharpe, 1993) han configurat realitats polítiques plurinacionals com ara Espanya, Bèlgica o el Regne Unit, però també s'han expandit a estats com per exemple França, Itàlia i estats de l'est de la Unió Europea.

A partir dels anys 90 i especialment a la dècada dels 2000, els acadèmics interessats en els partits polítics van focalitzar en el fenomen de la descentralització, tot connectant-ho amb el repte de conèixer com operen els partits en estats compostos i sistemes de partits multinivell.

Tot i la importància de la clivella territorial en la naturalesa i funcionament dels sistemes de partits (Lipset & Rokkan 1967), la incidència d'aquestes clivelles en la formació, organització i formulació d'estratègies dels Partits d'Àmbit Estatal (PAES en

---

¹ Veurem més endavant que l'aspecte més rellevant és limitar el concepte de regió estrictament a aquells sistemes que incorporen una redistribució del poder i un govern i parlaments regionals amb el poder executiu i legislatiu d'algunes competències concretes (Sharpe 1993, Keating 2000).

endavant)² havia estat sovint oblidada o, com a mínim, no era part central dels estudis sobre funcionament intern dels partits. Malgrat aquesta mancança força evident en referents com Sartori (2005, de l'original de 1975) o Katz i Mair (1994) , alguns dels clàssics sobre organització dels partits han apuntat un interès en superar la tradicional visió dels PAES com actors unitaris. Així, ja Duverger (1959) i Panebianco (1988) ja havien introduït com a elements clau en l'organització dels partits el grau de centralització de l'estructura dels partits explicada per l'evolució històrica. Un partit que tingués un creixement a través de l'acord entre notables amb fort arrelament territorial seria més descentralitzat que un partit que neix des del centre i s'expandeix arreu d'un territori. D'altra banda, Janda (1980) i Harmel (1981) afegeixen un component orgànic i territorial en el seu repte d'operacionalitzar les característiques dels partits en una base de dades, incloent-hi el grau de descentralització de la seva estructura i el grau d'autonomia dels seus membres. En tot cas, aquesta literatura clàssica aborda la dimensió territorial com una més en el funcionament intern dels partits, fet que ha dificultat la construcció d'un marc teòric i conceptual sobre com s'organitzen els partits en un nou context institucional multinivell, així com la seva capacitat d'impulsar reformes que modifiquen el mateix context institucional (Thorlakson 2009). Com veurem posteriorment, la direcció de causalitat d'aquesta relació és encara avui dia una qüestió no resolta per la literatura per la recent onada descentralitzadora dels 90 i 2000.

---

² Entenem que un Partit d'Àmbit Estatal (PAE en endavant) és un partit que participa en la totalitat, o pràcticament la totalitat, de circumscripcions electorals d'un estatal i, per tant, respon a un conjunt d'electorats diversos en el conjunt de l'Estat.

D'altra banda, quan s'ha posat el focus en el nivell subestatal, la literatura tendeix a analitzar preferentment la composició, ideologia i resultats electorals dels partits etnoregionalistes, regionalistes (de Winter & Türsan 1998; Schrijver 2004; Hepburn et al. 2009), autonomistes (de Winter et al. 2006; Elias et al. 2008; Elias 2011) o, com els anomenarem preferentment en aquesta tesi, Partits d'Àmbit No Estatal (PANES), un terme emprat generalment en l'àmbit acadèmic a Espanya i que té l'avantatge d'agrupar partits independentment de si la seva finalitat és l'autonomia, la secessió o simplement la representació de particularitats regionals (Molas 1977; Aja 2003; Pallarés et al. 1997; Hopkin & Barberà 2009). D'altra banda, els PANES no han de ser necessàriament partits que defensin una major autonomia dels governs subestatsals o bé un aprofundiment del reconeixement nacional. A Espanya, per exemple, existeixen els casos de partits sense implantació estatal³ que neixen com a crítica als partits majoritaris (siguin PAES o PANES) i que poden afectar també electoralment i estratègicament als PAES.

Aquesta diagnosi sobre les mancances de la literatura va obrir el camí a nous estudis centrats en els reptes que el govern multinivell planteja en els PAE. La primera part de la dècada dels 2000 va ser especialment activa en conceptualitzar el fenomen i determinar les dimensions en els quals els PAE feien front a dilemes organitzatius, incloent-hi la diferenciació programàtica i de missatge, així com diferències internes en relació amb la visió del model territorial (Hopkin 2003; Roller & Van Houten 2003a; Deschouwer 2006; Van Biezen & Hopkin 2006; Detterbeck & Hepburn 2010). Si una cosa té en comú aquesta literatura és que

---

³ Ciutadans-Partido de la Ciudadanía (C's) i Plataforma per Catalunya (PxC) serien dos exemples.

és partitocentrista. És a dir, considera que els partits són actors que no només responen als estímuls del context, sinó que també són actius en modificar l'estat compost en el qual opera, ja sigui en l'equilibri entre autonomia i coordinació de les unitats subestamentals i l'estat, el reconeixement de particularitats nacionals, insulars o socioeconòmiques de parts del territori o bé a través de canvis en les institucions que configuren les regles del joc electoral.

Malgrat ser una literatura força genèrica, els primers anys de la dècada dels 2000 també van donar lloc a estudis de cas, així com estudis comparats, essent els més populars els casos del Regne Unit i Espanya (Roller & Van Houten 2003a; Hopkin & Bradbury 2006; Fabre 2008). Tots dos casos tenien en comú tant la presència de la clivella territorial, l'existència de PANES amb alta representació en alguns subsistemes de partits, així com el fet que els PAES tenien perspectives diferents en relació al model d'Estat. Així, es considerava que el Partit Laborista i el PSOE feien front a reptes organitzatius i programàtics similars, ja que mantenien una perspectiva que no tancava portes a noves reformes en el model d'Estat, essent tot dos casos allunyats de les tesis secessionistes (Laffin and Shaw, 2007; Fabre, 2008; Fabre and Mendez Lago, 2009; Betanzo, 2011), una línia reformista seguida tant pel PP com pels conservadors britànics, si bé les estructures dels partits han mantingut un alt poder dels òrgans centrals (Astudillo & García-Guereta 2006).

A. ELS PAES COM ACTORS CENTRALS A L'ANÀLISI

Com he apuntat anteriorment, aquesta tesi doctoral s'alinea amb la literatura contemporània en posar els partits polítics al centre de l'anàlisi, tant pel que fa a la seva funció representativa de la societat, com en la seva visió institucional, en tant que actors de govern i oposició amb capacitat de modificar normes, lleis i estructures de govern.

Aquesta tesi doctoral es centra concretament en els reptes als quals han de fer front internament els PAES que operen en un estat compost, més concretament els reptes del PSOE durant els darrers deu anys.

Els motius d'aquesta elecció són diversos, però en tots casos es relaciona amb la necessitat de fer front a un context institucional i social que pot canviar i que afectarà la manera com el partit s'organitza, com es presenta a l'electorat i com governa.

La literatura ha mostrat dos grans línies de treball en relació amb els PAES i la seva incidència en estats compostos. A continuació les resumim i identifiquen des de quina perspectiva s'ha abordat aquesta tesi doctoral.

A.1. Les clivelles, els sistemes de partits i la formació de partits

En l'esfera social i representativa, els partits han d'operar en un context en el qual poden existir *clivelles* que divideixen una societat, entre les quals situem la clivella territorial (Lipset & Rokkan 1967), un fet que pot comportar que es generin diverses arenes electorals amb competició partidista bidimensional o fins i tot multidimensional.

El 2004, Caramani mostra com les clivelles de caràcter territorial (l'etnicitat o la identitat regional) tendeixen a passar a un segon plànol, essent substituïdes per clivelles funcionals, com ara la condició socioeconòmica. Aquests condicionants ajudarien a explicar una "nacionalització" del comportament electoral⁴, com a conseqüència de l'escassa variació del sistema electoral i del sistema de partits (Caramani 1996; Caramani 2004).

La contribució de Caramani va potenciar encara més la recerca vinculada als PAES en Estats compostos. La hipòtesi de la nacionalització era especialment interessant per ser analitzada en democràcies europees multinacionals, ja que si l'argument de Caramani era cert, a major estabilitat institucional, s'esperaria una tendència a major nacionalització del vot.

Si bé l'aportació de Caramani és convincent des del punt de vista d'abordar una qüestió clau en el funcionament dels sistemes de partits i els sistemes electorals, la seva visió contrasta amb un moment de canvi i ressorgiment del debat territorial, tant al Regne Unit com a Espanya, a Bèlgica i fins i tot a Itàlia (Hopkin 2009, p.181). En aquests casos, la concentració del suport electoral dels PANES en determinades regions i unitats subestatals (Linz & Montero 1999; Jeffery & Hough 2009) i la implementació de noves reformes territorials com la devolution, el programa de reformes de Berlusconi i la Lega Nord o les reformes estatutàries a Espanya, posaven de manifest no només la contemporaneïtat d'aquests fenòmens, sinó també la incidència del debat territorial en els PAES, en tant que la desnacionalització del vot podia ser la causa i

---

⁴ La nacionalització del vot es defineix com aquell procés segons el qual els resultats electorals d'un partit són homogenis en totes les circumscripcions del país independentment de la seva mida.

el precedent de futurs canvis institucionals, més que no pas el sentit contrari.

Una segona via d'aproximació dels PAES com a actor d'estudi rau de la seva capacitat d'incidir en les institucions. Tot i coincidir en el temps amb Caramani, Chhibber i Kollman van abordar la qüestió des d'un posicionament diferent. En el seu cas, l'estudi de la formació de sistemes i subsistemes de partits es centra en l'efecte dels sistemes electorals en el nombre de partits efectius, introduint la descentralització com una variable més que afecta l'agregació dels partits (Chhibber & Kollman 2004). És a dir, els partits s'organitzen al voltant del nivell de govern on es prenen les decisions més importants. Si la percepció de l'arena més important és el nivell estatal, els notables o individus formaran partits que es coordinin en aquell nivell. En canvi, si es percep que el nivell i electorat que pretenen defensar es situa a un nivell subestatal, es formaran més PANES. Aquesta visió no només planteja l'evolució dels sistemes de partits com un procés variable, sinó que té la solvència de no trobar aparentment casos que la refutin. Per exemple Espanya, els sistemes de partits amb més partits efectius són aquelles Comunitats Autònomes amb major autogovern o bé una major incidència del debat territorial. El mateix succeeix a Itàlia amb les regions del nord, així com les regions amb estatus especial, en les quals la insularitat i l'etnicisme han explicat la presència de PANES amb elevada representació.

La principal crítica, tant a la visió centrada en les clivelles com la perspectiva institucional, és que han infravalorat la capacitat dels partits com a organitzacions capacitades per iniciades reformes institucionals, ja siguin com a respostes a demandes de la societat o bé motivades per dissenyar un context que els sigui favorable electoralment.

A.2. Els PAES com actors que impulsen reformes del model territorial

La perspectiva d'aquesta tesi és que els PAES no només modulen la seva estructura orgànica, el seu missatge i estratègia electoral al model territorial, sinó que també poden iniciar reformes, impulsant-les al debat entre partits i trencant amb l'Status Quo imperant (Hopkin 2003). De fet, els PAES poden estar fins i tot còmodes en un escenari de baixa nacionalització del vot. Dit d'una altra manera, poden interpretar que uns bons resultats en aquelles unitats subestats amb electorats diferents marquen diferències amb PAES competidors o bé reduir l'espai electoral dels PANES. Aquest seria el cas del Canadà (Jones & Mainwaring 2003)

Tot i considerar els PAES com a objectes d'anàlisi, aquesta tesi defuig d'una visió unitària dels partits, en els quals la solució òptima és sempre la subjugació d'estratègies amb els òrgans de direcció centrals o estatals dels partits. Ans al contrari, malgrat concebre la unitat d'acció com un valor intern desitjable, els PAES que operen en estats compostos tendeixen a una incertesa interna entre l'autonomia organitzativa dels òrgans subestats o regionals del PAE i la integració organitzativa (Thorlakson 2009).

A banda de tenir en compte la manera com s'organitza un PAE, aquesta tesi doctoral ha analitzat diversos reptes organitzatius, tant des de la perspectiva electoral com des de la capacitat que tenen els PAES de modificar el model territorial.

El factor comú dels capítols que componen aquesta tesi és donar respostes, des de diverses dimensions, a la qüestió de com opera el PSOE, en quina mesura reproduceix l'organització de l'estat en el seu interior, com es relaciona internament i quines condicions

afavoreixen a que els òrgans subestats del PSOE desenvolupin estratègies diferenciades dels òrgans estats del partit.

La pregunta de recerca d'aquesta tesi és, per tant, quins factors expliquen que les seccions subestats dels PAES desenvolupin estratègies organitzatives pròpies.

Definim estratègia organitzativa com la determinació d'objectius compartits per un partit polític. En aquest cas la tesi planteja que les seccions subestats dels PAES poden desenvolupar estratègies pròpies tant en la dimensió orgànica (els partits com a organitzacions multinivell), la dimensió institucional (com a partits de govern i oposició), així com en la dimensió electoral. En aquest cas, s'han definit tres dimensions en les quals els PAES que operen en estats compostos han de fer front a potencials problemes de discrepància amb els òrgans subestats.

Una primera dimensió, anomenada orgànica, aborda la qüestió de com els PAES tendeixen a un doble joc de poder intern: d'una banda, el desenvolupament d'autonomia interna, definida com el reconeixement segons les normes del partit de decidir sobre assumptes del nivell subestatal sense la interferència d'òrgans centrals del partits. I en segon lloc, la integració organitzativa, definida com el reconeixement que tenen elits subestats dels partits en participar de les decisions dels òrgans centrals del partit. Aquesta dimensió és especialment rellevant, tant per la comprensió de com funcionen els partits segons els seus estatuts i regles internes en matèries importants com les finances, l'afiliació o la selecció de càrrecs, així com per la capacitat de connectar amb processos de canvi institucional territorial a Espanya durant els 80, 90 i 2000, com veurem posteriorment. Aquesta perspectiva s'ha desenvolupat al Capítol 1.

La segona dimensió és l'electoral, analitzada des de la perspectiva de la relació entre partit i electors. En aquest cas la pregunta de recerca es relaciona amb la capacitat i incentius que té la secció subestatal d'un PAE, el PSC-PSOE al capítol 2, d'atreure electorats transversals en la clivella territorial, fent compatibles programes i missatges electorals diversos. Per aquest capítol no s'han considerat perspectives igualment rellevants en l'anàlisi electoral des del punt de vista de les relacions internes als PAES, com són la selecció de candidats (Katz 2001; Rahat & Hazan 2001), la implicació de líders estatals del partit en campanyes o el procés d'elaboració de programes electorals.

La tercera dimensió tractada en aquesta tesi és la dimensió institucional, en el qual l'element a considerar és que els PAES operen en un model territorial que pot no ser compartit per tot el partit. En aquesta tesi s'analitza la capacitat interna dels PAES en fer compatibles visions diferents sobre els model territorial. Aquesta dimensió serà tractada per dos capítols de la tesi (capítols 3 i 4). En aquest cas, la tesi planteja quina capacitat té una secció subestatal dels PAES per desenvolupar una estratègia pròpia de manera autònoma i quins mecanismes no previstos pels estatuts dels partits ajuden a explicar que l'estratègia s'executi de manera autònoma o bé de manera integrada entre seccions subestamentals i centrals del PAE. En canvi, no s'han considerat perspectives igualment interessants com, entre d'altres, els efectes de les relacions intergovernamentals (Opeskin 2001; Agranoff 2004; Bolleyer & Bytzeck 2009) o bé el rol dels Senats com a cambra de representació dels interessos subestamentals (Swenden 2010).

Abans de presentar els quatre capítols d'aquesta tesi doctoral, al qual hem d'afegir el cinquè compost per les conclusions generals, a continuació realitzo un repàs conceptual i bibliogràfic de

cadascuna de les dimensions analitzades, és a dir, la dimensió orgànica, la dimensió institucional i l'electoral, que serveix com a marc conceptual general dels quatre capítols. La revisió s'ha realitzat tot presentant els principals factors incorporats per la literatura per respondre als reptes organitzatius dels PAES.

Entenem conflicte organitzatiu, en aquest cas, com la confrontació entre una estratègia desenvolupada des del nivell subestatal d'un partit en contrast amb l'estratègia defensada des del nivell estatal.

B. LA DIMENSIÓ ORGÀNICA: EL MARC GENERAL DEL FUNCIONAMENT DELS PAES EN ESTATS COMPOSTOS

Una de les principals convencions en l'anàlisi dels partits, generalment acceptada, considera que la creació del partit és prèvia a la seva organització territorial. Aquesta visió pren en consideració els models de "*path dependency*", segons el qual l'aparició de dilemes interns en relació amb el model territorial depenen en bona mesura de com el partit s'ha organitzat en els seus inicis (Panebianco 1988). Des d'aquest punt de vista, un partit que s'origina com a agregació d'elits subestatals tindria tendència a oferir autonomia als seus òrgans i elits regionals. En aquest cas seria més probable el desenvolupament d'un model de relacions de poder que permeti des de bon inici la presència de les elits subestatals en la presa de decisions als òrgans centrals.

D'altra banda, cal tenir en compte com el conjunt de normes, regles i codis interns de l'organització configuren un model d'institucionalització de la presa de decisions, en els quals els òrgans centrals dels partits tendeixen a una relació de *principal-agent*, tot preveient mecanismes de control intern i, alhora, la

delegació de funcions cap als òrgans descentralitzats dels partits. Aquesta relació partiria de la premissa que els òrgans centrals no volen perdre el control orgànic, si bé hi ha aspectes com la selecció de candidats o el programa electoral d'unes eleccions autonòmiques o locals que convenen gestionar-se des d'un nivell proper al ciutadà i al militant de base (Van Houten 2009).

Aquesta perspectiva considera que l'interior d'un partit no pot eliminar totalment les diferències de criteri que es creen en un estat compost entre seccions estatals i subestatals d'un PAE. Els PAES estan exposats a respondre davant reptes organitzatius en la selecció de socis de govern de coalició, en les relacions intergovernamentals o en l'aprovació de legislació bàsica, per citar-ne alguns exemples.

La literatura dels darrers anys tendeix a minimitzar la visió tradicional dels partits com a ens unitaris, amb un control ferri dels òrgans centrals del partit, en el qual la consolidació d'estructures de partit arrelades amb un territori possibilita que el partit maduri elits d'abast territorial. Aquest escenari genera inestabilitat orgànica segons el model de Panebianco, ja que permet que una coalició de líders regionals es facin amb el poder de l'organització (Katz & Mair 1994).

La perspectiva que s'ha seguit en aquesta tesi, especialment en el primer capítol, és que els partits s'adaptin a un context d'estat compost a través de dos mecanismes que poden ser beneficiosos per al conjunt del partit:

Els partits han de decidir entre:

a) Una integració efectiva de les decisions en el partit, definint mecanismes i àmbits en els quals es reconeix la possibilitat dels òrgans centrals o territorials del partit d'opinar o imposar la seva posició.

b) L'autonomia en l'organització de les seccions subestats del partit, a través de la qual es limiten els espais de connexió entre els òrgans centrals del partit i el partit al nivell subestatal (Fabre 2008; Thorlakson 2009).

Per tant, l'aparició i enfortiment dels òrgans subestats dels PAES implica, d'una banda, la necessitat de definir les relacions entre l'estructura organitzativa del partit en el nivell estatal i l'estructura del partit en el nivell subestatal. És a dir, d'acord amb la perspectiva clàssica de Panebianco, els partits persegueixen minimitzar el conflicte intrapartit reconeixent espais d'autonomia i d'integració per als òrgans i dirigents del partit al nivell subestatal als òrgans estatals, i a la inversa.

Alguns autors, com ara Laffin, defensen que la institucionalització d'aquestes relacions internes és un procés de crucial rellevància, ja que els òrgans centrals poden rebre pressions des dels òrgans subestats per tal d'incorporar noves veus en la presa de decisió interna (Laffin & Shaw 2007), si bé podem plantejar la direcció contrària, segons la qual els òrgans estatals dels PAES poden interferir en la consolidació de les seccions subestats.

Tot i que la institucionalització d'aquests espais de contacte i autonomia poden ser desitjables per a l'estabilitat dels PAES, l'aparició de reptes organitzatius⁵ i l'existència de problemàtiques internes semblen inevitables. També cal tenir present que en alguns casos poden contribuir a enfortir el partit en el seu conjunt, ja que el control de l'agenda política o electoral del partit no és un fenomen que es pugui separar en esferes aïllades de poder. Ans al contrari, malgrat la possibilitat d'institucionalitzar els espais d'autonomia i d'integració interna, poden existir situacions en les

---

⁵ Definites com la defensa de percepcions i estratègies divergents.

quals es generin tensions internes, produïdes per la naturalesa de les dinàmiques intrapartit en entorns multinivell.

Aquest és el cas de les eleccions generals en sistemes parlamentaris, en les quals els partits presenten un candidat a Primer Ministre o President, però alhora es seleccionen representants provinents de llistes electorals triades i votades des d'un nivell subestatal. Aquesta situació també es dona en les eleccions als parlaments regionals o autònoms, en les quals l'autonomia organitzativa dels ens subestats dels PAES es posa a prova amb la selecció dels candidats a la presidència i la resta de llistes electorals, degut a l'interès per controlar el procés o bé imposar un candidat des dels òrgans centrals del partit.

Una segona esfera de decisió en la qual no sempre se'n pot preveure la fórmula d'integració i autonomia en les estratègies organitzatives és quan el partit governa tant a l'estat com al nivell subestatal. El control de l'agenda legislativa pot permetre que els líders subestats del partit evitin l'aplicació de polítiques impulsades des de l'Estat. Aquest fou el cas de diverses polítiques impulsades pel Govern Blair en el cas de Gal·les o quan el Govern català va blindar mitjançant la Llei d'Educació un decret ministerial per la inclusió d'una tercera hora de castellà a les escoles.

Com veurem a continuació la institucionalització del què pot fer qui i amb quin grau d'incumbència és factor necessari per al desenvolupament de l'autonomia de les seccions o òrgans subestats dels PAES. Però operar en un estat compost comporta tendències a que, un cop els partits actuen en un context institucional i partidista concret, les estratègies definides i preferides des dels òrgans subestats no sempre es podran desenvolupar de manera autònoma.

C. LA DIMENSÍO ELECTORAL: ELS PAES DIFERENCIANT L'OFERTA ELECTORAL

La descentralització del poder i l'existència de diversos nivells territorials permet la creació de competència partidista a diversos nivells. D'una banda, emergeixen PANES (Pallarés et al. 1997), amb electorats d'identitats i prioritats diferents, que sovint no concorden amb les prioritats d'altres electors que tenen com a referent prioritari l'arena política estatal. La creació d'una pluralitat d'arenas electorals i la consolidació de diversos espais de poder i govern per a les elits subestatal (i també locals), permet també la consolidació de carreres polítiques multinivell (Stolz 2003; Stolz 2011; Detterbeck 2011) i la consolidació d'institucions al voltant del poder descentralitzat derivat del control de finances pròpies.

Aquesta tesi doctoral identifica un dels reptes organitzatius vinculats amb la diferenciació d'arenas electorals en estats compostos. Concretament es planteja en quina mesura els PAES poden fer compatibles estratègies electorals diverses per a electorats diferents?

Considerem l'electorat distintiu com un electorat que prioritza temes específics del seu territori i que pot tenir posicions diferents tant en l'eix ideològic esquerra-dreta com en altres clivelles de competència política (Fernández Albertos 2002; Detterbeck & Renzsch 2003; Pallarés & Keating 2003). En tots els partits, aquesta realitat implica la necessitat de desenvolupar estratègies pròpies. En el cas d'un PAE que pot competir amb PANES, la possibilitat que l'estratègia electoral haver de fer compatibles visions diferents sobre el model territorial i d'estat és elevada.

Un primer símptoma de l'existència de diversos nivells electorals és l'aparició d'electors amb fidelitats diverses. És a dir, electors que poden optar alhora per ofertes de vot que incideixin en prioritats de govern a les eleccions subestamentals i, alhora, per programes en lògica d'estat quan l'elecció es realitzi al nivell estatal.

Tornant a la qüestió dels votants de fidelitat diversa, cal considerar que la possibilitat de canviar el vot en funció de l'elecció pot sorgir com un comportament conjuntural, motivat per canvis endògens als partits o al sistema de partits, però també poden reproduir-se de manera permanent, modificant menys l'orientació del vot en cada tipus d'elecció.

El fenomen de canvi de vot motivat pel desenvolupament de fidelitats a dos o més partits rep diverses denominacions:

- a) Vot swing, definit com el canvi de partit d'una elecció en relació amb una anterior (Cox 2006; Queralt 2008).
- b) Vot dividit o "split-ticket voting", definit com el vot per diversos partits en una butlleta electoral. Aquesta situació és dóna en aquelles eleccions en la qual l'elector vota per més d'un àmbit electoral (per exemple, senat i congrés de diputats) o bé el sistema combina l'elecció per una llista electoral i per un candidat (Campbell & Miller 1957; Gschwend et al. 2003).
- c) En el cas espanyol s'ha abordat addicionalment el fenomen del vot dual (Riba 2000), que es refereix a un canvi de vot específic i estable entre eleccions generals i autonòmiques.

En la literatura comparada, l'aparició d'aquests fenòmens s'expliquen a partir de dues respostes:

- a) En primer lloc, el raonament que es centra en la creació de prioritats polítiques diferents com a resposta al repartiment de rols i competències distintius per a cada nivell de govern. Els sistemes de repartiment competencial dual, amb espais exclusius de govern, ofereixen incentius menors a les elits subestatsals per plantejar una oferta diferent en contingut al poder de l'estat i no fomentarien les diferències entre ambdós nivells. Per tant, podem esperar que els electors no es plantegin la seva fidelitat a un PAE, perquè de fet els temes de campanya no tindrien punts de conflicte. Les seccions subestatsals dels PAES tindran la possibilitat d'adaptar el seu missatge, apropar-lo a les prioritats de cada territori i competir amb altres partits. Per altra banda, els votants propers a un PANE poden tenir més incentius a un canvi de partit a les eleccions estatals, ja que els temes en visió regional quedarien força exclosos del debat polític.

En canvi, en un sistema amb predomini de competències compartides o desenvolupades entre estat i unitats subestatsals, el contacte entre nivells de govern genera una major probabilitat de conflicte per dissenyar els compromisos electorals. En aquest context, el sistema de partits tendirà a reproduir els conflictes entre govern de l'estat i governs subestatsals. Aquest escenari potencia la consolidació de PANES que defensen temes en perspectiva regional, diferenciats de l'arena estatal, en els quals les eleccions estatals es realitzen també en clau subestatal i incentiva que el vot sigui en clau no estatal. En canvi, aquesta situació genera dilemes interns als PAES, que poden tenir una tendència a fidelitzar els votants menys entusiastes amb les temàtiques subestatsals, però també a ampliar el missatge electoral buscant nous electors propis

dels PANES. Aquest seria el cas d'algunes Comunitats Autònomes espanyoles en les quals hi ha major suport social d'autonomia en comparació amb unes altres.

En el cas del vot dual, els exemples espanyol i canadenc demostren que es tracta d'un comportament estable per part d'una part important d'electors d'una generació, no és un fenomen homogeni i existent en tota la societat i no afecta a tots els partits per igual (Riba 2000).

En tots tres escenaris, el mecanisme pel qual la fidelitat de vot canvia depèn de la percepció de les eleccions. Hi ha electors que consideren que unes eleccions són menys importants i, per tant, decideixen no votar o bé votar per partits ideològicament més propers, premiant petits partits o líders que tenen menys opcions de governar (Reif & Schmitt 1980; Pallarés et al. 2010).

b) Un segon mecanisme s'explica per canvis en la preferència partidista de l'elector, a través d'un canvi progressiu o curt-terminista en la percepció de proximitat de l'elector respecte dels partits (Miller 1991) i la valoració sobre el funcionament dels governs, especialment en l'àmbit econòmic, d'acord amb teories l'elecció racional (A. Downs 1957).

Com a resposta a la possibilitat de tenir electorats de contacte amb altres PAES i PANES, tots els partits hauran de definir estratègies electorals, incloent-hi el missatge i les relacions amb la societat. En funció de la seva prioritització d'obtenció de nou electorat, es poden donar quatre efectes en les relacions entre nivell estatal i subestatal als PAES:

a) D'una banda, pot generar una tendència a plantejar missatges compatibles, que permetin maximitzar els votants en tots dos eixos de competència política. Seria el cas d'una estratègia en el qual es

reconeixen particularitats culturals o econòmiques sense trencar amb les estructures de l'estat. Aquest seria l'electorat de l'electorat més proper als PAES de centre-dreta a Itàlia, els laboristes a Regne Unit o IU i en part PSOE a Espanya.

b) El segon escenari pot implicar la cerca d'un electorat més ampli, però buscant homogeneïtat en un dels eixos de competència política. En aquest cas el PAE accepta la cerca d'electorat amb identitats duals i una visió moderada en relació amb l'existència de realitats territorials diverses, però alhora es reforça la posició a l'eix esquerra-dreta. Aquesta seria la posició del PP, del Partit Conservador britànic o de l'esquerra italiana en relació amb qüestions com el pluralisme lingüístic, el sistema de finançament i les realitats nacionals.

c) El tercer escenari s'explica a través de la creació d'acords amb PANES a través de coalicions preelectorals o postelectorals, amb l'objectiu de no competir per electorat proper. Aquesta solució redueix els reptes electorals al PAE, fent minvar la possibilitat de confrontació interna, però permet que el PANE pugui tenir un pes superior al del seu electorat natural dins les coalicions de govern. Aquest escenari s'ha donat a Espanya amb els acords PP-UPN a Navarra fins la primera dècada dels 2000.

d) El quart escenari implica que el PAE no modifica internament la seva estratègia interna, en tant que pretén fidelitzar un elector que no considera que el territori en el qual vota sigui distintiu de la resta de l'Estat i, per tant, no veu els PANES com partits atractius per al seu electorat. Aquest seria el cas recent d'Unión Progreso y Democracia (UPyD).

D. LA DIMENSIÓ INSTITUCIONAL: ELS PARTITS OPERANT EN UN ESTAT COMPOST

La tercera dimensió analitzada en relació amb els dilemes interns als PAES vincula els partits amb el context institucional. Aquesta dimensió és anomenada així perquè analitza la incidència del sistema de normes i organitzacions que operen en un estat compost i que, per tant, afecten al funcionament dels PAES. D'altra banda, planteja que els partits també creen o modifiquen aquest conjunt de normes i organitzacions.

D.1. Els partits s'adapten a un context institucional

Si considerem els partits com a actors que s'adapten al context institucional, hi ha diversos factors que incideixen en la manera com els PAES es relacionen internament així com amb altres partits.

La literatura ha incidit generalment en el repartiment competencial entre estat i ens subestats com a factor que explica les relacions entre governs, en els quals lògicament els PAES juguen un paper important.

Als estats compostos, l'existència de parlaments i governs subestats deriva necessàriament en la construcció, a curt o a mig termini, d'un marc de relació entre ens subestats i estat.

El model territorial comporta fonamentalment la modulació d'un marc competencial compartit o bé exclusiu amb l'estat, així com el reconeixement de particularitats nacionals, culturals, ètniques o econòmiques d'alguns territoris per part de les institucions de l'estat. És a dir, d'una banda, el model territorial defineix el grau

d'autogovern dels governs subestats i d'altra banda l'encaix dels territoris, la seva història i la seva societat, en el conjunt de l'estat. La configuració d'un marc normatiu incideix en els actors que interactuen i, el que és més important, marca el terreny de joc sobre el qual poden emergir diferències internes entre els partits, tant PAES com PANES.

Ara bé, més enllà de la visió normativa, la principal perspectiva d'anàlisi ha emfasitzat les dinàmiques de negociació intergovernamentals i el "policy-making". En la darrera dècada diversos autors han conceptualitzat les conseqüències que comporta per als partits la manera com es prenen les decisions i s'implementen les polítiques públiques i quin és el poder dels governs regionals en la negociació dels recursos econòmics (Opeskin 2001; Thorlakson 2003; Agranoff 2004; Bolleyer & Bytze 2009).

Però d'altra banda, la literatura centrada en els partits ha posat de relleu la incidència de les institucions en els processos de negociació dels governs (estatal i subestatal) per a l'aprovació de lleis, tant al Parlament de l'estat com en els diferents parlaments subestats i que poden tenir incidència en el model territorial (Scharpf 1997; Tsebelis 2002).

En canvi, la perspectiva basada en el "policy-making" considera que a menor necessitat de relació entre nivells de govern, major capacitat tindran els governs subestats en controlar l'agenda política i el debat públic propi del seu àmbit, contribuint a que els temes subestats es prioritzin en les agendes dels PAES. Un sistema dual implicaria que l'estat i els ens subestats identifiquen fàcilment les seves competències legislatives, fiscals i executives. Ara bé, no només les identifiquen, sinó que també poden exercir-les en exclusiva (Chandler & Chandler 1987, p.95). Cada nivell de

govern és responsable d'aquells àmbits de política pública o competències que constitucionalment han estat assignades i no han d'executar o legislar amb la resta. Aquest seria el cas del Canadà (Bolleyer 2006).

En un sistema dual, en el qual el poder governamental està dividit en dues esferes exclusives, les elits subestats dels PAES tenen incentius per implementar les seves pròpies visions sobre els assumptes propis (Scharpf 1995, p.32; Thorlakson 2009), sense necessitat de consultar al nivell estatal, ja que són assumptes que incumbeixen a aquell nivell de govern. Per tant, les arenes polítiques on es desenvolupa el joc intergovernamental tendeixen a ser autònomes i desconnectades entre elles.

La importància d'aquesta perspectiva resideix en la necessitat d'entendre en quina mesura els PAES reproduïxen l'estructura de presa de decisió institucional en l'estructura orgànica del partit i els òrgans parlamentaris, però principalment quin és el contacte necessari entre executius i legislatius del nivell estatal i subestatal, ja que d'aquest equilibri se'n deriva la importància de cada nivell de govern com a espai de competència política (Thorlakson 2003; Thorlakson 2009).

En aquests casos, els PAES han d'evitar no perdre la congruència interna tant en les polítiques a desenvolupar com en les dinàmiques de cooperació dels partits (Bolleyer & Bytzeck 2009). És a dir, si les elits subestats del partit perceben l'arena de govern com un espai tancat i integrat amb l'estructura subestatal del partit, tenen relativament pocs incentius a integrar l'estratègia amb els òrgans centrals del partit, fins al punt de considerar les eleccions subestats com de primer ordre.

D'altra banda, els sistemes totalment integrats o cooperatius, en els quals el poder governamental és compartit entre ens

subestats i estat, generant-se dinàmiques de cooperació, assignen una necessària relació entre estat i ens subestats per a l'aprovació de lleis i reformes polítiques. Així es dona lloc a una naturalesa de relacions intergovernamentals completament oposada, basada en la integració de les elits subestats en la presa de decisió a les institucions de l'estat.

D'aquesta diferenciació entre sistemes duals i cooperatius emergeix el principal repte organitzatiu, concretament programàtic, a l'interior dels PAES. El fet és que la posició en relació amb el model territorial i les relacions intergovernamentals poden no confluir entre les organitzacions subestats del partit i la dels òrgans de direcció estatal. Aquest repte pot provocar que l'organització estatal d'un PAE plantegi mecanismes d'enfortiment d'una base competencial comuna, malgrat la possibilitat de desplegament subestatal en les polítiques o funcionament de les autonomies. Aquest seria el cas de la competència educativa a Espanya. Tot i ser una competència transferida, l'Estat es reserva un marge d'harmonització i homogeneïtzació del sistema educatiu, fins al punt de decretar el nombre d'hores mínimes d'educació en castellà⁶. El govern espanyol, en aquest cas el PP, buscava homogeneïtzar els currículums educatius a tot l'Estat davant potencials reformes realitzades per Comunitats Autònomes.

---

⁶ Decrets 830/2003 i 831/2003 del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports

D.2. Els partits amb capacitat de modificar el model territorial

Si l'analitzem els partits des del punt de vista d'actors amb capacitat de modificar el model territorial hi poden contribuir diversos factors que facin més probable una reforma en una o altra direcció. Els principals factors serien l'evolució del sistema de partits, la tradició ideològica al partit i els requeriments constitucionals per a la reforma del model territorial.

El primer factor a tenir en compte és la ideologia dels PAES, que els fa més o menys proclius a modificar estructures territorials, a reconèixer particularitats nacionals o bé a desenvolupar processos de descentralització simètrics o asimètrics. Un partit que no té internament una tradició de defensa del federalisme o per la descentralització, difícilment impulsarà reformes en aquesta decisió. (Chandler & Chandler 1987; Hix 1998).

En segon factor és la composició del sistema o sistemes de partits. Els sistemes de partits poden variar en el temps i en cada territori, reflectint l'expressió de la pluralitat nacional o social de l'estat. Els partits, com a actors capaços de concentrar les demandes de la societat, plantegen la seva oferta programàtica en relació al model territorial en funció dels partits amb els quals ha de competir i de la distància ideològica entre ells. El fet que el model d'estat evolucioni en una o altra direcció dibuixa diversos escenaris probables. És lògic pensar que el sistema de partits, tant al nivell estatal com subestatal, ajudin a incorporar a l'agenda política les grans decisions d'estat, entre elles el model territorial, o bé es mantingui com a demanda insatisfeta de minories. Lògicament en aquesta perspectiva els PAES poden impulsar reformes del model de l'estat formant part de governs. Aquestes reformes, poden originar-se per

iniciativa pròpia, amb grans acords o coalicions amb altres PAES, o bé acceptant les demandes d'alguns PANES en governs de coalició (Irina Ștefuriuc 2009; Deschouwer 2009).

La capacitat d'incorporar el model territorial a la primera línia de reformes d'estat pot adoptar diversos escenaris, entre els quals en destaquem els quatre més habituals:

El primer escenari correspon a un cas d'evolució en el qual la demanda s'incorpora per un partit de govern en majoria parlamentària que decideix impulsar-la en solitari. Aquest seria el cas britànic, en el qual la demanda de "*devolution*" no fou impulsada definitivament i incorporada plenament a l'agenda de Westminster fins els anys 90 amb el govern laborista de Tony Blair. Fins aquell moment, tant el Partit Laborista com el Partit Conservador no tenien interès ferm en fer-ho.

Un segon escenari correspon a l'evolució del cas espanyol els anys 90, en el qual els dos partits majoritaris (PP i PSOE) acordaren una reforma orientada a simetritzar l'autogovern de totes les Comunitats Autònomes. Aquesta reforma es realitzà des de l'Estat, amb l'acceptació de les Comunitats governades pels mateixos partits.

Un tercer escenari implicaria la recentralització de funcions a l'Estat, com a resultat d'una victòria electoral d'un partit o diversos partits poc proclius a enfortir l'Estat compost. El context de crisi econòmica del 2009-2012 ha mostrat signes en aquesta direcció tant a Itàlia com a Espanya.

Un quart escenari inclouria reformes del model territorial com a resultat de la necessitat de donar contrapartides polítiques a la demanda d'un o diversos PANES, a canvi d'estabilitat de govern. En aquest cas l'estabilitat del govern depèn de l'adopció d'un programa de reformes orientat a modificar el model territorial, ja

sigui potenciant asimetries o bé acceptant una reforma general de l'Estat. Aquest seria l'escenari de les propostes de reformes de la Lega Nord als 2000 així com la reforma dels Estatuts d'Autonomia a Espanya 2004-2007.

Els PAES poden fer front a un doble dilema en cas de necessitar el suport de PANES per a governar, tant al nivell estatal com subestatal:

a) Poden cooperar oferint avenços en les demandes subestals, tot i que es mantingui el risc de patir problemes de cohesió interna i debilitament electoral a la resta de l'estat.

b) Poden ser més "*policy-seekers*" que "*office-seekers*", preferint no governar o fer-ho en minoria abans d'accedir a renunciar a la seva agenda de reformes territorials (Müller & Strøm 1999) .

Un altre element a considerar, derivat de l'anterior, és com poden aprovar-se les reformes. Una reforma presentada a un parlament unicameral, sense necessitat de ser aprovada per parlaments subestals o referèndum hauria de tenir menys entrebancs operatius i conflictes centre-perifèria que una reforma iniciada des d'una majoria en una unitat subestatal (amb PANES i PAES). En aquest segon cas requereix d'aprovació per majoria qualificada d'un parlament bicameral (Tsebelis 2002). El tercer capítol d'aquesta tesi planteja aquesta casuística a través de l'explicació sobre com la negociació entre diferents coalicions d'actors tendeix a tensar l'acord bàsic establert al nivell subestatal.

Per últim, cal considerar un la trajectòria del model territorial i quines són les pautes d'evolució previstes en el sistema.

El cas espanyol torna a ser un bon exemple entre 2004 i 2007, quan el govern de Rodríguez Zapatero impulsà l'onada de reformes autonòmiques. En aquell període, la reivindicació era compartida entre diversos PANES, essent viable degut a un canvi

de lideratge i ideològic als PAES, especialment a PSOE però també a Izquierda Unida, que veien de manera positiva la inclusió de les reformes en l'agenda política. El PP, en canvi, considerava que el model autonòmic havia tocat sostre i, de fet, alertava sobre possibles efectes negatius en l'estabilitat del sistema de les reformes que s'estaven duent a terme (Astudillo & García-Guereta 2006; Barrio et al. 2009). El resultat del procés de reformes posava de manifest que, en aquelles Comunitats Autònomes on els dos principals PAES estaven d'acord, es plantejaven reformes en termes d'avenç en l'autonomia tot garantint el principi de simetria.

El cas de la Devolution britànica mostra un model d'evolució incerta, amb un PAE en contraposició amb un altre. Si bé els darrers deu anys han servit per aprofundir l'autogovern de manera significativa, aquest procés no ha servit per apaivagar algunes demandes d'autonomia, i fins i tot de secessió en el cas d'Escòcia. La presència d'un Partit Nacionalista Escocès (SNP) amb un alt suport electoral, encara que no sigui decisiu per la governabilitat a Westminster, ha afectat tant els PAES com el sistema de partits en el conjunt, contribuint a una diferenciació, no necessàriament considerada com a polarització, de la qüestió territorial als PAES britànics (Laffin et al. 2007; Jeffery & Hough 2009).

En canvi, en els estats federals, com per exemple Bèlgica, no s'han produït en els darrers deu anys canvis en les estructures de repartiment competencial o reconeixement nacional, després d'un procés de federalització, però sí han existit debats sobre el funcionament de mecanismes de finançament i relació entre nivells de govern. Aquesta relativa estabilitat en el funcionament del federalisme belga contrasta amb una crítica sobre si la via més factible en un futur proper és la confederació o bé la independència de Flandes (Swenden & Jans 2006), una via que es

consideraria factible si es pren en consideració la divisió orgànica de tots els antics PAES en PANES, amb l'excepció de Brussel·les, on els candidats dels PANES valons i flamencs conflueixen en una única llista.

E. LA CONTRIBUCIÓ DE LA TESI AL DEBAT ACADÈMIC

L'objectiu general d'aquesta tesi doctoral és analitzar quins factors expliquen que les seccions subestats dels PAES, i més concretament el PSOE, desenvolupin estratègies organitzatives pròpies.

Per tal de respondre a aquesta pregunta, s'han realitzat quatre papers o capítols que tenen en comú l'anàlisi dels PAES com a actors que han de fer front a un conjunt de reptes organitzatius en relació amb la compatibilitat d'estratègies al nivell subestatal.

En tots quatre casos, l'element territorial hi té un paper vital en la definició dels corresponents reptes tractes, ja sigui per la resposta interna, en relació amb el context en el qual els partits operen (Capítols 1 i 2) o bé perquè és el model territorial el que s'accepta modificar (Capítols 3 i 4).

L'elecció del període 2003-2011 com a període cobert per aquesta tesi es deu a la coincidència amb un període d'intensificació del debat territorial a Itàlia, el Regne Unit i Espanya, en el qual s'emprenen nous processos de descentralització i reconeixement nacional. Si bé l'elecció del PSOE coincideix en un període de temps en el qual el PSOE és partit de govern a l'estat (2004-2011), tant el capítol 2 com el 3 i, en menor mesura l'1, plantegen escenaris en els quals el PSOE no és al govern o bé perd el govern autonòmic.

Tot entrant en els continguts específics dels capítols, tots quatre responen a una de les tres dimensions analitzades en relació al funcionament dels PAES en estats compostos.

El primer capítol respon a la dimensió organitzativa i analitza l'evolució interna del PSOE en relació amb la capacitat dels òrgans subestats del partit per actuar de manera autònoma en un conjunt d'espais de decisió, així com la capacitat de les elits subestats per incidir en les estratègies del partit al nivell estatal. El capítol serveix com a plantejament inicial que dibuixa fins a quin punt l'autonomia en el desenvolupament d'estratègies organitzatives s'ha construït progressivament.

El segon capítol adreça la dimensió electoral i més concretament la qüestió sobre com el PSC (socialistes catalans) evoluciona en el marc d'una estratègia que busca maximitzar els votants tradicionals, d'identitat dual o predominantment espanyola, amb un electorat menys tradicional tant en l'eix nacional com en l'eix-esquerra dreta.

El tercer i quart capítols es relacionen amb la dimensió institucional, des de perspectives diferents. Mentre que el tercer capítol es centra en les reformes territorial espanyoles del 2004-2007, el quart desenvolupa una visió comparada de l'estudi sobre l'impacte dels PAES en el marc de reformes de l'entorn institucional, a través dels casos italià i espanyol. Aquest capítol serveix com a síntesi comparativa de la relació entre partits i evolució territorial prenent distància del cas del PSOE, malgrat que aquest partit n'és protagonista.

Concretament el tercer capítol es centra en els processos de reforma multinivell i la capacitat del PSOE per controlar l'agenda en un procés de negociació en dos àmbits parlamentaris entre 2004 i 2006. Al cas català, la inclusió d'altres actors amb capacitat

de veto, frenà el PSC en l'assoliment dels seus objectius. El cas valencià mostra, en canvi com el PSOE es trobà en l'oposició al nivell subestatal, tenint poc marge per imposar una estratègia pròpia al govern regional del PP.

A continuació presento cadascun dels quatre articles, tot vinculats amb el repte organitzatiu al qual fan referència.

Primer capítol. La organización de partidos en sistemas multinivel: el caso del PSOE. *AECA: VII Congreso de la Asociación Española de Ciencia Política.*

Amb Mónica Méndez Lago (2005)

L'objectiu del paper és analitzar l'adaptació del PSOE al desenvolupament de l'Estat de les Autonomies fins l'any 2005. Com hem vist en aquesta introducció, els PAES han de fer front a reptes organitzatius importants com a resposta a la creació d'elits i arenes electorals subestatal de finals dels anys 70. L'article es construeix des de la perspectiva orgànica. Analitza com els òrgans centrals del PSOE esdevenen espais de debat i decisió complexos, en els quals el Secretari General del PSOE han de fer front a potencials problemes d'estabilitat interna motivats per la inclusió d'elits regionals en els òrgans federals del partit, i alhora al desenvolupament d'organitzacions o seccions subestatal al partit amb voluntat de ser autònoms en determinades àrees de decisió.

Aquest capítol parteix de la premissa que tots els partits que operen en estats compostos s'adaptin organitzativament al context institucional, del contrari tindrien problemes per poder operar com a organització que opera en governs i eleccions a diversos nivells.

La qüestió, d'acord amb el plantejament de la literatura, és conèixer en quina mesura el partit, en aquest cas el PSOE, ha evolucionat internament reproduint l'organització territorial de l'estat. Per fer-ho, el capítol atén a la distribució interna dels recursos, als mecanismes de presa de decisió i en l'avaluació sobre el grau d'autonomia dels òrgans dels partits al nivell subestatal respecte dels òrgans centrals del partit.

El capítol planteja que la institucionalització dels mecanismes d'autonomia i integració orgànica és progressiva i culmina amb la incorporació d'elits subestats en tots els òrgans de decisió del partit, incidint en les decisions del partit en el seu conjunt.

Un cop analitzada l'evolució històrica, el paper planteja en quina mesura la incidència dels barons regionals és igual en tota l'organització, o bé es dedica a uns òrgans específics. Per tal de verificar-ho, es presenten evidències de la incidència de la dimensió territorial i dels temes autonòmiques en la composició i temes de debat de cadascun dels òrgans de decisió del partit (Congrés Federal, Comissió Executiva Federal, Comité Federal, Consell Territorial) així com altres aspectes de funcionament intern com la política d'afiliació, finançament, l'elaboració de programes i les llistes electorals. Les principals conclusions del capítol mostren com el PSOE ha evolucionat en dues direccions: en primer lloc, les seccions subestats (Federacions regionals i de nacionalitat) han adquirit àrees de responsabilitat pròpia, amb el doble argument de poder funcionar de manera més eficaç i propera a les arenes de govern i relació amb la militància.

D'altra banda, ha construït espais formals de decisió amb representació de les elits regionals, que progressivament han substituït les dinàmiques informals de participació en les decisions generals del partit. Quan el partit ha format part del govern, aquest

escenari ha derivat també en la reserva de quotes territorials per al nomenament de carteres ministerials i altres alts càrrecs.

Aquest capítol posa de manifest la importància de la dimensió orgànica com a element bàsic que defineix com es preveu el funcionament dels PAES en un estat compost. Analitza un dels dos PAES més importants a Espanya, un cas que d'altre banda ha estat analitzat a posteriori en profunditat en diverses tesis doctorals i publicacions, tant com a estudi de cas com en perspectiva comparada (Fabre 2008; Betanzo 2011). Aquesta comunicació ha estat citada recentment en diverses comunicacions i papers, fet que demostra la seva plena significança en el debat acadèmic (Hopkin 2009; Rodríguez et al. 2010; Astudillo 2012).

Segon capítol El PSC i el seus votants 2003-2011: La tornada a l'electorat tradicional?

En un context d'eleccions i competència multinivell els PAES fan front a diversos dilemes organitzatius. Els partits necessiten atreure votants potencials nous, ja siguin electors provinents d'altres PAES com electors electoralment propers a PANES. Però també han de fidelitzar al màxim el seu votant més tradicional.

L'existència d'estratègies electorals diferenciades segons el territori són habituals actualment en diversos estats compostos. La presència de diversos PANES formant part de governs, siguin aquests d'un únic partit o bé de coalició, contribueix a que el debat territorial sigui present a l'opinió pública.

La contraposició amb els PANES pot provocar que els PAES reaccionin focalitzant el missatge i les estratègies més properes als seus votants tradicionals. Però per guanyar eleccions, entre

d'altres en el cas català, també poden optar per votants menys tradicionals i propers ideològicament als PANES.

Per tant, generalment en un context electoral en dues dimensions de competició (l'eix nacional i l'eix esquerra-dreta) la principal via per tenir èxit en l'oferta d'un PAE és plantejar una oferta programàtica diversa i compatible en tots dos eixos.

Aquesta decisió comporta definir una estratègia electoral que no defugui tractar temes que poden tenir elements comuns amb els temes estrella dels PANES (identitat nacional, relacions amb l'estat, autonomia fiscal, pluralisme nacional, etc) i alhora activar el missatge en temàtiques pròpies de la política estatal, fent referència al rendiment del President del Govern, convidant a referents de la política estatal i canviant l'idioma de referència en funció d'on es fa campanya i quin missatge es vol mostrar.

Aquesta estratègia ha tingut tant defensors com detractors al PSOE. Tot i que garanteix un volum d'electors transversal que el beneficia en eleccions generals i, alhora, no trenca amb una visió federal d'Espanya, la qüestió de com el PSC s'ha apropiat estatègicament als Partits Nacionalistes Catalans ha generat discrepàncies pel que implicava en termes de defensa de la multinacionalitat, pluralisme cultural i lingüístic.

El període 2003-2011 ha posat de manifest la dificultat d'atreure i fidelitzar votants allunyats ideològicament al PSC-PSOE, que ha vist reduït el seu suport electoral en aproximadament el 50% de votants entre 2008 i 2010.

Aquest capítol planteja, a partir d'algunes convencions de la literatura clàssica sobre suport electoral del PSC-PSOE (Colomer

& Padró-Solanet 1992; Colomé 1996; Molas et al. 1999; Riba 2000; Fernández Albertos 2002) , la pregunta sobre en quina mesura aquesta caiguda electoral s'explica millor per un abandonament del votant tradicional o bé per una fugida massiva de votant no tradicional, especialment amb identitat nacional predominantment catalana i/o de centre-esquerra i centre.

Han penalitzat els votants d'esquerres i identitats duals o espanyolistes l'estratègia del PSC, allunyant-se progressivament o fins i tot abandonant-lo per altres partits més propers, tant a l'eix esquerra-dreta com en l'eix d'identitat nacional?

L'article analitza, d'una banda, l'evolució de l'electoral del PSC durant el període 2003-2011. Posteriorment analitza els partits que surten beneficiats d'aquesta pèrdua electoral, identificant els fluxos de confluència entre el PSC i la resta de partits catalans als espais electorals a partir d'un model estadístic, amb el contrast d'una anàlisi de dades agregades dels districtes censals dels municipis majors de 20.000 habitants.

Des de la perspectiva d'aquesta tesi, l'escenari electoral del 2006-2011 mostra com el PSC es troba davant un moment fonamental en els darrers anys. D'una banda, dóna per acabada l'estratègia que va permetre aconseguir bons resultats tant en l'electoral més tradicional a les eleccions general com a les eleccions autonòmiques i marca diverses amenaces en tots dos electorats: l'electorat catalanista es troba davant un període d'incipient i transversal suport a la independència, deixant enrere posicions autonomistes o de millora incremental de l'autogovern; d'altra banda, per a l'electorat de centre-esquerra i esquerra, el risc de desconexió arriba pels efectes de la crisi econòmica iniciada el 2009 i la pèrdua de confiança en el PSC/PSOE. L'article també detecta, tant en l'anàlisi individual com en les dades agregades, un

creixement de petits partits (C's, UPyD i PxC) en feus electorals socialistes.

El futur electoral del PSC es troba, per tant, davant la necessitat de perfilar una estratègia que renovi o trenqui amb la recerca de votants en els dos principals eixos de competició política.

Tercer capítol. "Multi-level coalitions and Statute Reform in Spain"

Orte, Andreu; Wilson, Alex. (2009), "Multi-level Coalitions and Statute Reform in Spain". <i>Regional and Federal Studies</i> . Vol. 19, No. 3, 415–436, July 2009

Aquest article, premiat amb el "Regional and Federal Studies Graduate Prizewinner 2009" com a millor comunicació en matèria d'estudis regionals i federals el 2008 per part de candidats doctorals i publicat el 2009, es centra en el repte de la coordinació en el procés de "policy-making" i "polity-making" en estats compostos, més concretament en un procés de reformes generalitzades de la relació entre Comunitats Autònomes i estat espanyol durant el període 2004-2007.

L'article té com a objectiu principal respondre al repte de com els PAES gestionen internament la implicació dels òrgans subestats i estats quan es tracta de coordinar una onada de reformes negociades impulsades des de governs autonòmics de composició diversa.

La introducció de l'article serveix per discutir la visió clàssica dels partits com a actors unitaris, posant com a exemple les dificultats de coordinació entre governs del mateix color polític a diferents nivells territorials.

Posteriorment, el capítol descriu la diversa naturalesa dels processos de reforma estatutària en les Comunitats Autònomes que van decidir iniciar-los fins el 2007. Els processos de negociació estatutària tenen en comú la necessitat de ser aprovats per una majoria absoluta, tant del Parlament autonòmic com de les dues cambres del Parlament espanyol. Aquesta regla fa necessària la formació de coalicions d'actors amb una finalitat comuna, que pot no coincidir amb la composició i orientacions dels actors iniciadors de la política pública.

La segona part de l'article aprofundeix en la relació interpartit i intrapartit. L'existència d'actors amb capacitat de veto a tots dos nivells (parlament autonòmic i espanyol) i la complementarietat d'objectius entre els partits amb capacitat de veto, possibilita que existeixin processos que derivin en un baix conflicte interpartit i intrapartit. Aquest seria el cas en el qual els principals PAES, PP i PSOE, pacten i dirigeixen un procés de negociació multinivell amb alta connexió entre les elits autonòmiques i estatals. Concretament es fa referència al cas de la Comunitat Valenciana, analitzat al capítol, amb breus referències al cas andalús.

El cas català, s'identifica com a cas d'alt conflicte multinivell, tant interpartit com intrapartit, motivat per la no coincidència d'objectius entre els actors amb capacitat de veto en els dos nivells de negociació (a Catalunya CiU l'exerceix en àmbit autonòmic i el PSOE en àmbit estatal). El capítol apunta aquest factor com el principal per explicar per què el cas de la reforma estatutària al País Basc va quedar frenada i per què el cas català es va finalitzar amb la renunciar a donar-hi suport per part d'ERC, partit que havia donat el vist-i-plau al projecte aprovat en l'àmbit autonòmic.

En relació amb la perspectiva intrapartit, el capítol es centra en com les elits estatals del PSOE, a diferència del cas valencià, no participaren activament de la negociació al nivell autonòmic. Ara bé, tot i acceptar l'autonomia del PSC en la primera fase negociadora, esdevé un actor amb gran capacitat de control del procés un cop arriba al nivell estatal, obligant a un canvi de prioritats per part dels partits integrants de la coalició formada amb la finalitat d'aprovar un nou estatal.

D'altra banda, el cas català posa de relleu, d'una banda, els reptes programàtics als quals ha de fer front el PSOE i PSC, tenint en compte la poca complementarietat amb alguns dels continguts aprovats conjuntament per PSC, ERC, ICV i CiU des de l'inici de la negociació. Un cop la negociació arribà a l'àmbit estatal, el paper del PSC en la negociació quedà diluïda com a resultat del control exercit des del govern del PSOE. S'apunten dues causes per explicar aquest escenari d'escassa integració d'estratègies i execució en la relació PSC-PSOE. La primera, per la incomoditat i dificultat de negociar com a govern de Catalunya amb el seu mateix partit sense ser acusat pels seus socis de govern com a partit que renuncia a acords presos al Parlament de Catalunya. I alhora, per tal d'evitar ser considerat com a excessivament proper a les tesis nacionalistes catalanes per part del PSOE.

La segona causa apuntada és la voluntat del PSOE d'apostar per un escenari de futur en el qual CiU seria partit important en la governabilitat tant al Congrés dels Diputats com a Catalunya. L'aposta per CiU, que no volia quedar fora del procés negociador, va ser decisiva per acordar un text vist com a mal menor pels negociadors catalans, a excepció d'ERC.

L'efecte d'aquesta llarga negociació multinivell va comportar dues conseqüències:

D'una banda, la demostració de la importància de la capacitat negociadora del partit al govern estatal en processos de reforma territorial. I d'altra banda, la capacitat d'incidir en l'estratègia de coalicions del PSC des del nivell estatal. Sense intercedir directament en el trencament del govern, el tancament en fals del procés estatutari des del punt de vista d'ERC va possibilitar que CiU i PSOE acordessin una aliança que pretenia ser multinivell però, aquest cop sí, fou frenada pel PSC mesos més tard tot renovant l'acord de govern amb ERC i ICV malgrat la voluntat del PSOE.

La principal conclusió d'aquest capítol mostra com el PSOE va tenir la capacitat de controlar el procés de negociació d'estatuts, tot i que els Estatuts s'havien d'aprovar tant als Parlaments autonòmics com a l'Estat i malgrat la necessitat de negociar amb actors diversos. El motiu d'aquesta capacitat per part del PSOE és doble. D'una banda, la seva capacitat d'actuar com actor amb capacitat de bloqueig del procediment. I per altra banda, va tenir la capacitat d'orientar el procés de reforma cap a una homogeneïtat que permetia encabir-hi el PP en bona part de reformes, fet que va tancar la porta a un conflicte amb el principal partit en l'oposició, tret del cas català.

La principal excepció fou el cas català, en el qual, després de l'exclusió del PP de la negociació i davant la divisió interna entre els negociadors catalans (incloent-hi el PSC), el PSOE va buscar la complicitat de CiU a canvi d'una major presència de CiU com a soci preferent del PSOE al nivell estatal.

Quart capítol. Processos de regionalització i asimetries a Itàlia i Espanya

Aquest article fou publicat per l'Institut d'Estudis Autònoms al llibre:

Requejo, F; Nagel, K-J. 2009 (eds.): *Descentralització, asimetries i processos de resimetrització a Europa*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms. Col.lecció Institut d'Estudis Autònoms, 66

Aquest capítol té com a objectiu analitzar els condicionants i orígens de la creació d'asimetries als processos de descentralització a Itàlia i Espanya, incloent-hi les darreres reformes estatutàries a Espanya, així com els projectes de federalització a Itàlia fins el 2007. Forma part d'un projecte internacional coordinat des del Grup de Recerca en Teoria Política a la Universitat Pompeu Fabra, en el qual trobem diverses aportacions comparades en estats europeus.

L'article relaciona l'evolució del procés de regionalització i creació de simetries i asimetries amb el paper actiu dels actors involucrats en aquests processos. Tot i que no és una anàlisi exclusivament centrada en els partits, planteja el repte, concretat al capítol 3, sobre com els PAES amb capacitat per impulsar reformes del model territorial han de fer front a visions divergents, tant internes com en altres partits, en relació al model territorial. I ho fa a móde comparat, vinculant actors amb processos de reforma i la inclusió de mecanismes de simetrització a Espanya i Itàlia.

En el cas italià, Forza Itàlia va fer front a la necessitat de desenvolupar reformes com a resposta del suport de la Lega Nord, un PANE que plantejava en els anys 2000, entre altres asimetries, la creació d'un model fiscal especial per al nord. Al cas espanyol, malgrat que bona part de dirigents de PSOE i PP ho veuen amb

recel, més de trenta anys després de la implantació del model autonòmic, hi ha autonomies en les quals els PAES operen essent conscients que bona part de la ciutadania espera no només el manteniment de l'autonomia, sinó també el reconeixement de noves competències exclusives així com de major reconeixement nacional.

El capítol sintetitza les principals fonts d'asimetria reconegudes constitucionalment, entre les quals se'n destaquen els criteris lingüístics i culturals, la insularitat, així com el reconeixement de diverses vies d'aprofundiment de l'autogovern per a les regions i Comunitats Autònomes.

Posteriorment el capítol descriu l'evolució d'ambdós models d'estat compost, amb especial èmfasi en els factors partidistes i institucionals que han contribuït a que evolucionessin cap a una progressiva convergència en el grau d'autogovern o, si es prefereix, cap al manteniment de determinades asimetries culturals però simetries en el nivell competencial de les regions i comunitats autònomes, fet que previsiblement haurien de frenar el creixement dels PANES, especialment a regions sense una forta demanda tradicional de major autonomia.

Finalment es descriuen els actors i arguments favorables a la (re)simetrització d'ambdós estats, entre els quals destaquem els partits de centre-esquerra italians i el PP a Espanya, si bé cal tenir en compte que tant els governs de González (1982-1996) com el de Rodríguez Zapatero (2004-2011) van impulsar reformes del model territorial que contenen diversos elements simetritzadors acordats amb els principals PAES en l'oposició.

Cloenda

A tall de conclusió, l'objectiu d'aquesta tesi doctoral planteja com l'aparició d'estructures subestatal als PAES, especialment al PSOE, comporta el desenvolupament d'estratègies organitzatives pròpies. Des de la perspectiva orgànica dels partits, es desenvolupa un progressiu reconeixement d'espais de decisió propis en matèries com militància, programes electorals, captació i finances, però alhora permet una progressiva integració de representació de les unitats subestatal dels partits en els òrgans de decisió central del partit.

Des de la perspectiva electoral, l'article aborda l'evolució de l'electorat socialista català entre 2003 i 2011, tot considerant l'existència de perfils electorals diferents en dos eixos de competició electoral. Els resultats electorals del 2010 i 2011, amb un retrocés significatiu del PSC, planteja diversos debats empírics en relació a la base del suport al PSC i a l'estructuració d'un nou marc de relació entre el partit i els seus votants.

Per últim, des de la perspectiva institucional la tesi planteja en quina mesura el PSOE ha abordat les progressives reformes d'estat a partir de perspectives diferents en les seves unitats subestatal. La tesi aborda aquesta qüestió tant des de la perspectiva ideològica com a partir de l'anàlisi dels mecanismes de decisió necessaris per comprendre el resultat dels processos estatutaris del 2004-2007.

F. BIBLIOGRAFIA

- Agranoff, R., 2004. Autonomy, devolution and intergovernmental relations. *Regional & Federal Studies* 14, 26–65.
- Aja, E., 2003. *El Estado autonómico: federalismo y hechos diferenciales*. Alianza Madrid.
- Astudillo, J., 2012. “Divide et Impera”? Office Accumulation in State-wide Parties and the Process of Decentralization in Spain. *Regional & Federal Studies* 22, 25–44.
- Astudillo, J., García-Guereta, E., 2006. If it isn't broken, don't fix it: The spanish popular party in power. *South european society & politics* 11, 399–417.
- Barrio, A., Rodríguez, J., Baras, M., Barberà, O., 2009. Las respuestas estratégicas de los partidos de ámbito estatal a los desafíos de la competición multinivel: La política de alianzas del PP y el PSOE en las Comunidades Autónomas de España (1980-2008), in: *AECPA Málaga: IX Congreso Español De Ciencia Política y De La Administración*.
- Betanzo, A., 2011. *El cambio institucional en un Estado Compuesto y su relación con los cambios en la distribución de poder al interior de los partidos políticos*. Tesis doctoral. Universitat Pompeu Fabra.
- Bolleyer, 2006. Federal dynamics in Canada, the United States, and Switzerland: how substates' internal organization affects intergovernmental relations. *Publius: The Journal of Federalism* 36, 471–502.
- Bolleyer, N., Bytzek, E., 2009. Government Congruence and Intergovernmental Relations in Federal Systems. *Regional & Federal Studies* 19, 371–397.
- Campbell, A., Miller, W.E., 1957. The motivational basis of straight and split ticket voting. *The American Political Science Review* 51, 293–312.

- Caramani, D., 1996. The nationalisation of electoral politics: A conceptual reconstruction and review of the literature. *West European Politics* 19, 205–224.
- Caramani, D., 2004. *The nationalization of politics: The formation of national electorates and party systems in Western Europe*. Cambridge Univ Press.
- Chandler, Chandler, 1987. Federalism and political parties. *European Journal of Political Economy* 3, 87–109.
- Chhibber, P., Kollman, K., 2004. *The Formation of National Party Systems: Federalism and Party Competition in Canada, Great Britain, India, and the United States*. Princeton University Press.
- Colomé, G., 1996. The Left Parties in Catalonia: The case of the PSC and the PSUC. *Estudios/Working Papers (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales)*
- Colomer, J.M., Padró-Solanet, A., 1992. Espacio político ideológico y temas de campaña (El ejemplo de las elecciones autonómicas de Cataluña de 1992). *Revista de estudios políticos* 131–160.
- Cox, G., 2006. Swing voters, core voters and distributive politics, in: *Conference on Representation and Popular Rule*, Yale University. pp. 1–23.
- de Winter, L., Gómez-Reino, M., Lynch, P., 2006. *Autonomist parties in Europe: Identity politics and the revival of the territorial cleavage*. ICPS, Barcelona.
- de Winter, L., Türsan, H., 1998. *Regionalist Parties in Western Europe*. Routledge.
- Deschouwer, K., 2006. Political parties as multi-level organizations. *Handbook of party politics* 291–300.
- Deschouwer, K., 2009. Coalition Formation and Congruence in a Multi-layered Setting: Belgium 1995–2008. *Regional & Federal Studies* 19, 13–35.

- Detterbeck, K., 2011. Party Careers in Federal Systems. Vertical Linkages within Austrian, German, Canadian and Australian Parties. *Regional and Federal Studies* 21, 245–270.
- Detterbeck, K., Hepburn, E., 2010. Party Politics in Multi-Level Systems: Party responses to new challenges in European democracies, in: *New Directions in Federalism Studies*. pp. 106–125.
- Detterbeck, K., Renzsch, W., 2003. Multi-Level Electoral Competition: The German Case. *European Urban and Regional Studies* 10, 257–269.
- Downs, A., 1957. An economic theory of political action in a democracy. *The Journal of Political Economy* 65, 135–150.
- Elias, A., 2011. Party competition in regional elections: a framework for analysis. *Institut de Ciències Polítiques i Socials* (295).
- Elias, A., Lynch, P., de Winter, L., Bruszt, L., Keating, M., Tatham, M.R., Moore, C., Hepburn, E., 2008. Whatever happened to the Europe of the regions? Revisiting the regional dimension of European politics. *Regional and federal studies* 18, 483–635.
- Fabre, E., 2008. Party organization in a multi-level system: party organizational change in Spain and the UK. *Regional and Federal Studies* 18, 309–329.
- Fabre, E., Mendez Lago, M., 2009. Decentralization and Party Organizational Change: The British and Spanish Statewide Parties Compared. Open Access publications from Katholieke Universiteit Leuven.
- Fernández Albertos, J., 2002. Votar en dos dimensiones: el peso del nacionalismo y la ideología en el comportamiento electoral vasco, 1993-2001. *Revista Española de Ciencia Política* 6, 153–181.
- Gschwend, T., Johnston, R., Pattie, C., 2003. Split-ticket patterns in mixed-member proportional election systems: estimates and analyses of their spatial variation at the German federal election. *British Journal of Political Science* 33, 109–27.

- Hepburn, E., Massetti, E., Elias, A., Deschouwer, K., Hough, D., Koss, M., Lynch, P., Jeffery, C., 2009. Special Issue: New Challenges for Stateless Nationalist and Regionalist Parties. *Regional & Federal Studies* 19 (4-5).
- Hix, S., 1998. Elections, parties and institutional design: a comparative perspective on European Union democracy. *West European Politics* 21, 19–52.
- Hooghe, L., Marks, G., 2001. *Multi-level governance and European integration*. Rowman & Littlefield Pub Inc.
- Hopkin, J., 2003. Political decentralization, electoral change and party organizational adaptation. *European Urban and Regional Studies* 10, 227.
- Hopkin, J., 2009. Party Matters: Devolution and Party Politics in Britain and Spain. *Party Politics* 15, 179–198.
- Hopkin, J., Barberà, O., 2009. Partidos de ámbito no estatal (PANE) en España y el Reino Unido: una perspectiva comparada. *AECPA Málaga: IX Congreso Español de Ciencia Política y de la Administración*. 23, 25.
- Hopkin, J., Bradbury, J., 2006. British statewide parties and multilevel politics. *Publius: the journal of federalism* 36, 135–152.
- Jeffery, C., Hough, D., 2009. Understanding Post-Devolution Elections in Scotland and Wales in Comparative Perspective. *Party Politics* 15, 219–240.
- Jones, M.P., Mainwaring, S., 2003. The nationalization of parties and party systems. *Party politics* 9, 139–166.
- Katz, R.S., 2001. The problem of candidate selection and models of party democracy. *Party Politics* 7, 277–296.
- Katz, R.S., Mair, P., 1994. *How parties organize: change and adaptation in party organizations in Western democracies*. Sage Publications Ltd.

- Keating, M., 1998. The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change. Cambridge Univ Press.
- Laffin, M., Shaw, E., 2007. British devolution and the Labour Party: how a national party adapts to devolution. *The British Journal of Politics & International Relations* 9, 55–72.
- Laffin, M., Shaw, E., Taylor, G., 2007. The new sub-national politics of the British Labour Party. *Party Politics* 13, 88–108.
- Linz, J.J., Montero, J.R., 1999. The party systems of Spain: old cleavages and new challenges. *Estudios/Working Papers* (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales).
- Lipset, S.M., Rokkan, S., 1967. Party systems and voter alignments. New York.
- Miller, W.E., 1991. Party identification, realignment, and party voting: Back to the basics. *The American Political Science Review* 557–568.
- Molas, I., 1977. Los partidos de ámbito no estatal y los sistemas de partidos. *Teoría y práctica de los partidos políticos*. Madrid: Edicusa.
- Molas, I., Bartomeus, O., others, 1999. Els espais de frontera entre els electorats: estructura de la competència política a Catalunya (II). *Institut de ciències polítiques i socials*.
- Müller, W.C., Strøm, K., 1999. Policy, office, or votes?: how political parties in Western Europe make hard decisions. Cambridge Univ Press.
- Opeskin, B.R., 2001. Mechanisms for intergovernmental relations in federations. *International Social Science Journal* 53, 129–138.
- Pallarés, F., Keating, M., 2003. Multi-Level Electoral Competition Regional Elections and Party Systems in Spain. *European Urban and Regional Studies* 10, 239–255.

- Pallarés, F., Montero, J.R., Llera, F.J., 1997. Non state-wide parties in Spain: an attitudinal study of nationalism and regionalism. *Publius: The Journal of Federalism* 27, 135–170.
- Pallarés, F., Muñoz, J., López, L., 2010. State-level Politics and Regional Electoral Competition: First-and Second-order Effects in Spain's Autonomous Elections in 2007. *Regional and Federal Studies* 20, 561–575.
- Panebianco, A., 1988. *Political parties: organization and power*. Cambridge Univ Press.
- Queralt, D., 2008. Determinantes del voto swing en España. *Estudios/Working Papers* (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales).
- Rahat, G., Hazan, R.Y., 2001. Candidate selection methods. *Party Politics* 7, 297–322.
- Reif, K., Schmitt, H., 1980. Nine Second-Order National Elections—A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research* 8, 3–44.
- Riba, C., 2000. Voto dual y abstención diferencial. Un estudio sobre el comportamiento electoral en Cataluña. *Reis* 59–88.
- Rodríguez, J., Barrio, A., Baras i Gómez, M., Barberà, Ó., 2010. Las Respuestas estratégicas de los partidos de ámbito estatal a los desafíos de la competición multinivel: la política de alianzas del PP y el PSOE en las Comunidades Autónomas de España (1980-2008).
- Roller, E., Van Houten, P., 2003. A national party in a regional party system: The PSC-PSOE in Catalonia. *Regional and Federal Studies* 13, 1–22.
- Scharpf, F.W., 1995. Federal arrangements and multi-party systems. *Australian Journal of Political Science* 30, 27–39.

- Scharpf, F.W., 1997. Games real actors play: Actor-centered institutionalism in policy research. Westview Press.
- Schrijver, F.J., 2004. Electoral performance of regionalist parties and perspectives on regional identity in France. *Regional & Federal Studies* 14, 187–210.
- Sharpe, L.J., 1993. The rise of meso government in Europe. Sage Publications Ltd.
- Ştefuriuc, I., 2009. Government Coalitions in Multi-level Settings—Institutional Determinants and Party Strategy. *Regional & Federal Studies* 19, 1–12.
- Stolz, K., 2003. Moving up, moving down: Political careers across territorial levels. *European Journal of Political Research* 42, 223–248.
- Stolz, K., 2011. The Regionalization of Political Careers in Spain and the UK. *Regional and Federal Studies* 21, 223–243.
- Swenden, W., 2010. 6 Subnational participation in national decisions: the role of second chambers, in: a Enderlein, H., Wälti, S., Zürn, M. Handbook M. Handbook of Multi-Level Governance. Edward Elgar Publishing Limited., Cheltenham, p. 103.
- Swenden, W., Jans, M.T., 2006. “Will it stay or will it go?” Federalism and the sustainability of Belgium. *West European Politics* 29, 877–894.
- Thorlakson, L., 2003. Comparing federal institutions: Power and representation in six federations. *West European Politics* 26, 1–22.
- Thorlakson, L., 2009. Patterns of Party Integration, Influence and Autonomy in Seven Federations. *Party Politics* 15, 157–177.
- Tsebelis, G., 2002. Veto players: How political institutions work. Princeton University Press.

- Van Biezen, I., Hopkin, J., 2006. Party organisation in multi-level contexts. *Devolution and electoral politics* 14–36.
- Van Houten, P., 2009. Multi-level relations in Political Parties. *Party Politics* 15, 137–156.
- Wright, V., 1984. *Regions and regionalisation in France, Italy and Spain—some concluding remarks*. London: ICERD.

CAPÍTOL 1: LA ORGANIZACIÓN DE PARTIDOS EN SISTEMAS MULTINIVEL: EL CASO DEL PSOE

Méndez, Mónica; Orte, Andreu. (2005), La organización de partidos en sistemas multinivel: el caso del PSOE. Trabajo presentado en el Congreso de la Asociación Española de Ciencia Política. AECPA Madrid.

RESUM I ACTUALITZACIÓ DE CONTINGUTS

Aquest article, escrit el 2005, analitza el funcionament del PSOE des del punt de vista de com aborda l'evolució de l'Estat de les Autonomies en la perspectiva orgànica.

L'article manté vigència empírica, en el sentit que els avenços consolidats en el període 2000-2004, han protagonitzat el funcionament del partit en els anys de govern de Rodríguez Zapatero. D'una banda, la creació de mecanismes de consulta i codecisió dels anomenats "barons regionals" s'ha mantingut en període de màxim debat sobre reforma estatutària. Ara bé, les fronteres d'aquesta relació han superat els límits del partit i han envaiït els espais de govern a través de dos mecanismes. El primer, la inclusió de barons regionals com a ministres dels governs de Rodríguez Zapatero. En bona mesura, l'objectiu d'aquesta estratègia ha estat incorporar al projecte polític del PSOE a bona part de les organitzacions subestatals, reduint així el risc de potencial discrepància. En segon lloc, el plantejament de les reformes estatutàries i la seva negociació entre governs.

D'altre banda, l'article també és vigent en el debat conceptual en relació amb el funcionament dels partits en perspectiva multi-nivell. S'ha avançat tant en la conceptualització del funcionament dels

partits, especialment Hopkin (2009), Van Houten (2009), així com l'operacionalització d'aquestes relacions, un exercici encara avui poc madur en la literatura. Per últim, conceptualment es manté l'interés per aprofundir en una categorització dels partits en funció del grau d'influència i autonomia de les branques subestatals al partit, d'acord amb la literatura d'inicis dels anys 2000 (Deschouwer, Swenden i Thorlakson). Actualment, Detterbeck i Hepburn treballen en una categorització tot analitzant partits d'Europa de l'Est. Aquest capítol es presenta en la seva versió original en llengua espanyola.

1.1. INTRODUCCIÓN

Este trabajo indaga acerca de la manera en que el entorno institucional en el que operan los partidos influye en las decisiones acerca de las formas óptimas de organización, y las consecuencias que distintas formas de organización tienen para los partidos políticos que las adoptan y para el conjunto del sistema político.

Concretamente, analiza en qué medida las estructuras políticas de corte federal afectan la estructura y funcionamiento interna del Partido Socialista Obrero Español. El caso del PSOE es considerado un caso particularmente interesante. A diferencia del PP, partido con una estructura descentralizada pero con muchos mecanismos de control desde el centro, el PSOE es un partido considerado cercano al modelo de partido integrado de la literatura tradicional (Smiley 1987; Filippov et al. 2004).

El PSOE presenta una estructura interna que facilita el desarrollo de estrategias autónomas por parte de las cúpulas regionales,

pero dificulta el desarrollo de políticas comunes en temas relacionados con la configuración territorial del Estado:

1. El modelo territorial no siempre ha coincidido entre los líderes regionales del partido. Esto no resulta un problema grave en el nivel regional, puesto que la defensa de un determinado modelo de Estado ha servido en ocasiones como estrategia electoral, pero genera tensiones a la hora de configurar una política unitaria en el nivel central.
2. El partido ha ido transformando sus órganos de decisión centrales a medida que avanzaba el proceso de construcción autonómica. Se ha pasado de un protagonismo de líderes regionales en los órganos de dirección a la reciente creación de foros de discusión reservado para éstos líderes (Consejo Territorial). Esta característica implica un deseo del nivel central de evitar una intromisión de las secciones regionales del partido en asuntos centrales, pero del contacto habitual entre todos los líderes regionales pueden florecer discrepancias con mayor frecuencia.

1.2. FEDERALISMO Y ORGANIZACIONES DE PARTIDO: UNA APROXIMACIÓN ANALÍTICA

Ni la literatura sobre el funcionamiento de los sistemas políticos federales, ni la que analiza la organización de partidos políticos y sistemas de partidos han prestado mucha atención a la interacción entre estos elementos. Se trata de una relación de doble dirección (Hopkin 2002). Por una parte, el tipo de sistema(s) de partidos influye en la manera en la que se diseña y funciona un entramado institucional (federal). Por otra parte, una vez en funcionamiento, el entorno institucional en el que operan los partidos influye en su

forma de organizarse, así como en la manera en que se modela un sistema de partidos a lo largo del tiempo.

En lo que concierne a la primera cuestión, Riker atribuye una gran importancia al sistema de partidos a la hora de explicar el grado de centralización de la toma de decisiones, y en general, del funcionamiento de los sistemas políticos federales (Riker 1964) . A este tipo de relaciones causales pertenecen asimismo las reflexiones acerca de la medida en que los partidos políticos pueden contribuir a la integración política de un estado mediante su presencia en diferentes zonas del territorio (Elkins 1991, p.8).

La segunda dirección de causalidad se refiere a la medida en que los partidos diseñan sus estrategias, estructuras organizativas y políticas para que sean óptimas a las características en un entorno institución, en este caso federal o con un alto grado de descentralización política. La dificultad de analizar esta cuestión reside en que hay muchos otros aspectos relativos al entorno institucional, tales como el sistema electoral, la legislación sobre financiación de partidos, que influyen en la forma en la que los partidos se organizan y diseñan sus estrategias, de manera que resulta complicado aislar la influencia específica del tipo de organización territorial del poder.

Tabla 1.1. Estructuras institucionales federales y su influencia en los partidos y sistemas de partidos

En los sistemas de partidos	→	<ul style="list-style-type: none"> - Configuración de sistemas de partidos distintos en cada nivel de gobierno - Existencia de partidos de ámbito sub-federal/sub-estatal - Variación en las características de la competición electoral: <ul style="list-style-type: none"> a) Estructura de la competición (oferta diferente en función del territorio y distinta en cada ámbito de gobierno b) Estado de la competición: niveles de "competitividad" electoral variables - Variación en la interacción entre los partidos: políticas de alianzas y coaliciones distinta según nivel de gobierno
En las organizaciones partidistas	→	<p>Descentralización en el funcionamiento de las organizaciones de partido en tres ámbitos:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Organizativo (estructuras, sedes, afiliados, personal, organización de campañas electorales, financiación, etc.) b) Programático/ políticas públicas c) Estrategias electorales y alianzas

Fuente: Elaboración propia

1.2.1. La influencia sobre las organizaciones de partido

Las estructura organizativa y el funcionamiento de los partidos individualmente considerados es previsible que presente características específicas en los sistemas federales (o con un grado elevado de descentralización política), especialmente en el caso de los partidos que están presentes en todo el territorio estatal. En los sistemas federales las unidades constitutivas de la federación son arenas políticas con entidad propia. Tienen instituciones de autogobierno, competencias que ejercer, y recursos que distribuir entre diferentes prioridades políticas. Así, los sistemas políticos federales ofrecen espacios para la toma de decisiones (semi) autónomas en los que los dirigentes gozan de oportunidades especiales para responder a electorados distintos, algo que no ocurre en los estados unitarios (Chandler & Chandler 1987). La existencia de diferentes tipos de elecciones pueden dar como resultado una diferenciación en los programas y las estrategias de los partidos, con el fin de poder atender a distintos electorados. A su vez, esto puede dar lugar a un número elevado de situaciones en las que la política central de un partido choque con su estrategia a nivel regional.

En definitiva, un alto grado de descentralización política puede generar presiones contradictorias sobre los dirigentes de las organizaciones regionales de los partidos, que por un lado han de responder y defender los intereses de sus regiones, pero por otro deben actuar según lo acordado por la ejecutiva nacional/federal de

su partido⁷. Si las unidades sub-estatales son muy diferentes entre sí, aumentará la heterogeneidad de intereses. Llevando este argumento al extremo, podría darse el caso de sistemas federales en los que desapareciera la necesidad de que los partidos diseñasen una estrategia unificada para todo el estado⁸.

Resumiendo lo expuesto hasta ahora, la combinación de unidades territoriales autónomas con su propio proceso electoral, competencias e instituciones políticas ofrece un conjunto de incentivos para que se produzca una descentralización en el funcionamiento de los partidos, tanto en lo que se refiere a su estructura y organización interna, como a sus estrategias y políticas. Este incentivo para la descentralización coexiste con otros que, presumiblemente, promueven la centralización interna en el funcionamiento de los partidos, como, por ejemplo, el hecho de que las campañas electorales se basen fundamentalmente en mensajes transmitidos a través de medios de difusión de ámbito estatal como la televisión.

El problema de estudiar la descentralización dentro de los partidos políticos es que puede adoptar muchas formas y ser tan complicada de evaluar como la propia descentralización del sistema político. Para realizar esta tarea conviene dirigir la atención al análisis de la distribución interna de los recursos, a la descentralización de la toma

---

⁷ La literatura más fructífera en relacionar este fenómeno proviene del Reino Unido, donde proliferan estudios centrados en los efectos de la Devolución en las estrategias de los partidos de ámbito estatal (Bradbury 2001; Laffin et al. 2004).

⁸ Coinciden en esta opinión Katz y Kolodny, que han estudiado la organización de los partidos en los EEUU, donde señalan a la división de las recompensas políticas entre niveles jerárquicos como una de las grandes amenazas para el diseño de estrategias de partido coherentes (Katz & Kolodny 1994). Podríamos añadir también que las peculiaridades de ese sistema hacen que, de todas maneras, los partidos no necesiten desarrollar estrategias coherentes en todo el territorio.

de decisiones, y a evaluar la autonomía de las estructuras organizativas de los partidos presentes en las sub-unidades territoriales (se denominen éstas como se denominen), respecto a la organización central (federal) del partido.

Smiley utiliza el término "integración vertical" para referirse a la descentralización en el funcionamiento de los partidos y de los sistemas de partidos (Smiley 1987). En el caso de los partidos, distingue dos tipos ideales de partidos, el modelo "integrado" y el modelo "confederal", dependiendo de las relaciones que se establezcan entre las organizaciones de partido de ámbito estatal y las de ámbito sub-estatal. Tal y como aparece en la segunda mitad de la tabla 1.1, se proponen tres ámbitos de análisis para evaluar el grado de integración vertical de un partido político. La tabla 1.2 desarrolla estos tres ámbitos con más detalle. El primero de ellos es el organizativo, en el que se incluyen cuestiones como las propias estructuras territoriales de los partidos y el grado de coordinación entre ellas, el grado de centralización en la toma de decisiones, y en aspectos más puramente organizativos como las sedes de los partidos, los afiliados, el personal, la organización de campañas electorales y la financiación. En los partidos políticos con alta integración vertical hay una intensa colaboración entre diferentes niveles territoriales de la organización, generalmente basada en la existencia de normas y reglas que facilitan dicha colaboración.

Un segundo elemento a tener en cuenta es el que se refiere a los programas y las políticas que defienden los partidos en cada nivel de gobierno. En un partido con integración vertical elevada la oferta programática de los partidos tenderá a ser similar en los diferentes niveles de gobierno, mientras que en los de integración vertical escasa la homogeneidad programática resultará más difícil

de mantener. Por último, otro aspecto muy ligado al anterior se refiere a las estrategias electorales y a la política de alianzas de un partido. En los partidos con integración vertical elevada las diferentes unidades territoriales desarrollan estrategias electorales dirigidas a grupos sociales similares y establecen alianzas pre-electorales o coaliciones con los mismos "socios" independientemente del nivel de gobierno de que se trate. Cuando la integración vertical es escasa hay una mayor heterogeneidad en este ámbito, como resultado de la mayor autonomía de cada unidad territorial de un partido para decidir sobre estos aspectos en función de las características de la competición electoral y partidista en cada territorio.

Tabla 1.2. Grado de integración vertical de los partidos

	Integración vertical elevada	Escasa integración vertical
<u>Organización:</u>		
a) Estructuras organizativas	- Organizaciones subestatales ligadas formalmente a la central/federal	- Lazos formales escasos o incluso inexistencia de los mismos
b) Afiliados	- Procesos de afiliación y censos únicos	- Afiliación separada para cada tipo de organización
c) Personal	- Organizaciones subestatales y estatales comparten personal	- Personal propio de cada organización
d) Campañas electorales	- Colaboración entre los niveles en cada tipo de convocatoria electoral	- Cada organización se centra en la preparación de campaña de su nivel de gobierno
<u>Políticas y programas:</u>		
	- Proyectos y ofertas políticas uniformes en el territorio - Existen mecanismos para facilitar una posición común	- Autonomía de las organizaciones subestatales y de la organización estatal para establecer programas y prioridades políticas
<u>Estrategias electorales y de coalición:</u>		
a) Estrategias electorales	- Similares en el nivel estatal y en subestatal (diseñadas desde el nivel estatal)	- Variación según nivel de gobierno - Diseñadas en cada nivel de gobierno (en el estatal y en cada unidad subfederal)
b) Alianzas y coaliciones	- Similar en el nivel estatal y en los subestatales - Decisión centralizada o con el consentimiento de la dirección estatal	- Diferente según nivel de gobierno - Las organizaciones en cada nivel tienen autonomía de decisión

Fuente: Elaboración propia a partir de la caracterización de Smiley (1987)

1. 3. EL PARTIDO SOCIALISTA OBRERO ESPAÑOL: IMPACTO DE LA DESCENTRALIZACIÓN EN EL FUNCIONAMIENTO DEL PARTIDO

1.3.1. El proceso de federalización del PSOE

Tras la transición a la democracia el PSOE retomó su estructura federal que, como toda la organización del partido, debió ser reconstruida partiendo casi desde cero. La situación era heterogénea. Había regiones donde el PSOE había mantenido una cierta presencia en la clandestinidad, tales como Asturias y el País Vasco. Otras federaciones fueron impulsadas desde la dirección central del partido a partir de la transición. En un primer paso se impulsó el desarrollo de organizaciones provinciales; ya que al actuar las provincias como distritos electorales, era importante para el PSOE tener una presencia organizativa en ellas. Posteriormente, durante la primera parte de los años ochenta, se procedió a establecer federaciones regionales coincidiendo con los límites de las Comunidades Autónomas que se estaban diseñando en ese momento⁹.

En 1976, el debate interno se centraba en establecer las diferencias entre ser una federación de partidos y un partido federal, insistiendo claramente en que era esto último lo que el PSOE quería ser. Sus dirigentes insistían en que el partido era federal en su estructura y funcionamiento, y no una federación o confederación de partidos. Justificaban esta afirmación con las siguientes palabras:

---

⁹ (Méndez Lago 2000) desarrolla esta cuestión.

"Estructurando federalmente esta organización socialista se respetarán los márgenes de autonomía absolutamente necesarios para el funcionamiento descentralizado del partido. Las federaciones regionales y de las nacionalidades deben tener autonomía para aplicar la estrategia global decidida en función de las necesidades específicas de la región o nacionalidad de que se trate.[...]. Los órganos representativos y de decisión de estas nacionalidades, deben asimismo responder con plena autonomía a estos problemas, asumiendo las reivindicaciones propias de cada nacionalidad en defensa de su cultura, de su idiosincrasia (Memoria de Gestión de la Comisión Ejecutiva Federal del PSOE presentada ante el 27º Congreso Federal, 1976: 19).

Al mismo tiempo, se expresaba el temor de que la federalización significara la desintegración de un mensaje unificado para todo el país.

"No podemos dejar que nuestro proyecto político se fragmente de la misma manera que actualmente están fragmentados los intereses de la derecha, especialmente por parte de las burguesías vascas y catalanas [...]. Si lo hacemos estaremos perdiendo lo que quizás sea actualmente una de nuestras mejores bazas políticas a medio plazo, el hecho de ser "el único partido que existe que tiene una capacidad vertebrador de todo el Estado, es decir, de ser el único partido capaz de hacer gobernable este país" (Boletín interno del PSOE, Mayo 1980).

No es posible comprender las relaciones entre la dirección federal y las federaciones regionales sin tener en cuenta las características del proceso de formación de estas últimas. El PSOE es un partido creado (o reconstruido) desde el centro: en la mayor parte de los casos, las federaciones regionales fueron creadas como un segundo paso en la reconstrucción del partido, una vez se establecieron federaciones provinciales. Todo este proceso fue controlado muy de cerca por las autoridades centrales del partido, especialmente por Alfonso Guerra, entonces Secretario de Organización. El proceso presentaba distintos rasgos según la provincia, y, en general, las federaciones provinciales resultantes fueron una mezcla de los restos del PSOE de la Segunda República (allí donde habían seguido en activo), de nuevos militantes que se habían afiliado

durante la dictadura, y de otros socialistas, muchos de los cuales provenían de otras formaciones, como la Federación de Partidos Socialistas ¹⁰.

Los documentos del PSOE de finales de los años setenta y comienzos de los ochenta se refieren a la federalización del partido como uno de los objetivos prioritarios de su Secretaría de Organización. El término federalización, en este contexto, se refería a la creación de federaciones regionales al tiempo que se mantenían las provinciales. El proceso comenzó hacia 1979, como un intento de ajustar las estructuras del partido a la organización del Estado de las Autonomías, que comenzaba también entonces a diseñarse ¹¹. Según algunos documentos internos, este proceso terminó en 1982, aunque en otros se reconoce implícitamente que la federalización no se consiguió en su totalidad hasta mediada la década de los ochenta ¹²:

“Seguimos pensando que la articulación federal del partido [...] es uno de los mayores problemas con los que el partido se enfrenta actualmente. [...]. Nuestra preocupación se ha visto acrecentada al enfrentarnos con las dificultades que ha encontrado esta Comisión Ejecutiva Federal para conectar y concertar debidamente con las colectividades de la organización en sus distintos niveles el cumplimiento de las resoluciones de los órganos de dirección” (Informe de la Secretaría de Organización presentado en el Comité Federal, reunión del 24/25 de julio de 1982).

Al menos inicialmente, la creación de federaciones regionales no supuso un desafío al control de las decisiones políticas más importantes por los órganos federales del PSOE. Se establecieron una serie de pautas para que la Comisión Ejecutiva Federal tuviera poder para decidir sobre alianzas políticas y para vetar a candidatos

---

¹⁰ Posteriormente hay un informe más detallado del proceso de fusiones con otros partidos socialistas.

¹¹ Joaquín Almunia, entrevista personal, 14/6/1996.

¹² Hasta mediados los años ochenta no hay constancia de que las provincias de Badajoz y Cáceres formaran la Federación de Extremadura.

en las listas a cargos públicos. Por ejemplo, la decisión de la Comisión Ejecutiva Federal de cambiar una decisión tomada por un Comité Regional tenía que ser ratificada por el Comité Federal (Estatutos del PSOE, 1976, art.24)¹³.

Se trató de un proceso controlado desde la dirección central del partido¹⁴. Es importante recalcar que la centralización del poder se realizó antes de que surgieran redes de intereses locales o regionales (Juliá 1997). De esta forma, los órganos centrales del PSOE no eran un reflejo de intereses locales o regionales, sino más bien al contrario: los órganos de poder locales y regionales se articulaban de acuerdo con las decisiones adoptadas en la Comisión Ejecutiva Federal¹⁵.

De esta forma, mientras que en un principio la federalización del partido fue un proceso controlado desde las estructuras centrales del partido, cuyo funcionamiento continuaba siendo muy centralizado, a lo largo de los años ochenta la federalización fue adquiriendo un contenido más pleno. La creación del Estado de las Autonomías y la transferencia de competencias y recursos a las Comunidades Autónomas posibilitaron un incremento del poder interno de los líderes regionales, sobre todo de aquéllos que estaban al frente de gobiernos autonómicos y que, por tanto, “controlaban” recursos externos.

La creciente importancia de los líderes regionales se puso de manifiesto con ocasión de las crisis internas que afectaron al PSOE desde finales de los años ochenta. Si bien en un principio Alfonso Guerra mantuvo su influencia en la dirección del partido, entre 1990 y 1994 González adquirió mayor presencia en los

---

¹³ Esta provisión permaneció en los estatutos del PSOE durante todo el período estudiado.

¹⁴ Hay excepciones a esta pauta.

¹⁵ Desarrollado en (Gillespie 1989; Juliá 1997; Méndez Lago 2000)

órganos directivos, en detrimento de Guerra y sus sectores afines. Para conseguirlo se sirvió del apoyo de los secretarios regionales (denominados también "barones regionales"), que habían ido adquiriendo mayor protagonismo a lo largo de la década de los ochenta. Un ejemplo de ese protagonismo fue la generalización de la celebración de reuniones regulares, no recogidas en los estatutos del PSOE, de Felipe González con los Secretarios Generales de las federaciones regionales del PSOE y con los Presidentes de Comunidades Autónomas con gobiernos socialistas. Para algunos dirigentes, estas reuniones llegaron a adquirir casi más importancia que las de la Comisión Ejecutiva ¹⁶, a pesar de no ser reuniones previstas en los estatutos.

La relevancia de los líderes regionales ya era patente al final del período de gobierno, pero se ha hecho más visible tras el abandono de Felipe González de la Secretaría General. Se ha pasado de tener un liderazgo central potente a un partido más descentralizado en el reparto del poder, pero no por ello más democrático. Los líderes regionales, sean estos los Secretarios de las Federaciones o los Presidentes de Comunidades autónomas, intervienen cada vez más en la toma de decisiones del PSOE, pero esto no significa necesariamente una mayor democratización del partido al estar vigentes en las federaciones regionales rasgos característicos del PSOE en su conjunto: centralización del poder, escaso debate y falta de participación. Los "barones" regionales, es decir, los líderes regionales del PSOE, especialmente aquéllos al frente de gobiernos de alguna Comunidad Autónoma, han tenido

---

¹⁶ "Durante todos estos años, al margen de las reuniones del gobierno que era donde de verdad se tomaban las grandes decisiones de orientación política, han sido mucho más interesantes las reuniones de Felipe González con los secretarios regionales que los encuentros de la Ejecutiva del partido" (Entrevista con Joaquín Almunia) (Burns 1996)

una especial importancia en la resolución de la crisis generada por los resultados de las elecciones primarias celebradas en 1998.

Cabe señalar que, a la luz de lo ocurrido desde la elección de Rodríguez Zapatero como líder del partido y su afianzamiento en este puesto, la capacidad de influencia de los barones regionales sigue siendo elevada, pero es menor cuando en el partido hay un liderazgo central elevado. En todo caso, la revisión exhaustiva de los diferentes indicadores en los que se refleja un mayor o menor grado de integración/descentralización vertical es la mejor manera de realizar un diagnóstico sobre la situación del PSOE en relación con esta cuestión.

1.3.2. Indicadores del grado de integración/descentralización

1.3.2.1. Estructura territorial

El PSOE es un partido federal, con Agrupaciones Locales, Municipales, Provinciales y estructurado en Partidos o Federaciones de Nacionalidad o Región. Cada Federación regional o de nacionalidad tiene sus propios estatutos, que deben ser aprobados por el Comité Federal del PSOE y disponen también de autonomía para diseñar su estructura organizativa. Sin embargo, a pesar de tener este margen, la mayor parte de las federaciones regionales y de nacionalidad reproducen en su ámbito de actuación la estructura organizativa del PSOE en su conjunto. La única diferencia notable es que en algunas federaciones el nivel provincial no es importante, sino el comarcal, división intermedia entre las provincias y los municipios que en algunos territorios tiene un significado histórico importante. Ejemplos de este tipo de

federación son la gallega y la valenciana, y el PSC en Cataluña. Otro elemento de diferenciación consiste en que las federaciones pueden tener sus propias siglas, que deberán ir seguidas de las del PSOE. Así por ejemplo, PSE-PSOE son las siglas del Partido Socialista de Euskadi y PSG-PSOE las del Partido Socialista Gallego.

El estatus del PSC es distinto al del resto de las federaciones. En las elecciones de 1977, el Partit Socialista de Catalunya-Congrés y la federación catalana del PSOE presentaron listas comunes, y fue en 1978 cuando llegaron a un acuerdo formal que también incluía al Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament, que llevó a la creación del PSC (Partit dels Socialistes de Catalunya). Fue creado como partido político independiente, diferenciado formalmente del PSOE, aunque unido a él por un protocolo de Unidad que lo definía como partido federado (Marcet 1995: 170). Sin embargo, participa en algunos aspectos de la vida interna del PSOE como cualquier otra federación, y desde 1982 sus parlamentarios han formado parte de un único Grupo Parlamentario. A pesar de todo, jurídica y económicamente el PSC es independiente en todos los aspectos del PSOE, y en algunas actividades, por ejemplo las campañas electorales, goza de más independencia que otras federaciones.

El funcionamiento cotidiano del partido refleja esta estructura territorial. El Congreso Federal, máximo órgano del partido, se reúne ordinariamente entre el tercer y cuarto año desde la celebración del congreso anterior. Está integrado por delegaciones elegidas en los Congresos Provinciales, Comarcales e Insulares, una delegación de Juventudes Socialistas, una delegación de cada una de las Organizaciones Sectoriales, con voz y voto. El número

de delegados que compone cada delegación se establece en función del número de afiliados al corriente de pago de sus cuotas. El peso de las federaciones regionales o de nacionalidad en los congresos ha disminuido en la última década, desde que en 1994 se extendió el mecanismo del voto individual y secreto por parte de los delegados en todas las los estatutos del PSOE señalaban que los delegados sólo podían votar de forma individual las resoluciones del Congreso y la elección de la cuota de miembros del Comité Federal asignada al congreso¹⁷, mientras que una persona votaba en representación de todos los afiliados representados por cada delegación en la votación sobre la gestión de los órganos federales, y mediante voto secreto en la elección de la Comisión Ejecutiva Federal, el Comité Federal de Cuentas y el Comité de Disciplina (Estatutos del PSOE, 1978, art.30). La extensión del voto individual y la consiguiente eliminación del voto “en bloque” de las federaciones facilita la expresión de las preferencias individuales de los delegados y limita la posibilidad de ejercer control que tienen tanto los líderes provinciales como los de las federaciones regionales o de nacionalidad (véase Méndez Lago 2000, cap 4).

Las federaciones regionales o nacionalidad también tienen presencia en el Comité Federal, ya que en sus congresos se elige a un número de sus componentes, que se determina en función de la afiliación de cada federación. Además, en el Comité Federal participan, como miembros natos, los integrantes de la Comisión Ejecutiva Federal, los/as Secretarios/as generales de los partidos de nacionalidad, región y la federación del exterior, así como los/as coordinadores/as de las Organizaciones Sectoriales. Las Juventudes Socialistas también tienen presencia en el Comité Federal. Por último, 49

---

¹⁷ El XXX Congreso (1984) fue la primera vez que una parte de los miembros del Comité Federal fueron elegidos en el Congreso Federal.

miembros del Comité Federal son elegidos en el Congreso Federal. Este órgano se reúne al menos tres veces al año y es el máximo órgano del partido entre congreso y congreso.

La Comisión Ejecutiva Federal es en la práctica el órgano dirigente más relevante del partido. Es el órgano que se reúne con mayor frecuencia (una vez al mes, o cada mes y medio), toma las decisiones más importantes y controla el funcionamiento diario del partido. Es elegida por un sistema mayoritario por los delegados en el Congreso Federal. Normalmente sólo hay una lista de candidatos para cualquiera de estos órganos por lo que la atención se centra en las negociaciones que se desarrollan para elaborar la lista de candidatos para la Comisión Ejecutiva, especialmente en fases en las que la cohesión del partido es baja, y resultaba más complicado alcanzar el consenso sobre una única lista. A lo largo del tiempo cada vez han sido más importantes las negociaciones con las distintas federaciones para alcanzar ese consenso. En los últimos años los diferentes líderes del partido han intentado que los Secretarios Generales de las federaciones regionales o de nacionalidad no estuvieran presentes en la Ejecutiva, sobre todo desde que se creó el Consejo Territorial, pero finalmente en la mayor parte de los casos ha habido presencia de este sector.

En la tabla también se observa que su relevancia dentro del partido, y su presencia en la Ejecutiva, se fue incrementando a medida que avanzan los años ochenta, es decir, paralelamente al propio desarrollo del Estado de las Autonomías. Sin embargo, en momentos puntuales su presencia ha sido especialmente numerosa. Resulta especialmente relevante el caso del 34º Congreso Federal (1994) cuando la necesidad de integrar tanto a los *renovadores* como a los *guerristas* elevó el número de miembros de la Comisión Ejecutiva a treinta y cinco, el mayor en el período posterior a la

transición. Fue ese momento en el que los “barones” ejercieron una mayor presión para formar parte del órgano dirigente del partido, especialmente en ese momento de división interna. También fue elevada su presencia en la Ejecutiva que fue elegida en el 36º Congreso, en el que Rodríguez Zapatero, tras ser elegido Secretario General realizó un especial esfuerzo de integración para iniciar su fase de liderazgo con el máximo de cohesión.

Tabla 1.3. Comisión Ejecutiva Federal

Composición	Miembros del gobierno	Mujeres	Presidentes y Secretarios Regionales	Presidentes Autonómicos
1976	—	5%	0	0
1979	—	8%	0	0
1981	0 (3)	12%	2	0
1984	0 (1)	23%	0	0
1988	1	22%	3	1
1990	0(1)	21%	4	2
1994	3	31%	9	4
1997	—	42%	3	1
2000	—	35%	7	3
2004	3	37%	3	2

Fuente: Adaptación a partir de Méndez Lago, Mónica, *La estrategia organizativa del Partido Socialista Obrero Español 1975-96*, Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 2000.

El Consejo Territorial

La presencia e influencia de los barones regionales en la dirección central del partido se formalizó a finales de los años noventa a través de la creación del Consejo Territorial, creado en el 34º Congreso Federal (Junio 1997). En sus inicios fue un órgano de naturaleza deliberativa compuesto por los Secretarios Generales de todas las federaciones de nacionalidad o región (art. 51-52 Estatutos PSOE 1997). A sus reuniones asistía también el Secretario General, el Secretario de Organización y si fuera

pertinente podían asistir otros Secretarios de Área de la Comisión Ejecutiva Federal.

Tras las derrotas electorales en diversas autonomías donde el PSOE había dominado durante la época González, en el seno del partido existían temores de potencial confederalización del partido y enfrentamientos constantes entre la Ejecutiva y los diferentes líderes regionales. Por otra parte, la existencia de este órgano permitía evitar la existencia una Comisión Ejecutiva excesivamente numerosa, con un funcionamiento poco ágil. Si las federaciones tenían representación en este órgano, la presión por tener representantes en la Comisión Ejecutiva podría disminuir.

No se trataba de una idea completamente nueva. Ya a comienzos de los años ochenta, en los debates de la Conferencia de Organización (1983) se había considerado crear un Consejo Federal de Coordinación Política, que tendría funciones consultivas. Se estableció que estuviese compuesto por el Presidente y el Vicepresidente del Gobierno, el Secretario y el Vicesecretario General, el Secretario Ejecutivo de Política Regional, y los presidentes y secretarios generales de cada federación regional ¹⁸. Finalmente la propuesta no prosperó. Sin embargo, esta falta de reconocimiento formal no evitó que las mencionadas reuniones se fueran convirtiendo en algo habitual al final de la década ¹⁹. Por tanto, si bien podemos considerar que la creación de dicho Consejo Federal de Coordinación Política habría constituido un ejemplo de

---

¹⁸ Transcripción de los debates en la Conferencia de Organización, 1983.

¹⁹ Ya en 1983, durante las sesiones de la Conferencia de Organización del PSOE, José Rodríguez de la Borbolla habló de la necesidad de institucionalizar esas reuniones periódicas entre el Secretario General del partido y los Secretarios Generales de las diferentes federaciones regionales, dado que los estatutos del partido no las contemplaba (Transcripción de los debates, Conferencia de Organización, 1983: 259).

anticipación política ante la previsible profundización de la descentralización política durante los ochenta, la constitución del Consejo Territorial fue un ejemplo de formalización institucional de una realidad política más que consolidada a través de mecanismos informales. Quizá por esta razón, siete años después de su creación, todavía no parece un órgano consolidado que canalice la influencia de las federaciones y su participación en la toma de decisiones. Sus reuniones no se han realizado de manera regular, y la influencia de los barones regionales más importantes se ejerce a través de otras vías (reuniones del Comité Federal, de la Comisión Ejecutiva Federal, declaraciones a los medios de comunicación, reuniones al margen del Consejo Territorial, etc.).

A pesar de su inicial intención de reunirse, como mínimo, cada dos meses, la era Almunia se saldó con menor número de reuniones de las deseadas, y los asuntos internos (primarias, política de coaliciones, la bicefalia Almunia-Borrell) generaron las mayores discordancias (ver tabla 1.4). Entre el período 1997 y 2000 el partido se encontraba en una situación interna grave. No existía un liderazgo claramente reconocible ni puertas afuera ni hacia adentro del partido. El PSOE se encontraba en la oposición (situación relativamente nueva para las elites socialistas que requería de gran compromiso en la búsqueda de una estrategia en ese nuevo rol) y se impulsó un sistema de primarias que enfureció a más de un barón regional por la persistencia de la fractura con los guerristas²⁰. Para mayor dificultad, no era posible identificar una propuesta alternativa al PP en materia de política territorial, algo que pretendía lograrse en buena medida en el seno del Consejo Territorial.

---

²⁰ Rodríguez Ibarra, presidente de la Junta de Extremadura, fue uno de los que argumentó que las primarias no ayudarían a enterrar el debate entre renovadores y guerristas.

Desde sus inicios, el Consejo Territorial debía ser un órgano deliberativo de los asuntos que pudieran competir a todo el partido. Si bien en los diferentes órdenes del día del período Almunia se trataron varios temas relacionados con la política territorial y las relaciones intergubernamentales (financiación de sanidad, búsqueda de una política territorial unitaria en el partido), a la larga ejerció como lo que se intuía que sería: un comité de sabios con el factor común de controlar las organizaciones regionales del partido. El carácter deliberativo no sería necesariamente perjudicial para la Ejecutiva Federal (por citar el órgano de decisión más importante) pero la participación de los líderes regionales en el órgano, aun sin poder ejecutivo, obviamente creaba una caja de resonancia y un debate constante en el seno del partido. Algunos temas, como la bicefalia entre Almunia y Borrell, no llegaron a superarse a pesar del deseo de la Ejecutiva, debido a la influencia ejercida por algunos barones. Los debates paralelos entre Ejecutiva Federal y Consejo Territorial generaron un incómodo funcionamiento de partido en época de extraordinaria confusión. Los medios de comunicación de inmediato se hacían eco de esta situación ante los comentarios que cualquiera de los barones pronunciaban en el interior o en el exterior de las reuniones.²¹

---

²¹ Un ejemplo claro es el debate iniciado por Rodríguez Ibarra durante mediados del mes de mayo de 1998 en torno a la bicefalia Borrell-Almunia. El Presidente de la Junta de Extremadura abogaba por la convocatoria de un Congreso Extraordinario para desbloquear la situación y su descontento de cómo se estaban llevando las cosas. Ibarra se quedó sólo en esa postura, pero no dudó en llevar el tema al Consejo Territorial (órgano que no podía convocar Congreso Federal alguno), probablemente sondeando la posibilidad entre el resto de elites regionales del PSOE.

Tabla 1.4. Reuniones del Consejo Territorial (1997-2000)

Reunión	Fecha	Temas
Madrid	28-7-1997	Constitución Consejo Territorial
	12-1997	Modelo territorial y financiación sanidad. Primarias
Toledo	9-3-1998	Presentación modelo Estado.
Madrid	25-5-1998	Proceso de primarias supone cambios internos y bicefalia Borrell-Almunia
Madrid	16-11-1998	Estrategia conjunta ante el debate territorial. Buscar puntos de contacto Enterrar debate Almunia-Borrell
Madrid	18-1-1999	Tregua de ETA
Madrid	30-3-1999	Reforma Senado
Madrid	3-11-1999	Coalición con IU

Fuente: A partir de repaso en prensa.

Tras el 36º Congreso (Julio de 2004), Zapatero trató de ampliar de poderes el Consejo Territorial. Parecía que se pretendía potenciar su actividad y funciones, especialmente en lo relacionado con temas de política autonómica y administraciones públicas (El País, 3-7-2004). Finalmente los Estatutos salidos del 36º Congreso, lo definen como "un órgano federal al que corresponde informar y evaluar las políticas del Partido que afectan a la cohesión territorial y a las relaciones entre las Comunidades Autónomas y entre éstas y el Estado" (artículo 47). De estas palabras "informar y evaluar" se desprende que finalmente se rebajaron las pretensiones iniciales al congreso, de un carácter ejecutivo a uno evaluativo.

Hay pequeños cambios en la composición del Congreso Territorial tal y como figura en los estatutos actuales con respecto al momento en que fue creado. Actualmente está compuesto por el Secretario

General de la CEF, el secretario de Organización, el responsable de Política autonómica, los/as secretarios/as generales de todas las Federaciones de Nacionalidad o Región y el/la secretario/a General de Juventudes Socialistas de España, por los presidentes y presidentas Autonómicos del PSOE, el portavoz del Grupo Socialista en el Senado y por el Presidente de la FEMP (Francisco Vázquez, alcalde de A Coruña a fecha de 2005), siempre que éste ostente la condición de miembro del PSOE o, en su defecto, aquel miembro del PSOE que ostente el cargo de mayor relevancia en el Ejecutiva Federal de la FEMP. El coordinador general del Consejo es Patxi López, secretario general de los socialistas vascos, y podrán ser convocados a sus reuniones los responsables de área de la Ejecutiva Federal y otros responsables públicos si van a tratarse asuntos que les afecten por razón de la materia.

En todo caso, ni en el periodo comprendido entre 2000 y 2004, ni posteriormente tras la celebración del 36º Congreso Federal, el Consejo Territorial ha conseguido una regularidad en sus reuniones. Durante 2001 se reunió en ocasión de la búsqueda de la uniformidad de criterio en referencia al Plan Hidrológico Nacional, y una estrategia de oposición efectiva.

En el verano de 2003 llegó la reunión que marcó un antes y un después del Consejo, celebrada en Santillana del Mar. Por primera vez se puede decir que el encuentro tuvo una gran fuerza mediática, con un resultado en forma de declaración programática del modelo de estado. El popular lema de “la España plural” no sólo se mantuvo hasta los comicios del 14 M, sino que fue una puesta en escena unitaria de un partido con visiones diversas en materia de configuración territorial.

En el último año transcurrido tras el 36º Congreso tan sólo se ha reunido en dos ocasiones, en noviembre de 2004 y septiembre de

2005., lo que resulta sorprendente a la luz de las funciones atribuidas a este órgano, dada la importancia que está adquiriendo en la agenda política del gobierno socialista la cuestión de la reforma de los estatutos.

Tabla 1.5. Reuniones del Consejo Territorial (Julio 2000- 2005)

Reunión	Fecha	Temas
Madrid	15-2-2001	Plan Hidrológico Nacional (PHN)- Estrategia Ejecutiva sobre Política Territorial- consenso con barones.
Madrid	5-3-2001	Alternativa al PHN
Madrid	9-2001	Estrategia de oposición
Madrid	22-11-2001	Documento autonómico y municipal. Participación autonomías en UE. Decidir el proceso de selección de candidatos
Madrid	15-6-2003	Revisar el caso de indisciplina Tamayo-Sáez (PSOE de Madrid) y buscar soluciones internas.
Santillana del Mar	30-8-2003	Modelo autonómico tras 25 años de Constitución. Futuro de la UE
Segovia	15- 11- 2004	Constitución Europea, financiación de la sanidad
Madrid	3 -9- 2005	Modelo financiación. Posición ante Estatutos de Autonomía

Fuente: A partir de repaso en prensa.

1.3.2.2. Afiliación

El número de afiliados de cada federación determina el número de delegados que representa a cada federación en los Congresos Federales del partido, e influye en el número de representantes que cada federación tiene en el Comité Federal, máximo órgano entre congresos. No existen cuotas fijas por federación en el órgano más importante *de facto* en la dirección del partido, la

Comisión Ejecutiva Federal, aunque se intenta que en su composición esté equilibrada la presencia de diferentes federaciones, especialmente de las más fuertes.

El Partido mantiene un censo de afiliación que se actualiza regularmente mediante la aprobación de altas y bajas. Existen dos grupos de afiliados: los simpatizantes y los militantes. Obviamente, los militantes disfrutan de mayor número de derechos y debidos con el partido.

1.3.2.3. Financiación

El control se ejerce desde la Ejecutiva Federal, que puede dicta las líneas maestras de financiación de cada uno de las instancias del partido. El Comité Federal, simplemente las aprueba o rechaza. A modo no vinculante, los estatutos prevén la actuación de la Comisión Revisora de Cuentas, que dictamina si la gestión de cualquiera de los órganos del partido es sensible de ser tratada por la Ejecutiva. En caso de ser así puede intervenir las cuentas de ese órgano y ejercer acciones internas contra los responsables. (Capítulo IV, Estatutos PSOE 2004). Los estatutos no discriminan entre los órganos del aparato central del partido y aquellos sub-estatales.

En cuanto a presupuestos de campaña, la Ejecutiva se encarga de aprobarlos siempre y cuando se trate de elecciones de ámbito estatal.

1.3.2.4. Elaboración de candidaturas y del programa electoral

Los candidatos a las elecciones locales, legislativas y autonómicas deben cumplir unos requisitos: demostrar méritos, la lista debe

tratar de buscar la paridad de género, evitar acumulación de cargos y proyección social de los candidatos.

El órgano encargado de revisar las candidaturas también es central: se trata de la Comisión de Listas. Los miembros de la Comisión de Listas son escogidos por el Comité Federal y la Ejecutiva, por separado, siendo miembros de estos dos órganos. Cuando afecte a otros niveles sub-estatales se despacha con el Secretario General Regional, o incluso al Secretario General Municipal si fuera necesario. Por tanto, la revisión se impulsa desde el centro, e incluye mecanismos de integración en las consultas, aunque no en la resolución.

En cuanto al programa electoral, el Comité Federal ratifica los de ámbito estatal. No existen mecanismos previstos por los estatutos de intromisión en programas electoral esde ámbito sub-estatal. Los responsables de desarrollar cada estrategia territorial podrán hacerlo, en principio, sin la coerción desde arriba.

1.3.2.5. Mantenimiento de disciplina/resolución de conflictos

Las comisiones Ejecutivas de cada nivel son competentes de emitir expedientes sancionadores contra Militantes, si incumplen alguno de los deberes que los Estatutos prevén para ellos (interpretación artículo 52). La resolución la ejerce la Comisión Ejecutiva Regional. En el caso de expulsión, al igual que las altas y bajas en la afiliación, se acaba ratificando en la Ejecutiva Federal. En ambos casos, las decisiones pueden recurrirse a la Comisión Federal de Garantías.

Los procesos sancionadores también muestran una alta integración entre los órganos de los partidos: una indisciplina que se inicia en una Agrupación Local, se convierte en sanción desde

los órganos regionales y puede morir en un órgano federal del partido.

1.4. CONCLUSIÓN

Aunque no hubo cambios formales, el grado de autonomía real de las federaciones regionales y de nacionalidad aumentó desde comienzos de la década de los noventa, de forma paralela a la expansión de los dirigentes regionales. A su vez, el aumento de poder de éstos coincidió con la ampliación de competencias de las Comunidades Autónomas, y se vio facilitado por la menor dedicación de las autoridades federales del partido a los asuntos internos, como resultado de su participación en el gobierno.

Desde este punto de vista, la descentralización interna que se produjo en los años noventa no fue tanto una manera de mejorar la coordinación entre los distintos niveles organizativos del PSOE, ni siquiera un intento consciente de acomodar la estructura del partido a la del Estado (como se había hecho en la década anterior), sino más bien el desarrollo de nuevas plataformas organizativas mediante las cuales los líderes regionales desarrollaron su poder interno.

Este razonamiento se puede aplicar al caso español, pero en este caso se trata de un rasgo permanente desde la transición a la democracia. Desde ese momento hay partidos en la política estatal que trasladan las demandas de diferentes territorios respecto al proceso de definición del Estado Autonómico. En España las cuestiones relativas al diseño territorial del poder se han dilucidado prácticamente en todo momento en el ámbito de la competición partidista y electoral, dados los intentos escasos y poco exitosos

de institucionalizar las relaciones intergubernamentales y la escasa intervención de las Comunidades Autónomas en el proceso de toma de decisiones respecto al conjunto del Estado. La estructura federal del PSOE puede ser una ventaja a la hora de recoger las demandas de los diferentes territorios, pero también hace más complejo el desarrollo de programas políticos para el conjunto del territorio estatal. En ocasiones surgen tensiones entre la necesidad de llegar a una posición única y la defensa de los intereses de alguna Comunidad Autónoma. Esta tensión es más evidente para los dirigentes regionales que se hallan al frente de gobiernos autonómicos, ya que en ocasiones se enfrentan a la dirección del partido por defender intereses de su territorio.

En cuanto al funcionamiento del partido, el modelo federal ha implicado cada vez una mayor autonomía para la gestión de cuestiones organizativas cotidianas, y para la organización de campañas electorales en el ámbito de actuación de cada una de las federaciones (elecciones autonómicas). Sin embargo, la dirección federal del partido interviene cuando hay episodios de conflicto interno en las federaciones regionales y, de manera menos explícita, interviene también en situaciones que pueden alterar el equilibrio de fuerzas y las mayorías en el conjunto del partido²².

---

²² Un episodio que sirve de ejemplo es el de la Federación Valenciana, que terminó su Congreso celebrado en el mes de septiembre de 1999 inmersa en un proceso de grave división interna. El Secretario General, Joaquín Almunia forzó la dimisión de los dirigentes elegidos en dicho congreso y la constitución de una comisión gestora.

1.5. BIBLIOGRAFÍA

- Bradbury, J., 2001. Party Adaptation and Devolution in Scotland and Wales: Cartelisation, Anti-Parties and Territorial Politics and the case of the Labour Party.
- Burns, T., 1996. Conversaciones sobre el socialismo. Plaza & Janés.
- Chandler, Chandler, 1987. Federalism and political parties. *European Journal of Political Economy* 3, 87–109.
- Elkins, D.J., 1991. Parties as National Institutions: A Comparative Study. *Political Parties in Canada. Representation, Integration and Political Parties in Canada.*
- Filippov, F., Ordeshook Peter, C., Shvetsova, O., 2004. Designing federalism: A theory of self-sustainable federal institutions. New York: Cambridge University Press.
- Gillespie, R., 1989. *The Spanish Socialist Party: a history of factionalism.* Clarendon Press Oxford.
- Hopkin, J., 2002. Political decentralisation and party organisational adaptation: a framework for analysis, in: Fourth European Urban and Regional Studies Conference, Barcelona.
- Juliá, S., 1997. *Los socialistas en la política española, 1879-1982.* Taurus Ediciones.
- Katz, R.S., Kolodny, R., 1994. Party organization as an empty vessel: Parties in American politics. *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies* 23, 24–29.
- Laffin, M., Shaw, E., Taylor, G., 2004. Devolution and Party Organisation in Britain: How Devolution has changed the Scottish and Welsh Labour Parties'. ESRC Research Programme on Devolution and Constitutional Change discussion paper 25.

Méndez Lago, M., 2000. La estrategia organizativa del Partido Socialista Obrero Español (1975-1996. Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS).

Riker, W.H., 1964. Federalism: Origin, operation, significance. Boston: Little, Brown and company.

Smiley, D.V., 1987. The federal condition in Canada. McGraw-Hill Ryerson Toronto.

CAPÍTOL 2: EL PSC I EL SEUS VOTANTS 2003-2011: LA TORNADA A L'ELECTORAT TRADICIONAL?

2.1. INTRODUCCIÓ

El període 2003-2011 la política catalana ha estat objecte d'estudi i interès a la Ciència Política. Diversos acadèmics han considerat que el cas català era interessant, tant des de la perspectiva de la política comparada, els estudis de nacionalisme, l'organització de partits polítics i el comportament electoral.

Durant el període 2003-2011 la literatura ha estudiat diversos fenòmens de naturalesa multinivell a Catalunya com, per exemple, el procés de reforma de l'Estatut d'Autonomia així com la seva posterior aplicació (Colino 2009) (Orte & Wilson 2009), el creixement del suport social a la independència a Catalunya (Muñoz & Tormos 2012; Muñoz & Guinjoan 2010). Però també ha estat objecte d'estudi l'interès per la composició del govern català en el marc dels estudis de governs de coalició (Ridao 2007) i el seu impacte en l'arena política estatal (Stefuriuc 2008).

Aquest context d'efervescència d'estudis sobre actors, territoris i institucions multinivell, també força actiu al Canadà, el Regne Unit i Bèlgica, ha permès aprofundir en l'estudi de l'adaptació dels Partits d'Àmbit Estatal (PAE) al context politico-institucional relacionat amb els processos de descentralització política a Europa (Pallarés & Keating 2003); Laffin & Shaw 2007; Hopkin & Bradbury 2006; Libbrecht et al. 2008).

Concretament, l'anàlisi sobre l'adaptació dels PAES enfocat al cas català ha format part tant en estudis comparats (Hopkin 2003; Fabre 2008; van Houten 2009) com incorporats en l'anàlisi del PP i el PSOE per a tot l'Estat (Astudillo & García-Guereta 2006; Méndez & Orte 2005; Betanzo 2011).

En un entorn multinivell, especialment en casos de pluralisme nacional com el britànic, el belga o l'espanyol, entendre la manera com els electors es relacionen amb els partits és fonamental per una aproximació al sistema de partits i la comprensió de la societat.

En el cas d'un context de debat obert sobre el model d'estat, la capacitat d'autonomia de les Comunitats Autònomes, el creixement del sentiment favorable a la independència, el repte per als PAE és doble: per una banda necessiten mantenir sintonia amb l'electorat tradicional que, tot sovint, no espera un canvi en el marc de relació amb l'Estat. Però en els casos dels partits amb vocació de governar i aglutinar majories, també necessiten atreure l'electorat més favorable a canviar l'Estat i posar l'accent en el pluralisme cultural.

Diversos factors han contribuït a obrir ambdós reptes a Catalunya. D'una banda, el PSC entre el 2003 i 2006 apostava per l'estratègia iniciada anteriorment, com a resultat del lideratge del partit per part de Pasqual Maragall, que va contribuir a l'obtenció de bons resultats electorals el 1999. L'objectiu d'aquest canvi de rumb era apropar-se a electors catalanistes moderats a través d'un compromís per més autogovern i reconeixement nacional. Però alhora, l'estratègia estava volgudament allunyada de d'independentisme. Un cop Pasqual Maragall acabà el seu mandat com a President de la Generalitat el 2006, fou substituït com a líder

del partit. El PSC plantejava una estratègia distintiva dels partits nacionalistes catalans, ERC i CiU, tractant d'evitar que el debat identitari i nacional es mantingués en primera línia i frenant l'allunyament d'alguns votants tradicionals.

Ara bé, la presència d'ERC al segon govern tripartit (2006-2010) suposava un repte tant en termes de coordinació del govern com en la imatge del partit amb una part de l'electorat tradicional que podia considerar que les qüestions identitàries seguien tenint un paper essencial en la política catalana.

Aquesta estratègia no va tenir el resultat esperat i, tot i l'aprovació de l'Estatut i la seva posterior aplicació, la persistència dels debats territorials i identitaris va seguir persistint-hi en la política catalana. Lluny d'acabar amb les demandes socials de més autogovern, les percepcions favorables a la independència en el conjunt de la població catalana s'han disparat des del 2009 i la valoració del govern va caure, en bona mesura, degut a l'agreujament de la situació econòmica a partir de l'any 2008.

L'any 2010 el govern tripartit va perdre les eleccions, amb fort descens de PSC i ERC. És moment de saber si les eleccions al Parlament de Catalunya del 2010 i les Eleccions Generals del 2011 conformen un cas de pèrdua massiva d'electorat menys tradicional del partit, tot mantenint un gruix estable de suport en l'electorat més tradicional.

Aquest article pretén connectar les contribucions sobre l'adaptació dels partits a un entorn de canvi institucional amb un cos de literatura que emfatitza els estímuls dels partits en els seus votants. Concretament analitza en quina mesura el període 2003-2011, ha finalitzat amb una pèrdua progressiva de votants menys

tradicionals, d'identitats duals o bé catalanistes, que van apropar-se al PSC com a resultat d'una estratègia política. El període 2003-2011 coincideix amb un cicle de gran presència del debat territorial a l'opinió pública catalana. Aquest argument reforçaria la idea dels efectes del canvi de líder al PSC, amb el pas de Maragall a Montilla el 2006, tornant a un escenari en el qual el partit pretén allunyar el debat territorial com a prioritat de la seva estratègia electoral.

En el cas català, la interpretació sobre la derrota electoral del 2010 i el manteniment de la caiguda en les eleccions generals de 2011, hi ha una explicació alternativa igualment present en mitjans de comunicació i en el debat intern al PSC²³. Aquesta segona visió, que veurem si és complementària, considera que el votant tradicional del partit, situat a l'esquerra i centre-esquerra, amb identitat nacional dual o predominantment espanyola, ha abandonat el partit apropant-se al PP, CiU i altres partits com Ciutadans.

Segons aquesta explicació alternativa, defensada en el següent extracte del diari la Vanguardia, destaca el repte del PSC de compaginar catalanisme i missatge per al seu votant tradicional:

“En los últimos años, el PSC ha hablado a sus votantes tradicionales de unas cosas que no les preocupaban, mientras se ha negado a hablarles de las cosas que les inquietan.

Lejos del catalanismo dejaría de formar parte de la centralidad catalana, pero lejos del votante tradicional, indiferente al catalanismo, abandona una parte significativa de sus votantes en manos del PP”.

La Vanguardia 18-6-2011. Editorial.

---

²³ He seguit aquest debat realitzant breus entrevistes informals, converses i intercanvi d'informació amb militants i quadres del PSC.

Per tal de contrastar totes dues visions i la seva complementarietat el paper s'aproxima a la relació entre votants i partits del PSC a través de la següent pregunta de recerca:

- *Ha patit el PSC un descens major en l'atracció de votants considerats tradicionals respecte d'un votant no tradicional?*

Per tal de respondre aquesta qüestió, l'article aborda tres apartats:

a) El segon apartat (2.2) presenta el context polític i sociològic del període 2003-2010, anys en els quals el PSC ha format part de dos governs en coalició amb Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Iniciativa per Catalunya-Verds (ICV).

b) El tercer apartat (2.3) consta d'una anàlisi individual per tal de contrastar la pregunta de recerca, a partir d'una radiografia del perfil ideològic i identitari dels votants del PSC. A continuació, l'apartat presenta els resultats d'un model prohibit multinomial, en el qual es mesura la probabilitat de votar als diferents partits en funció de l'escala ideològica (eix esquerra-dreta) i la identificació nacional subjectiva dels votants. Aquest apartat s'ha desenvolupat a partir de la informació recollida per tots els baròmetres del Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya (CEO) entre 2004 (coincidint amb la creació del CEO) i 2012.

c) La quarta part (2.4) serveix per donar una resposta a la pregunta de recerca tot considerant els districtes censals la unitat d'anàlisi²⁴. L'objectiu principal és identificar els patrons de vot del PSC durant el període 2003-2010, d'acord amb els resultats electorals als municipis majors de 20.000 habitants a Catalunya. Es construeixen

---

²⁴ Base de Dades de resultats electorals a nivell de secció censal, districte censal i municipi proporcionat per la Fundació Pi i Sunyer. Agraïxo a la Fundació l'accés a aquesta base de dades, així com a Néstor García el seu suport estadístic.

cinc tipologies de districte censal en funció dels resultats durant el període analitzat i s'aborda la qüestió a partir de l'estudi de la penetració del vot dels diversos partits en funció del suport electoral al PSC.

Aquesta aportació a la literatura connecta amb l'objectiu de la tesi doctoral, que analitza la forma com els PAES poden desenvolupar estratègies diferenciades en els òrgans subestats del partit, una qüestió que connecta plenament amb la complexitat de l'electorat català i la dificultat que ha tingut el PSC per repetir els resultats electorals a les eleccions generals en eleccions autonòmiques.

2.2. LA SOCIETAT CATALANA, L'ISSUE TERRITORIAL I ELS REPTES PROGRAMÀTICS DEL PSC (2003-2010)

2.2.1. La formació del govern tripartit (2003-2006)

Els resultats electorals de 2003 van permetre el PSC, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Iniciativa per Catalunya-Verds (ICV) formar un govern de coalició (Ridao 2007).

El plantejament inicial del govern de coalició fou crear un centreesquerra catalanista que permetés contraposar, o fins i tot desbancar, Convergència i Unió com a paraigües d'un catalanisme ampli, posant l'accent en les polítiques socials²⁵, la redacció d'un nou text d'Estatut d'Autonomia, la millora de la imatge de

---

²⁵ Fou a final de la legislatura 2003-2006 quan Josep Lluís Carod Rovira, l'ex-vicepresident del Govern i líder d'ERC, va desenvolupar el concepte "centreesquerra nacional": El PUNT: Horitzons per a un centreesquerra nacional. 12 de desembre del 2010

Catalunya a la resta de l'estat i el foment de pactes amb CiU per grans temes de país.

El primer govern tripartit 2003-2006 es caracteritzà per fer front a diversos reptes organitzatius. Predominaren les tensions internes entre els socis, algunes per manca de coordinació en l'acció de govern, en altres casos per diferències programàtiques, fonamentalment en l'accent per la relació amb el govern espanyol, la reforma de l'Estatut d'autonomia i polítiques de caràcter lingüístic i institucional.

Ara bé, els principals reptes i tensions internes s'originaren a partir de la victòria electoral del Partido Socialista Obrero Español (PSOE) a les eleccions generals de 2004. Aquell resultat electoral va propiciar teòricament un escenari ideal per al PSC: en poc més d'un any el seu control de les principals institucions i governs de Catalunya era gairebé absolut i la promesa d'una reforma estatutària es veia més propera. Però a la pràctica aquella situació provocà un escenari de pressió al govern en les negociacions amb el govern espanyol, ja que la resta de partits catalans a excepció del PP reclamaven una major influència del PSC en el procés a través de la influència en el President Rodríguez Zapatero.

D'aquesta manera, la relació entre PSC i PSOE durant aquest període va combinar situacions d'acords entre governs i grans desacords, contribuint a que el govern Tripartit i ERC no fossin ben considerats com a socis preferents per part d l'opinió pública espanyola i bona part de la direcció del PSOE, especialment a partir de l'any 2006 (Field 2009; Orte & Wilson 2009).

2.2.2. La negociació de l'Estatut d'Autonomia

La negociació de la reforma de l'Estatut d'Autonomia (2005-2006) va posar a prova la compatibilitat entre la visió del text aprovat pel Parlament de Catalunya el setembre de 2005 respecte la visió i estratègia del procés de reforma del model autonòmic que es percebia al PSOE (Colino 2009). El govern espanyol, motivat per una percepció negativa d'ERC, va preferir allunyar progressivament tant ERC com l'altre soci del govern tripartit, ICV, del focus de la negociació (Orte & Wilson, 2009:427). En el seu lloc, el PSOE va plantejar una negociació a dues bandes amb CiU i el PSC. Aquest escenari permetia el PSOE, que governava en minoria, apropar-se a CiU, un partit percebut com a moderat i fiable en les negociacions amb l'Estat, tant pel PSOE com pel PP (Caminal 2007:83)²⁶.

El text final, pactat amb el vist-i-plau tant del PSOE com de CiU, PSC i ICV va provocar una crisi de govern a Catalunya per la decisió d'ERC de no acceptar el text. Amb la marxa d'ERC poc abans de la votació pel referèndum es tancava una etapa de govern de poc més de 3 anys que posteriorment es repetiria tot i la preferència de la direcció federal del PSOE.

El procés de negociació de l'Estatut culminat en la primera meitat de 2006 va deixar males sensacions al PSOE i a l'electorat socialista més crític amb el suposat gir catalanista del President Maragall. El procés havia desgastat el govern català en les seves demandes de major reconeixement del pluralisme nacional per part de l'Estat i alhora va perjudicar les seves relacions amb el soci de

---

²⁶ Aquesta via ha permès desenvolupar pactes d'estabilitat tant amb el PSOE (1993-1996) com amb els governs populars (1996-2000).

govern ERC, partit amb el qual el PSOE també havia superat diverses votacions durant la legislatura.

El final de la legislatura va comportar un avançament electoral, després del No d'ERC al text final de l'Estatut (Orte & Wilson 2009: 429). Durant la negociació de l'Estatut i en l'escenari posterior, el PSOE i el PSC van tenir una relació si més no complexa, en la qual la relació entre Maragall i Zapatero va portar al PSOE a preferir un canvi en el marc de relació amb el PSC i amb el següent govern català.

2.2.3. La reedició del segon govern tripartit (2006-2010)

Un cop aprovat l'Estatut d'Autonomia, el nou escenari preferit pel PSOE passava per allunyar el model territorial del debat públic espanyol, quelcom que implicava plantejar-se un canvi de líder a Catalunya. Tot i que el PSOE no pot imposar formalment el candidat (Méndez Lago 2000), la direcció del PSC, amb el vist-i-plau del PSOE, va tallar el pas a una possible reelecció a Maragall, essent proposat José Montilla (Primer Secretari del PSC i ministre del govern espanyol) com a candidat socialista.

L'escenari posterior a les eleccions catalanes de 2006 van posar de manifest una desconexió del PSOE amb la decisió del PSC de pactar amb ERC. Era un secret a veus que el PSOE preferia un acord PSC-CiU que permetés donar estabilitat també en la política

estatal. I l'opció de reeditar el tripartit no era tampoc la favorita de l'electorat d'ERC i PSC²⁷.

Tant ERC com el PSC sabien del risc que preniën en termes de relació amb la militància. Però alhora, apostaven per una fórmula que garantia l'accent en polítiques d'un marcat color socialdemòcrata (Serra 2009), tot i alguns desacords amb el seu soci ICV en matèries clau com l'educació i l'habitatge²⁸.

En el cas del PSC es repreneia el risc d'aparició de reptes programàtics interns, fonamentalment en termes de compatibilitat del missatge més proper als votants considerats catalanistes, als qual s'havia apropiat a partir de les eleccions de 1999, amb el missatge més proper el seu votant més tradicional d'esquerreres i identitat predominantment espanyola. (Padró-Solanet & Colomer 1992; Roller & Van Houten 2003;(Molins & Pardos 2006))

La compatibilitat d'una estratègia de compatibilitat entre el catalanisme i el suport al govern de Rodríguez Zapatero prenia força en campanya electoral, tant el 2006 com en les eleccions generals del 2008. El PSC transmetia que una relació fluïda i directa amb el govern espanyol era condició necessària sense la qual no es podria desplegar l'Estatut d'Autonomia recentment aprovat. La compatibilitat d'estratègies derivaria, doncs, en l'expressió de fer compatible més autogovern i un govern a Madrid

---

²⁷ En el cas del PSC, un 37,8% preferien un govern amb CiU i només un 28,9% preferien l'opció del tripartit. En el cas d'ERC, el 38% preferien el pacte amb CiU i un 35% preferien el tripartit. EL PERIODICO. "El tripartit y la sociovergencia casi empatan en las preferencias". 24 de Octubre del 2006. Pàgina 4.

²⁸ Durant la tramitació parlamentària, ICV apostava per solucions a l'esquerra dels seus dos socis de govern. Per exemple, ICV era crític amb el paper de les escoles concertades en el sistema d'ensenyament públic.

cada cop més fort, amb el lema del 2004 “si guanya Zapatero guanya Catalunya”.

Durant tota la legislatura 2006-2010 el govern tripartit va enfrontar-se a noves problemàtiques internes, a estímuls al sistema de partits i en l'opinió pública per al desenvolupament dels seus objectius programàtics.

El govern tripartit pretenia impulsar el nou Estatut a través d'una unitat d'acció dels partits catalans amb representació parlamentària a excepció feta del PP i de Ciutadans (C's). No era aquesta una tasca fàcil, ja que CiU tenia incentius per evitar que el govern tripartit pogués adjudicar-se grans èxits. Ans al contrari, CiU no descartava donar suport unilateral a diverses iniciatives del PSOE al Congrés dels Diputats, a canvi d'accelerar traspassos de competències tot i no ser partit de govern. Però alhora, CiU va mantenir un joc de pressió al PSC, a qui tradicionalment s'ha acusat de no tenir veu pròpia a Madrid quan existia una discrepància en matèria de política catalana al Congrés dels Diputats.

Tot i els acords per a l'impuls de l'Estatut a través d'una Comissió bilateral General-Estat²⁹, el que millor defineix les relacions intergovernamentals i partidistes és la tensió. El principal conflicte es va produir per la negociació de finançament autonòmica, present des de l'inici de la legislatura i fins ben entrat l'any 2009.

---

²⁹ La comissió, prevista per l'Estatut, va acordar fins l'any 2008 més d'11 traspassos i va arribar a compromisos de finançament per valor de 700 Milions d'Euros. Ara bé, no es va convocar cap reunió entre juny del 2009 i el segon semestre del 2011.

http://www10.gencat.cat/drep/binaris/Dos_anos_vigor_Estatuto_nota_pre_msa_MAP_tcm112-112971.pdf,

Durant l'episodi de negociació del model de finançament les relacions no només foren complexes entre governs, sinó que afectaren també les relacions orgàniques al PSOE-PSC així com la sintonia entre PSOE i ERC, que va deixar de ser aliat estable dels socialistes al Congrés dels Diputats en la recta final de la legislatura 2004-2008 i a la legislatura 2008-2011. Aquestes relacions PSOE-PSC van agreujar-se tant per una diferència de demandes entre el govern català i el govern espanyol com per la voluntat del govern espanyol d'adoptar un nou model de finançament aplicable a totes les Comunitats Autònoms del règim comú³⁰. Per la seva banda, el govern català apostava per un acord bilateral amb l'Estat dins el termini establert d'aprovació del model previst a l'Estatut del 2006, que el fixava en dos anys. L'acord finalment no va arribar fins el 2009.

A la pràctica, el debat es va allargar degut a la diferent perspectiva del govern català, defensada pel Conseller d'Economia, Antoni Castells, en confrontació amb les tesis del govern de Zapatero i les posicions d'altres Comunitats Autònomes (especialment les de menor renda per càpita).

Els principals punts de desacord foren: per una banda, l'anomenat dèficit fiscal (la diferència entre els recursos amb origen a Catalunya i el retorn en termes d'inversió i transferències que fa l'Estat a Catalunya) i la solidaritat territorial, alhora derivat en dos debats paral·lels. El primer, fixar el criteri d'ordinalitat, que es concreta en el fet que una Comunitat Autònoma no pot ser superada per altres després de les transferències de recursos que fa l'Estat (Amat 2006). En segon lloc, la compensació degut al canvi

---

³⁰ La Constitució Espanyola preveu un concert econòmic per a Navarra, el País Basc, així com règims especials per a les Illes Canàries, Ceuta i Melilla.

demogràfic. Des de l'anterior reforma del 2001, existia una disfunció per la qual diverses Comunitats Autònomes, entre elles Catalunya, feien front a uns serveis públics pels que no tenien suficient finançament degut a l'arribada de població estrangera durant tota la dècada.

Per tal de reduir la tensió al debat públic i reconèixer la contribució catalana a la solidaritat entre territoris el govern d'Espanya va decidir publicar les balances fiscals, la declaració de l'aportació de recursos per part de la ciutadania de cada Comunitat Autònoma i la quantificació dels efectes de les transferències i ajustos realitzats per part de l'Estat³¹.

El mecanisme de negociació del nou sistema de finançament fou també seguit per l'Estat, que va fer valer la seva intenció de fer compatible la negociació amb Catalunya i la persecució d'un acord extrapolable amb la resta de Comunitats Autònomes. Aquesta realitat va afavorir que el debat polític i mediàtic a Espanya es centrés en les diferències de demandes dels negociadors espanyols i catalans i en una visió en la qual una part significativa dels mitjans de comunicació consideraven que el nou model afavoriria fonamentalment Catalunya. La societat catalana tenia majoritàriament la percepció oposada³².

Finalment, l'acord va arribar l'any 2009, després d'un any de negociacions a diverses bandes, en les quals diversos líders regionals del PSOE van criticar el President de la Generalitat, José Montilla, pel que consideraven un xantatge del PSC al PSOE. De

---

³¹ Accés al document resum de les balances fiscals.
<http://www.meh.es/Documentacion/Publico/GabineteMinistro/Varios/BalanzasFiscalesCCAA.pdf>

³² La Vanguardia. La financiación autonómica enfrenta a Catalunya con el resto de España. 22-Sept.-2008

fet, l'acord amb Catalunya va ser l'últim, després d'acordar-se el model de mínims amb la resta de Comunitats Autònomes. ERC, després d'uns dies de debat intern, va acabar acceptant les condicions del sistema, mentre que CiU va rebutjar-lo.

Els episodis d'enfrontament entre govern de Catalunya i govern estatal van tenir un focus addicional amb el recurs d'inconstitucionalitat al text de l'Estatut del 2006. Diverses Comunitats Autònomes governades pel PP, el grup parlamentari del PP al Congrés, el Defensor del Poble (nomenat pel PSOE) i el govern d'Aragó (governat pel PSOE) van presentar recurs al text. Des de la presentació dels recursos durant l'any 2006 els membres dels Tribunal Constitucional foren pressionats per dictar sentència. Altres pressions van arribar per la via de la composició dels 12 membres del Tribunal. El PP va sol·licitar amb èxit la recusació del magistrat Pérez Tremps, per considerar que la seva participació entrava en un conflicte d'interessos. El PSOE va repetir l'estratègia, aquest cop sense èxit, amb un altre membre³³.

No van acabar aquí les dificultats per al Tribunal. Un magistrat (aquest cop més proper a les tesis del PP) va morir i uns altres quatre van finalitzar el mandat i no foren substituïts malgrat les crítiques dels partits catalans. La legitimitat del Tribunal va quedar tocada durant els darrers mesos abans de la sentència també per la demora de la resolució. De fet, el 26 de Novembre del 2009, dotze diaris amb seu a Catalunya publiquen una editorial conjunta pro-Estatut anomenada "La dignitat de Catalunya", en la qual

---

³³ El Tribunal va determinar que Pérez Tremps formava part del projecte d'Estatut degut a que va redactar un informe per a la Generalitat durant les primeres passes de preparació del text. Pocs mesos més tard el govern espanyol va demanar la recussació de dos magistrats propers al PP, motivat per fet que el govern espanyol havia modificat la Llei Orgànica del Tribunal Constitucional.

defensen la constitucionalitat del text i alerten de les conseqüències socials d'un eventual retall.

La decisió del Tribunal va arribar l'estiu del 2010. Diversos articles foren declarats inconstitucionals i uns altres foren reinterpretats. Alguns aspectes clau del text original es van veure afectats: la referència de Catalunya com a nació, el reconeixement del català com a llengua vehicular, així com tota noció federal: l'existència d'un Ombudsman i sistema judicial propi, així com diverses puntualitzacions relacions amb el model de finançament i les relacions bilaterals amb l'Estat.

La reacció de la societat catalana aquesta vegada no es va deixar esperar. Pocs dies després, el juliol del 2010, una manifestació multitudinària va mostrar el rebuig a la sentència i el procés que s'havia dilatat més de quatre anys. La manifestació fou convocada per una associació de foment de la cultura i institucions catalanes, Òmnium Cultural, però va rebre el suport de tots els partits de l'arc parlamentari català amb l'excepció del PP i del partit C's.

En resum, el balanç del període 2006-2010 deixa tres evidències:

La primera és que en termes de relacions internes, fou un període d'un alt conflicte, tant en termes de relació PSC-PSOE com en el xoc en relació amb el model d'Estat. El PSC havia de compatibilitzar el seu missatge catalanista, atractiu per una part del seu electorat i la imatge propera al PSOE, propera als seus votants tradicionals que garantís la reelecció de Zapatero en les eleccions del 2008. Per la seva banda, el PSOE pretenia arribar a les eleccions del 2008 amb el menor desgast i referències possibles a política autonòmica.

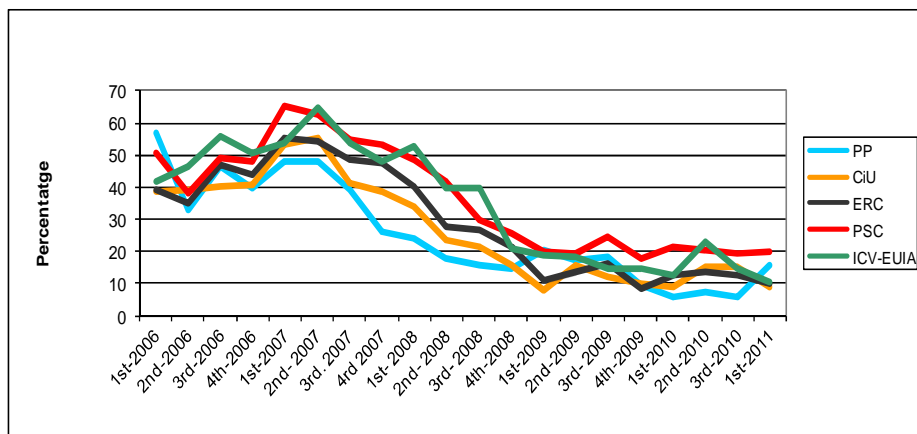
En segon lloc, tot i les turbulències del període, el PSC va obtenir uns excel·lents resultats a les generals del 2008, obtenint-ne 25 diputats (d'un total de 47 escons a repartir) i un 45% dels vots a Catalunya, tot i que bona part d'aquest resultat s'explica per una alta mobilització del seu electoral tradicional i fruit d'una campanya realitzada en termes d'evitar el vot del PP (Montero & Lago 2010).

En tercer lloc, tot i els resultats electorals del 2008, la segona part de la legislatura va tenir un clar protagonista sociològic: el creixement del tractament de qüestions identitàries i de qüestionament del model d'Estat. A continuació veurem en quina mesura tingué conseqüències electorals.

Cal tenir en compte que el PSC considerava internament com un període arriscat des del punt de vista organitzatiu. D'una banda, el PSC com a partit de govern a Catalunya es veia tensat tant pels seus socis de govern, especialment ERC, com per l'oposició, per enfrontar-se al govern del PSOE.

D'altra banda, es trobava davant un moment socialment complex, amb un refredament de les dades econòmiques que es van confirmar amb els primers símptomes de crisi econòmica el 2009 malgrat que les enquestes ja indicaven desconfiança social des d'uns mesos abans (veure figura 2.1)

Figura 2.1. Percentatge d'enquestats que declaren que l'economia funciona bé o molt bé (2006-2010)

Font: Baròmetres trimestrals del Centre d'Estudis d'Opinió (Generalitat de Catalunya)

La incidència en termes electorals podien provocar un potencial problema, tant per la situació econòmica com pel manteniment i incidència del debat identitari en la política catalana. A continuació analitzem en detall aquesta qüestió.

2.2.4. El debat identitari i el suport a la independència a primera línia pública

Durant els quatre anys de legislatura 2006-2010 diverses enquestes han posat de manifest la dificultat de capturar i quantificar la proporció de persones favorables a la Independència. Ara bé, totes les enquestes detecten un creixement en les percepcions favorables a la independència i un menor rebuig a respondre'n positivament o negativa a la qüestió. Hi ha una varietat de motius que explicarien aquesta tendència:

El principal motiu apunta a la incidència del debat territorial present a l'opinió pública des del 2003, que hauria modificat les percepcions d'una part de la ciutadania, especialment un percentatge de nacionalisme que fins ara estava a gust amb l'Status Quo d'Estat Autòmic.

El segon argument apunta a efectes generacionals: l'augment de l'independentisme s'explicaria per l'evolució de la societat catalana, la desaparició d'una generació que només va viure una petita part de la seva vida en autonomia i el creixement d'una generació nascuda en autonomia i que, per tant, considera l'actual Status Quo com un punt de partida més que no pas com una finalitat.

L'any 2008 abans que els baròmetres del Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat detectessin una evolució significativa en el suport a la independència, Miquel Strubell va publicar un estudi³⁴ en el qual es preguntà pel vot en cas de referèndum democràtic per la independència de Catalunya. Un 36% votarien Sí i un 22% votarien No.

El CEO incorporà aquesta pregunta al Baròmetre de la comunicació i la cultura d'abril del 2011, incorporant-ne més de 5.000 observacions. Els resultats d'aquest baròmetre mostren que el Sí obtindria poc més d'un 34%, el No tindria un 30% i els que no tenen decidit representarien un 23%.

Independentment d'aquestes enquestes, és possible identificar l'evolució de la qüestió nacional i el model d'Estat a la societat catalana des de l'any 2004. El CEO, a través dels baròmetres d'opinió pública trimestrals ha preguntat en base a la preferència

---

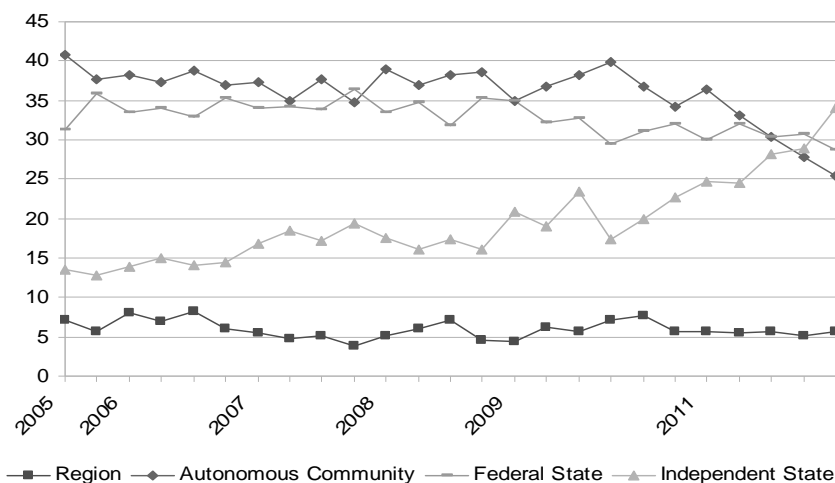
³⁴ Enquesta *Llengua i identitat a Catalunya*. Grup de Recerca Identi.cat i Càtedra Linguamón-UOC de Multilingüisme

del model territorial, una pregunta diferent a la de la intenció de vot en un hipotètic referèndum. Malgrat no ser del tot comparable té l'avantatge de ser una pregunta regular, que permet una comparació en perspectiva d'evolució de la població.

Durant la legislatura 2006-2010, predominen les preferències a favor que Catalunya hauria de seguir sent una Comunitat Autònoma o bé “un model federal”, dues percepcions que, seguint el debat acadèmic, reflecteixen una certa defensa de l'Status Quo (Aja, 1999).

És destacable l'evolució de la preferència de ser un “Estat independent”, passant d'un 14% fins fregar el 25% del total de respostes després de les eleccions del 2010, una opció que creix encara més a partir del 2009, coincidint amb els moment de major debat en matèria territorial.

Figura 2.2. Preferència de relació amb Espanya (2006-2012)

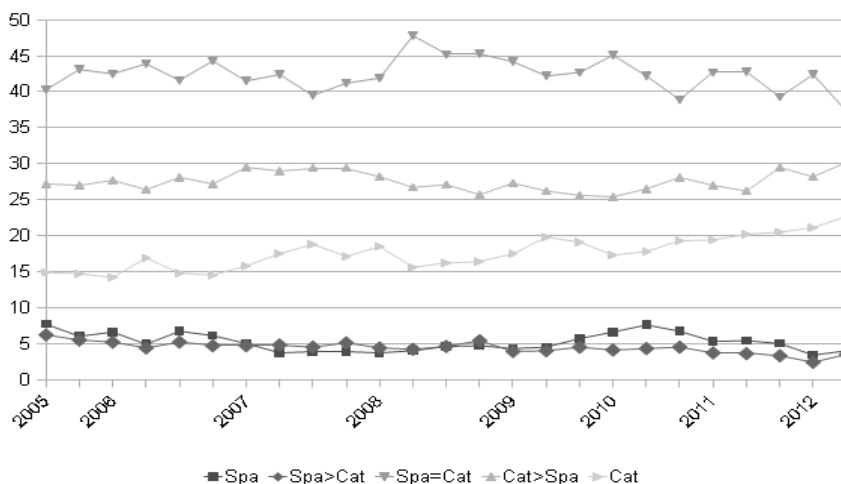

Font: Elaboració pròpia a partir dels Baròmetres trimestrals d'Opinió Pública. CEO

Quant a la identitat nacional subjectiva, l'aproximació clàssica a través de la "Moreno Question" (Moreno 2006) ha mostrat el predomini d'identitats duals, especialment el "tant espanyol com català" i el "més català que espanyol" (Moreno 2006; Serrano 2010; Pallarés 1991).

Entre 2006 i 2010, l'evolució que ens mostra els baròmetres del CEO ens diu que les identitats predominantment espanyoles segueixen sent minoritàries, i no han variat excessivament al llarg del temps. Entre les identitats duals, existeixen fructuacions en les totes tres identitats. De fet, l'única identitat amb tendència clarament ascendent en els darrers anys ha estat la "només catalana".

Figura 2.3 . Identificació Nacional subjectiva a Catalunya (2006-2012)

Font: Elaboració pròpia a partir dels Baròmetres d'Opinió Pública. CEO

La presència del debat territorial en l'opinió pública també va créixer a partir del darrer trimestre del 2009, quan es celebraren diverses consultes sobre la independència que, fins finals del 2011 van ser votades en més de la meitat de municipis de Catalunya, amb la participació de més de 600.000 persones (un 93% dels quals votant a favor). La participació en aquestes consultes fou inferior al 20% de la població d'aquells municipis, però tenen especial valor pel fet de ser impulsades per plataformes ciutadanes, sense el suport institucional i econòmic d'una consulta oficial.

2.3. EL VOT AL PSC: DINÀMIQUES DE VOT SEGONS TIPOLOGIA D'ELECTOR

La competència política a Catalunya s'estructura al voltant de dues clivelles: la dimensió esquerra-dreta i la clivella territorial o nacional (Linz & Montero 1999) Pérez-Nievas et al. 2000). A l'hora de fer operatives les clivelles, existeixen diverses alternatives que permeten mesurar les actituds polítiques disponibles.

En l'eix esquerra-dreta, hi predominen les anàlisis que empen l'autubicació ideològica en una escala categòrica de 0 a 10 o bé amb cinc o set categories, en el qual els valors baixos s'empen per a posicions d'esquerra i els valors alts corresponen a la dreta.

En l'eix nacional l'alternativa depèn de l'interès de la recerca i la unitat d'anàlisi. La més emprada en les anàlisis individuals correspon al sentiment de pertinença nacional o identitat nacional subjectiva (Moreno 2006), en la qual els enquestats han de triar entre cinc categories de sentiment nacional. La segona alternativa més habitual identifica les preferències sobre el model d'estat, a partir de cinc categories: a un extrem l'Estat unitari i a l'altre extrem

la independència. Les tres categories intermèdies recullen el suport als models d'estat regional, comunitats autònomes i federalisme. Aquestes tres categories tenen la dificultat conceptual de no ser prou consistents com per conèixer si la població coneix quin és l'Status Quo i quines diferències existeixen entre les categories.

El punt d'intersecció d'ambdós eixos varia en funció del període i de l'elecció i de la importància per als votants.

2.3.1. La competència per espais ideològics propers

El cas català emergeix com un clar exemple de competència partidista per electorats propers en tots dos eixos, en el qual les fluctuacions de canvi i estabilitat de vot es juguen en dues dimensions (Cox 2006; Queralt 2008). El cas català té un alt interès en estudis comparats motivat per la coexistència d'una competència directa entre Partits d'Àmbit Estatal (PAES), així com fluctuacions de vots entre PAES i Partits d'Àmbit No Estatal (PANES) de diversa ideologia, configurant un cas interessant per discernir quin eix és més important per explicar el vot (Fernández Albertos 2002; Balcells 2007). Així, en eleccions generals es considera que el vot s'explica millor per l'eix esquerra-dreta que per qüestions nacionals, mentre que en eleccions al Parlament de Catalunya és al contrari (Riba 2000; (Riera Sagrera 2009).

L'interès en conèixer quina tipologia de votant es relaciona amb cada partit és fonamental per entendre el sistema de partits a Catalunya i com els partits tracten d'optimitzar les seves estratègies (Pallarés 1991; Pallarés & Keating 2003; Jeffery 2009; Padró-Solanet & Colomer 1992; Riba 2000).

A continuació resumim breument les tipologies principals de votant català d'acord amb la classificació bidimensional dels partits i dels electors:

- a) Centre polític i identitat dual. El primer gruix important de votants es situa a prop del centre polític en totes dues dimensions: posicions centrals (centre-esquerra i centre) en l'eix esquerra-dreta i identifications nacionals subjectives "tant espanyol com català". Aquest ha estat tradicionalment l'espai de competència de votants de CiU, el PP i una part de votants del PSC, tot i la dificultat per atreure'ls durant el final dels anys 80 i la primera part dels anys 90.
- b) Centre-catalanista. Un segon volum important d'electors es situa en posicions centrals a l'eix esquerra-dreta, però amb major identificació catalana que espanyola. Competeixen per aquest espai electoral principalment el PSC i CiU i són espais electorals que tenen influència en una petita part del vot d'ERC (Serrano 2010; Muñoz 2009) essent un votant residual d'Iniciativa per Catalunya. Conjuntament amb l'anterior conjunt de votants, s'ha considerat que tradicionalment un terç de l'electorat català es situa en aquesta ubicació (Molas & Bartomeus 1999).
- c) El tercer bloc en ordre d'importància es situa en un sentiment exclusivament català i va des de l'esquerra fins el centredreta.
- d) Electorat d'esquerres i dual. El quart conjunt d'electors majoritari es situa en posicions d'esquerra i centre-esquerra i pertinença nacional dual "tant català com espanyol". Aquest seria l'electorat tradicional del PSC, així com una petita part del votant d'ICV. El

PP i ERC, per la seva banda, opten a un votant minoritari en el conjunt de la societat, però força fidel en el seu vot:

- El PP atreu votants del centre-dreta i dreta amb posicions predominantment espanyoles o bé igualment catalanes com espanyoles.
- ERC ha tingut tradicionalment un volum important de votants situats al centre-esquerra i identificacions nacionals únicament catalanes o bé més catalanes que espanyoles. D'acord amb el que apunta Muñoz, aquest espai ha entrat en contacte en els darrers anys amb ICV (Muñoz 2009).

Per últim, els dos extrems de l'eix esquerra-dreta són zones amb poca autoubicació, tot i que s'ha apuntat que en els darrers anys una part considerable dels votants de centre-esquerra s'han mogut cap a posicions més extremes com a resultat del decencís amb els partits tradicionals en la gestió de la crisi econòmica

2.3.2. El votant tradicional i no tradicional del PSC

El PSC configura un exemple de com un PAE pot desenvolupar un electoral distintiu en dues arenes electorals diferents. La dificultat del PSC d'accedir a electorat catalanista i l'alta abstenció a les eleccions autonòmiques suposa un dels principals reptes programàtics del PSC al llarg de la seva història.

D'acord amb la pregunta de recerca, l'objectiu principal és conèixer si el PSC ha patit un descens en les probabilitats de ser votat per part d'una part del seu electorat que anomenarem "no tradicional", en relació amb un votant que anomenarem "tradicional".

En primer lloc cal conèixer què és el podem definir com a *votant tradicional*, quin és el seu perfil i en quin punt es situa l'inici del període a analitzar, l'any 2003.

D'acord amb les aportacions de la literatura, el PSC té un electorat tradicional en posicions entre l'esquerra i el centreesquerra a l'eix ideològic i el "tant espanyol com català" o "més espanyol que català" a l'eix nacional. La seva base electoral es consolida durant els anys 80 i 90 a partir de treballadors del sector industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona, no nascuts a Catalunya. Aquesta tipologia d'electors té major propensió a abstenir-se en les eleccions al Parlament de Catalunya (Padró-Solanet & Colomer 1992; Riba 2000; Molas & Bartomeus 1999; Baras et al. 2010; Roller & Van Houten 2003).

Durant els inicis dels anys 80 el PSC també va aconseguir ser important en un perfil de població socioeconòmicament de classe mitjana, mitjana-alta, resident en zones urbanes i ideològicament situat al centreesquerra i centre en l'eix ideològic i en una identificació dual o "més català que espanyol" en l'eix identitari. Una part important d'aquest electorat fou absorbit per CiU, especialment en eleccions al Parlament de Catalunya i municipals dels anys 80 i 90, consolidant el fenomen que la literatura anomena "*vot dual*" (Riba 2000; Pérez-Nievas et al. 2000). L'existència d'aquest votant, així com l'abstenció d'una part del votant tradicional socialista a les eleccions autonòmiques va dificultar durant bona part del pujolisme que el PSC fos alternativa real de govern.

Amb l'objectiu de reduir la magnitud del fenomen del vot dual i ampliar-ne el suport electoral, l'arribada de Pasqual Maragall com a candidat del PSC per a les eleccions del 1999, el PSC va plantejar una estratègia que permetés millorar el seu suport electoral a les eleccions autonòmiques. Per una banda, es volia atreure un votant centrat ideològicament, aprofitant el desgast de CiU després de 20 anys de govern i considerant la bona imatge de Maragall com a alcalde de Barcelona. De fet, els votants d'ERC valoraren l'any 1999 Maragall per sota dels votants de CiU o el PP.

Per altra banda, el programa del PSC incorporava plantejaments marcadament federalistes i d'aprofundiment en l'autogovern, incloent-hi una proposta de reforma estatutària, una estratègia que es va reeditar l'any 2003 amb resultats molt similars però amb la possibilitat de formar govern amb ERC i ICV degut al descens electoral de CiU.

Taula 2.1. Percentatge de vot en eleccions al Parlament de Catalunya 1995-2003

	1995	1999	2003
CiU	40,96	37,7	30,93
PSC	24,84	30,33	31,18
PP	13,1	9,51	11,87
ERC	9,5	8,67	16,47
ICV	9,73	2,51	7,3
PSC-ICV (*)		7,52	
Participació	63,64%	59,2%	62%

(*) L'any 1999 PSC, Ciutadans pel Canvi i Iniciativa per Catalunya Verds van presentar una llista conjunta a les circumscripcions de Lleida i Tarragona

Font: Departament de Governació i Relacions Institucionals

El resultat d'aquesta estratègia electoral fou l'atracció d'un volum de nous votants, bona part d'ells votants del PSC en eleccions generals, amb identificacions nacionals predominantment catalanes tant d'esquerra, com de centre-esquerra i de centre. Per la finalitat d'aquest paper anomenem aquest votant com a “no tradicional” independentment de si es tracta d'un votant habitual o bé puntual. La definició recau en la diferenciació ideològica i en el fet que, en volum, es tracta d'un electorat menys propens a votar PSC, com veurem posteriorment.

Taula 2.2. Taula resum. Perfil de votant tradicional i votant no tradicional

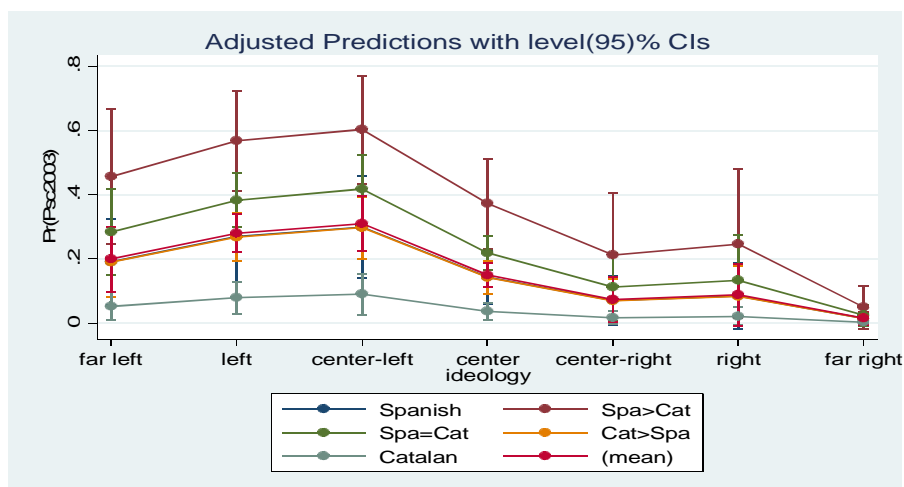
Votant tradicional	<ol style="list-style-type: none"> 1. Centre-esquerra / Identitat Dual 2. Centre-esquerra/ Més espanyol que català 3. Esquerra/ Dual 4. Esquerra/ Més espanyol que català
Votant no tradicional	<ol style="list-style-type: none"> 1. Centre/ Dual 2. Centre/Més català que espanyol 3. Centre/ Més espanyol que català 4. Esquerra/ Més català que espanyol 5. Centreesquerra/ Més català que espanyol

Font: Elaboració pròpia

Un segon volum de vot no tradicional es situaria al centre i en menor mesura al centre-dreta amb identitats predominantment espanyoles, en un espai de contacte amb el PP i en bona mesura amb CiU.

La següent figura ens mostra gràficament quina era l'atracció del votant en funció de la ideologia i la identitat nacional de la població. En aquest cas, s'explica a partir de les probabilitats de votar el PSC l'any 2003 que ens proporciona el Baròmetre del CEO número 293, que recull entre d'altres el record de vot.

Figura 2.4. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional

Font: Elaboració pròpia a partir de Baròmetre del CEO 293

La Figura 2.4. confirma allò escrit per la literatura sobre el votant predominant o tradicional del PSC. El PSC té capacitat de penetració en un votat d'esquerra i centre-esquerra en un eix ideològic i un sentiment nacional predominant espanyol o bé dual.

Quant el votant que hem anomenat “no tradicional”, l'any 2003 la probabilitat de votar el PSC i tenir una identificació nacional més catalana que espanyola es situava entre el 20% i el 30% en votants d'esquerra i centre-esquerra. Els votants del PSC amb identificació nacional únicament catalana eren residuals.

Destaca l'alta probabilitat de votar el PSC en votants amb identitat predominantment espanyola i situats al centre, centre-dreta i fins i

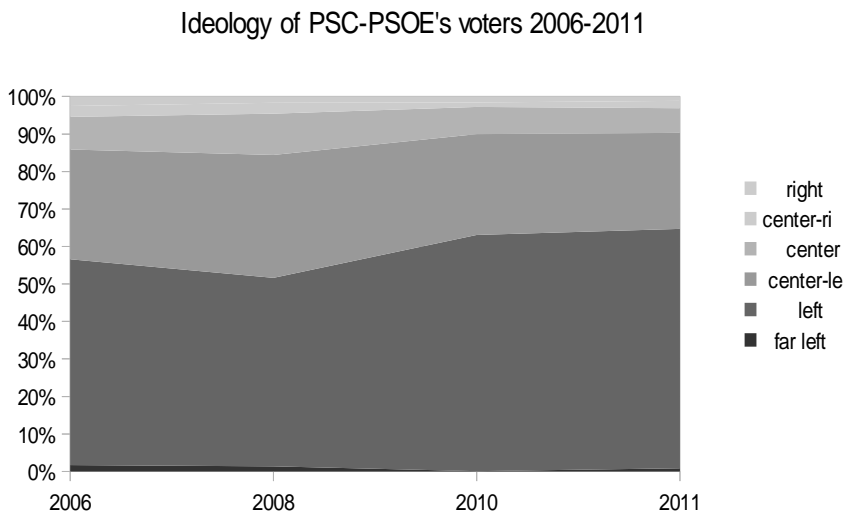
tot dreta de l'espai ideològic, fet que demostra que el PSC va poder compatibilitzar l'obtenció de vots en l'espai de centre-esquerra i centre catalanista amb votants més propers a l'entorn del PP i votants no catalanistes de CiU.

2.3.3. Una progressiva pèrdua del votant perifèric o del votant tradicional?

Aquest paper té com a objectiu principal determinar si les eleccions del 2010 i 2011 es poden considerar com a especials per a l'abandonament d'un perfil de votant considerat no tradicional, o bé s'expliquen millor per la pèrdua de votant tradicional.

El primer exercici és analitzar l'evolució ideològica del votant del PSC. Una primera dificultat metodològica sorgeix en la comparació entre les eleccions autonòmiques del període 2003-2006 respecte de les del 2008-2011, que s'han inclòs. El fet és que, tot i que l'escala ideològica presentada és la mateixa (set categories), el CEO preguntava fins el 2008 d'acord amb l'escala 0-10. La recodificació d'aquesta pregunta en set categories dóna una preponderància dels valors de centre i centre-esquerra. Quan el CEO passà a preguntar en funció de 7 categories, emergeix amb força la categoria "esquerra". Si bé la crisi econòmica pot haver contribuït a un moviment cap a posicions esquerranes, que podrien contribuir a truncar aquesta sèrie, el fet és que cal tenir en compte aquesta circumstància en possibles interpretacions que comparin el 2010 i 2011 respecte d'eleccions anteriors.

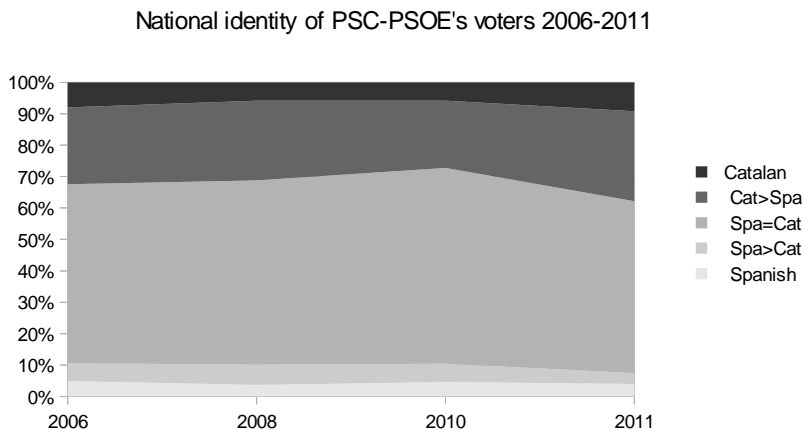
Figura 2.5. Evolució de l'autubicació ideològica del votant del PSC

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres trimestrals del CEO (2005-2012)

En el cas de la identitat nacional subjectiva, entre 2006 i 2011 els votants dels partits cap a identitats lleugerament més cap a posicions predominantment catalanes, si bé cal tenir en compte que és una tendència general a la població.

Figura 2.6. Evolució de la identificació nacional subjectiva del votant del PSC

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres trimestrals del CEO (2005-2012)

2.3.4. Hipòtesis de treball

Un cop presentat el marc d'anàlisi, a continuació introduïm les dues hipòtesis de treball d'aquest apartat:

Hipòtesi 1: En el període 2006-2011 el PSC ha mantingut el suport electoral dels votants tradicionals, però ha perdut pes en votants no tradicionals, especialment els de centre-esquerra

Hipòtesi 2. El PSC ha perdut suport electoral de votants no tradicionals, especialment en votants d'identitat nacional predominantment catalana respecte els votants d'identitat dual.

D'acord amb aquestes hipòtesis, l'arribada de Montilla com a líder del partit i l'evolució de la política catalana desplegat a l'apartat 1 contribuiria a un progressiu allunyament del votant catalanista, que buscaria altres partits. D'una banda, podem esperar que l'increment de CiU respongui a una pèrdua de l'electorat de centre. Però també resulta interessant verificar si ICV, com a partit de govern que no ha patit una caiguda electoral profunda el 2010 i 2011, emergeix com destinatària de vot predominantment catalanista i d'esquerra i centre-esquerra.

2.3.5. Resultats i contrast d'hipòtesis

En aquest apartat contrastarem les hipòtesis de treball en base a dos exercicis. El primer presenta l'evolució del model logístic de vot per a les eleccions 2006, 2008, 2010 i 2011.

El segon exercici relaciona la ubicació ideològica i identitat amb la probabilitat de vot als diferents partits per a les eleccions de 2006 (autonòmiques), 2008 (generals), 2010 (autonòmiques) i 2011 (generals).

Les eleccions de 2006 i 2008 mantenen una estructura de vot força similar a les eleccions de 2003, si bé el 2006 destaquem el descens en l'atracció de votant més espanyol que català de centre esquerra i de centre, així com una tendència a igualar-se les probabilitats de vot amb l'electorat amb identitat dual.

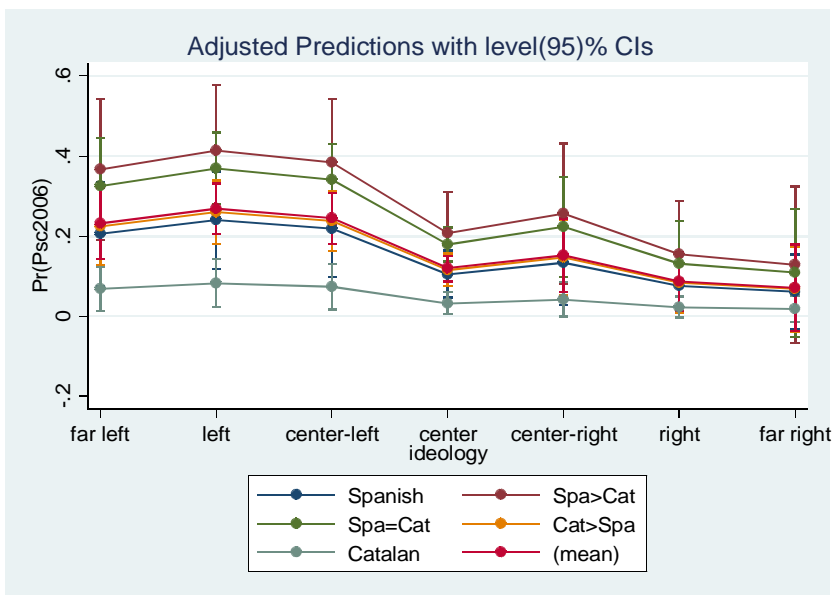
El 2006 el votant d'identitat exclusivament catalana continua sent força residual, mentre que el votant amb sentiment predominant

català, té una probabilitat superior de votar el PSC que un votant només espanyolista en totes les categories.

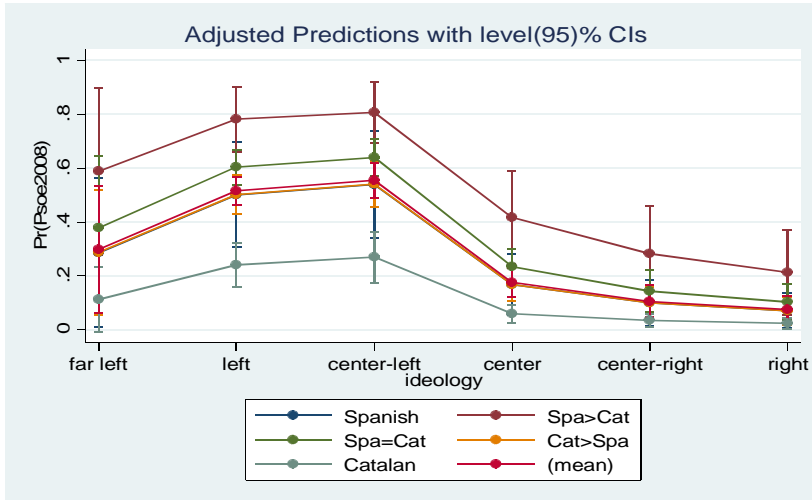
Cal tenir en compte que l'abstenció està contemplada com a categoria (0) en l'anàlisi logística, a l'igual que el vot a altres partits.

Les eleccions de 2008 el PSC-PSOE obté un resultat històric a Catalunya, amb més de milió i mig de vots i 25 diputats, en contrast amb els 11 de CiU. La mobilització de tot tipus d'electorat s'explica especialment al centre-esquerra i esquerra, fonamentalment a través del massiu suport de l'electorat tradicional predominantment espanyol. A diferència de les eleccions del 2006, fins i tot una part de l'electorat no tradicional amb identitat únicament catalana d'esquerra i centre-esquerra s'apropa a l'electorat del PSC (al voltant del 20% de probabilitats de vot).

Figura 2.7. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2006)

Figura 2.8. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2008)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres postelectorals del CEO

Les eleccions de 2010 foren, des de diversos punts de vista, unes eleccions celebrades en perspectiva de canvi. Tots tres partits de govern (PSC, ERC i ICV) van patir desgast electoral motivat per la gestió de la crisi econòmica i per una pèrdua de confiança en el govern (Rico 2011). Convergència i Unió (CiU) va assolir el seu increment més important d'ençà del descens electoral iniciat el 1999, assolint 62 escons d'un total de 135. Però aquestes eleccions han destacat principalment per la profunda caiguda en el suport electoral al Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), obtenint 9 diputats menys que el 2006 i una davallada del nombre de vots al voltant dels 575.000 vots, gairebé un milió de vots menys que a les generals de 2008.

En canvi, CiU en guanyà més de 400.000 respecte les eleccions del 2006, tot i que la davallada de la participació fou de més de 600.000 electors.

Les eleccions del 2010 han estat també les eleccions de la consolidació de petits partits com Ciutadans-Partido de la Ciudadanía (C's), que va tenir presència parlamentària el 2006, o l'accés al Parlament de la coalició independentista Solidaritat Catalana per la Independència, amb quatre escons, tot i que un d'ells s'escindí del subgrup parlamentari poc temps després de l'inici de la legislatura.

Les eleccions de 2010 i 2011 tenen com a tema d'interès amb les eleccions 2003, 2006 i 2008 el fet de conèixer quin o quins perfils de votants expliquen millor l'enfonsament electoral del PSC: la pèrdua de votant tradicional o bé la pèrdua de votant no tradicional.

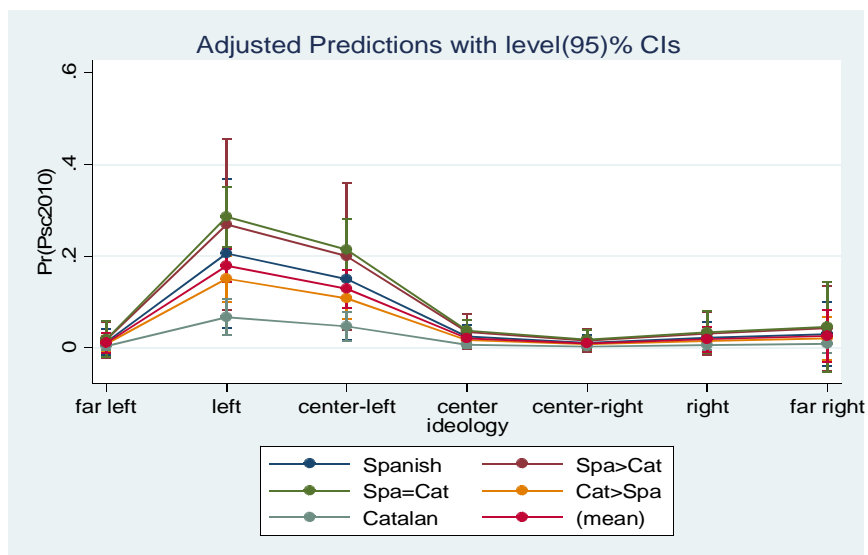
Com es pot observar a partir de la regressió logística de les eleccions catalanes del 2010, les probabilitats de votar el PSC són properes a 0 en posicions de centre cap a la dreta, a diferència d'eleccions anteriors on el partit trobava, tot i ser baix, un cert suport en aquell sector de votant.

La mateixa situació s'observa entre el grup d'identificació nacional exclusivament catalana. En tots dos casos, doncs, el votant no tradicional esdevé residual i, per tant, poc rellevant per a una anàlisi específic posterior.

A diferència d'anteriors eleccions, en les eleccions de 2010 i 2011 el conjunt d'electorat "més espanyol que català" té una probabilitat de votar el PSC inferior, en tot l'espectre ideològic, que els votants d'identitat dual "tant espanyola com catalana". Tenim, doncs, una primera diferència interessant en la comparació entre categories de votant tradicional del PSC.

Les figures 2.9 i 2.10 evidència que bona part de la davallada del partit s'explicaria per la pèrdua de la seva capacitat de penetració en l'electorat "no tradicional" més allunyat del centre-esquerra i esquerra electoral, però també l'electorat no tradicional i identitat predominantment catalana.

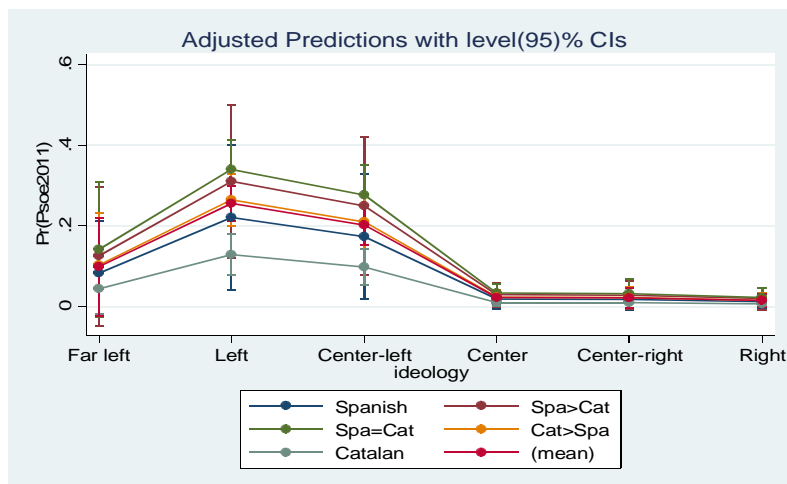
Figura 2.9. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2010)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres postelectorals del CEO

Figura 2.10. Probabilitat de vot PSC en funció de la ideologia i identitat nacional (post-electoral 2011)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres postelectorals del CEO

Per tant, totes dues hipòtesis de treball queden confirmades per aquesta anàlisi. Si bé, cal tenir en compte que els resultats electorals de 2010 i 2011 mostren una pèrdua d'electorat no tradicional de centre i centredreta en totes les identitats, hem de considerar la pèrdua d'atracció de votant "no tradicional" predominantment català en relació amb l'electorat únicament espanyol. Ara bé, l'electorat tradicional amb identitat "*més espanyola que catalana*" no ha estat en les darreres dues eleccions el que ha tingut més probabilitat de vot, quedant en aquesta situació l'electorat d'identitat dual "tant espanyol com català".

A continuació, ja entrant en l'especificitat de les eleccions de 2010 i, en menor mesura, de les generals de 2011, volem saber quina és la probabilitat de votar altres partits, o bé abstenir-se, segons els principals perfils de votant del PSC.

Les següents figures resumeixen els resultats d'uns models de probit multinomial que tenen com a variable dependent la probabilitat de votar pels diferents partits segons els principals subgrups d'ideologia i identitat. S'han triat, d'acord amb l'anàlisi logístic anterior com a grups d'anàlisi els quatre grups de votants tradicionals, d'acord amb la Figura 2.5, i els dos principals grups de votants no tradicionals. El centre-esquerra d'identitat predominantment catalana i esquerra predominantment catalana.

Els models probit multinomial, construïts a partir dels baròmetres del CEO, han inclòs com a variables independents *l'edat, el sexe, el nivell educatiu, l'origen, la identitat, la ideologia i la percepció sobre l'economia*.

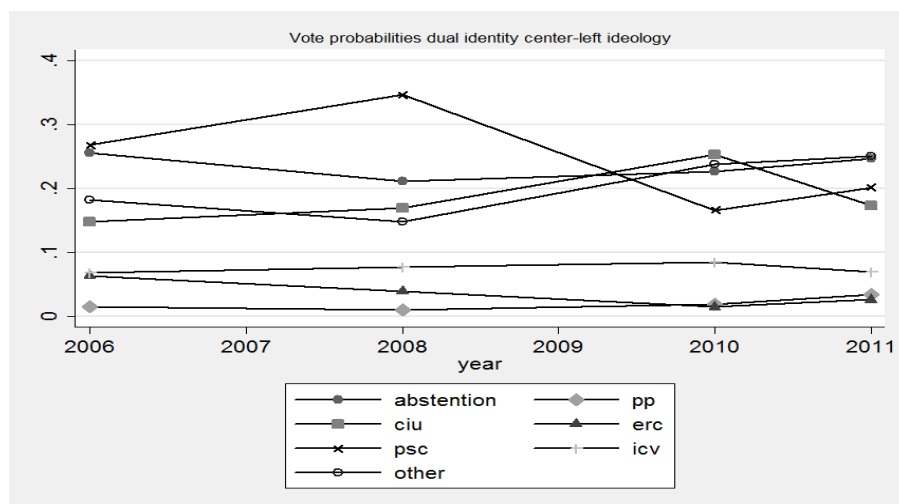
Tot i que es presenten gràficament en forma d'evolució temporal, els valors corresponen als tres baròmetres post-electoral immediatament posteriors a la celebració de les eleccions del 2006, 2008, 2010 i 2011.

El primer subgrup a analitzar és el votant de centreesquerra i identitat dual, que conjuntament amb el dual d'esquerra és el de major probabilitat de vot al PSC durant totes les eleccions de 2006, 2008, 2010 i 2011.

La Figura 2.11 mostra que el PSC pateix un fort desgast en l'atracció d'aquest votant entre 2008 i 2010, fet que podria explicar-se pel comportament dual en les eleccions, si bé el 2011 a les eleccions generals, el PSC no recupera el nivell de suport del 2008.

L'abstenció, CiU i altres partits, en canvi, augmenten significativament l'accés a aquest votant, mentre que ICV, PP i ERC no veuen modificada la seva relació amb aquest perfil de votant.

Figura 2.11. Probabilitat de vot del subgrup “identitat dual i centre-esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 1)

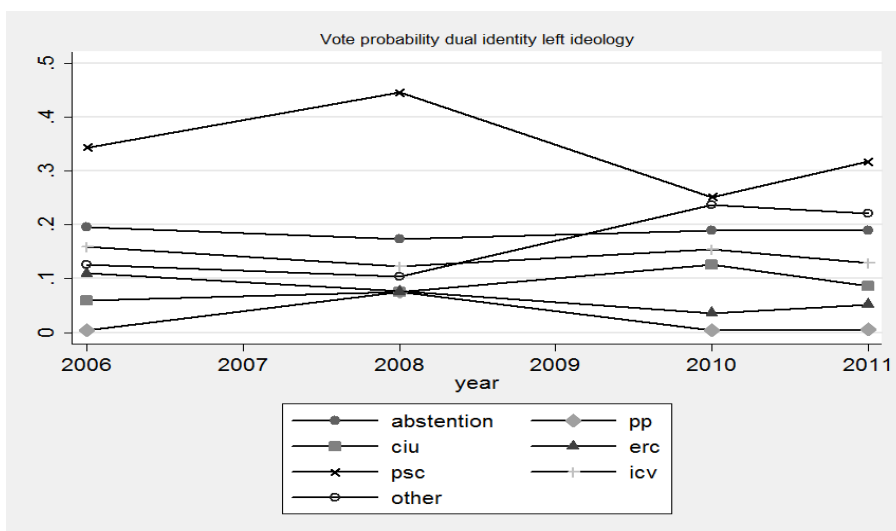
Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CEO

El segon grup de votants a analitzar són els que, tot i el descens en la l'atracció de vot del PSC, continua sent una categoria considerada com a votant tradicional. Es tracta del votant d'identitat tant espanyola com catalana i ideologia d'esquerra (Tradicional 3) i el votant predominantment espanyola i esquerra (Tradicional 4).

A diferència del perfil de centreesquerra, en aquest cas el significatiu descens en l'atracció del PSC el 2010 s'explica millor

per l'ascens d'altres partits³⁵, i per un lleuger augment en el vot d'ICV. En canvi, CiU, tot i millorar els seus resultats, no aconsegueix recollir rèdit d'aquest subgrup.

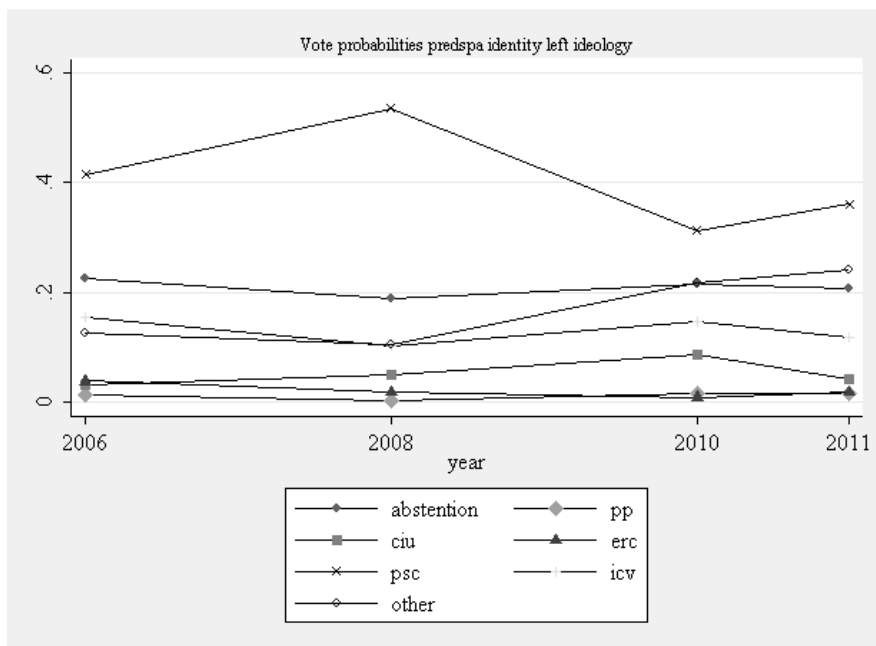
Figura 2.12. Probabilitat de vot del subgrup “identitat dual i esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 3)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CEO

³⁵ En aquesta categoria podrien incorporar-se petits partits que no tenen categoria pròpia als baròmetres del CEO. Poden ser considerats C's, UpyD i altres petits partits.

Figura 2.13. Probabilitat de vot del subgrup “predominantment espanyola i esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 4)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CEO

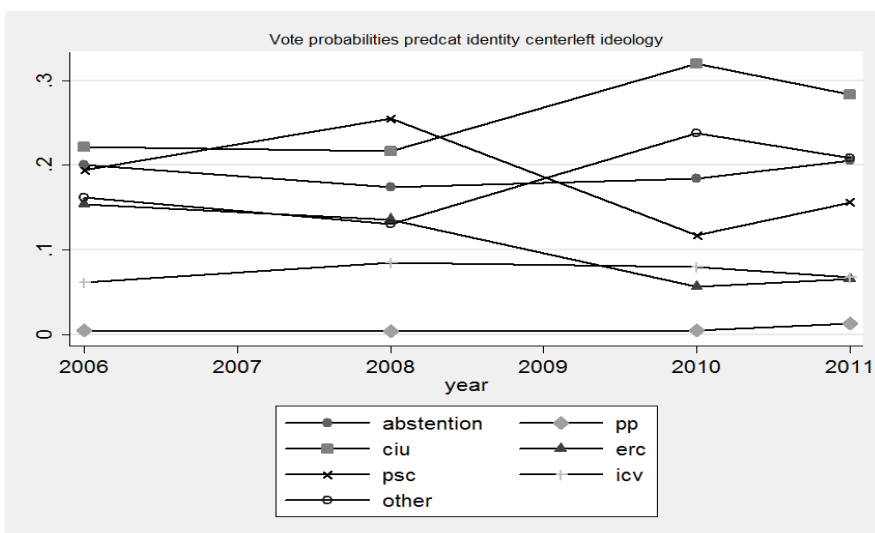
El següent subgrup correspon a una de les categories majoritàries de votant no tradicional del PSC, el de centreesquerra i identitat més catalana que espanyola (No tradicional 5). Si bé es tracta d'un votant ideològicament proper a les bases de vot de CiU i ERC, s'ha considerat que entre 1999 i el 2006 tant el PSC com, en menor mesura, ICV han obtingut un rèdit en aquest perfil de votants.

D'acord amb el que podríem esperar, CiU es presenta com la força amb major probabilitat de vot en aquest perfil de votant en les eleccions de 2010 i 2011, mentre que el PSC i ERC disminueixen força en relació amb eleccions anteriors. És destacable la penetració d'altres partits, en aquest cas podria tractar-se de Reagrupament i Solidaritat Catalana per la independència, partits

d'orientació independentista i ideològicament ubicats entre el centreesquerra i el centredreta.

Resulta també interessant destacar que les eleccions de 2011 reproduïxen força l'estructura de vot de les autonòmiques de 2010. Aquesta realitat trencaria eventualment amb la lògica de vot dual segons el qual el PSC recupera a les generals un gran volum de votants que voten CiU a les autonòmiques. En aquest cas, si bé el PSC obté millors resultats el 2011 en termes de probabilitat de vot, CiU no es veu sotmesa a un canvi de dinàmica del partit favorit en funció del tipus d'elecció.

Figura 2.14. Probabilitat de vot del subgrup “identitat predominantment catalana i centre-esquerra” segons partit o abstenció (No tradicional)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CEO

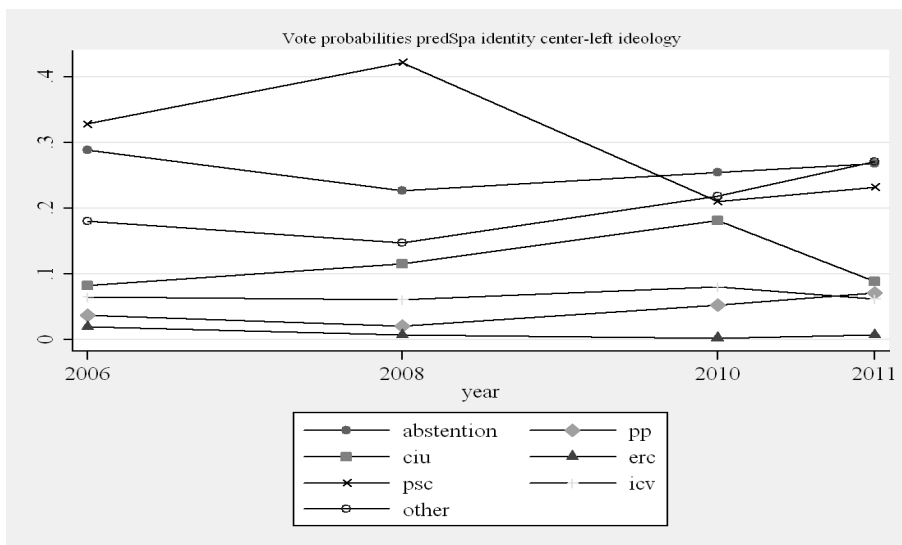
Els dos darrers grups a analitzar corresponen als votants d'identitat predominantment catalana i esquerra (No tradicional 4) i el centre esquerra i predominantment espanyola (Tradicional 2).

En aquest cas, les eleccions 2010 mostren un fort descens del vot del PSC des del 2008. En el cas del grup de votants predominant catalans i d'esquerra el 2010 la categoria "altres partits" creix amb força mentre que ERC perd molta força, fet que ens fa pensar en un traspàs de vots cap a SI. La resta de partits es mantenen força estables. A les eleccions generals de 2011 el PSC es recupera, en bona mesura pel descens en les probabilitats de votar ICV. Cal tenir en compte que el votant d'ICV tendeix a votar el PSC com a reacció davant una possible victòria del PP als comicis generals.

Per altra banda, CiU accedeix a un tipus de votant ideològicament allunyat del centre i centredreta, una realitat que el consolida com el principal partit de referència del catalanisme també en l'espectre ideològic d'esquerres com en el seu natural de centre i centredreta.

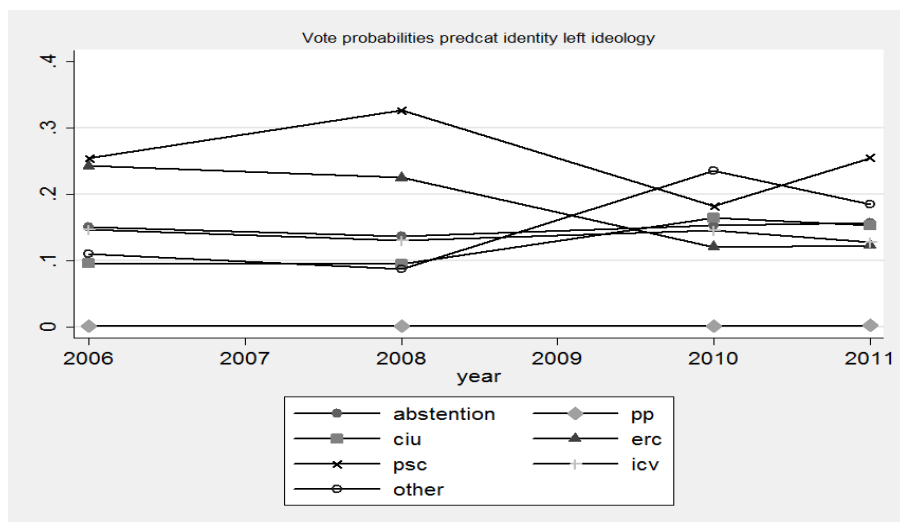
En el grup "identitat predominantment espanyola i centre-esquerra" el PSC també veu baixar força el seu suport, augmentant el votant d'altres partits, previsiblement C's a les autonòmiques i UPyD a les generals. L'abstenció es manté estable i el PP aconsegueix equiparar-se a ICV en un electorat aparentment allunyat del seu espai natural de vot en l'eix-esquerra-dreta. Per la seva banda, CiU obté bons resultats en aquesta franja el 2010, però el 2011 no progressa.

Figura 2.15. Probabilitat de vot del subgrup “identitat predominantment espanyola i centre-esquerra” segons partit o abstenció (Tradicional 2)

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CEO

Figura 2.16. Probabilitat de vot del subgrup “identitat predominantment català i esquerra” segons partit o abstenció

Font: Elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CEO

A tall de conclusió, el PSC mostra les eleccions de 2010 un cas de descens electoral generalitzat, tant en l'electorat tradicional com en l'electorat no tradicional més gran en volum de votants, que és el conjunt d'electors de centre-esquerra i esquerra d'identitat predominantment catalana.

Al contrari del que podríem esperar, les dades dels baròmetres del CEO mostren que, si bé l'abstenció té un paper per respondre part del descens en les probabilitats de vot del PSC, diversos partits es reparteixen el rèdit en aquests espais electorals. En el cas dels seus socis de govern, amb l'excepció del subgrup "dual i d'esquerres" (Tradicional 3), en el qual ICV augmenta la probabilitat de ser votat, tant ERC com ICV es veuen igualment afectats per les dificultats d'accedir a votants ideològicament propers.

Les dades individuals no semblen mostrar un paper significatiu del PP, si bé és cert que a Catalunya el vot al PP no ha estat sembla fàcil de detectar per les enquestes. Caldrà contrastar la informació a nivell inframunicipal per contrastar si el PP obté algun tipus de rèdit electoral als nuclis de concentració de vot del PSC.

Per tant, la distribució de les preferències de vot no mostren una direcció clara i generalitzada. Els baròmetres no semblen posar de manifest un abandonament dels quatre principals subgrups de votants analitzats degut únicament a un problema d'estratègia excessivament catalanista.

Malgrat la incidència d'altres partits com C's o UpyD, CiU obté rèdit electoral al centresquerra, tant dual com predominantment catalana Però també l'obté a l'esquerra catalana. En canvi, a l'esquerra dual, és l'abstenció i en part ICV qui més castiga el PSC en les eleccions de 2010.

2.4. EL VOT DEL PSC ALS SEUS FEUS ELECTORALS

2.4.1. La implantació dels partits en àrees urbanes

La implantació territorial dels partits es mostra, a través de les anàlisis de geografia electoral com un bon indicador per contrastar la relació entre característiques dels votants dels partits i l'estabilitat del vot (Johnston 1983; O'Loughlin 2003).

Així, CiU s'ha erigit com a partit clarament predominant als municipis petits i mitjans (les principals capitals de comarca de les quatre demarcacions electorals catalanes). Per la seva part, el PSC ha forjat el seu suport en les principals ciutats i nuclis urbans, especialment en barris i districtes de la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB) amb alta presència de població nascuda fora de Catalunya, tenint CiU un paper igualment rellevant en aquests municipis, tot i que la seva presència és superior en barris de població amb ingressos més elevats i/o població nascuda a Catalunya.

Les ciutats a Catalunya, en el període 1990-2010, han viscut un desenvolupament i millora generalitzada de les condicions de vida. Ara bé, aquesta millora no ha servit, però, per minimitzar els diferencials de renda entre els diferents barris o àrees de la ciutat. Mentre el procés especulatiu dels preus de l'habitatge ha estat evident arreu de Catalunya, existeixen àrees urbanes que, malgrat l'augment dels preus, han quedat relegades en un mercat marginal d'aquells sectors socials amb menor poder adquisitiu, incloent-hi l'arribada de població immigrada (Nel·lo 2010; Trilla 2004)

Aquest diferencial de renda s'acaba traduïnt en una reproducció dels patrons socials existents anteriorment, concentrant població de renda baixa en centres històrics, polígons d'habitatge i espais d'urbanització descontrolada. Des d'una perspectiva demogràfica, la societat ha canviat, però els barris mantenen una relativa estabilitat en la seva composició social, fent possible comparacions sobre l'evolució del vot en els darrers anys.

Aquest és un debat força contemporani en altres contextos propers. Als Estats Units, actualment una part d'analistes identifiquen que el principal repte per al Partit Demòcrata és la desmobilització del votant "*blue-collar*" i l'aproximació dels diversos candidats Republicans a aquests col·lectius, incloent-hi el col·lectiu hispà, en contraposició amb la popularitat de la població negra a Obama i el Partit Demòcrata. A França, des dels anys 90, s'ha produït un creixement del vot d'extrema dreta en àrees de classe treballadora i alta presència d'immigració (Bréchon & Mitra 1992). Al cas de Catalunya, la interacció entre immigració i alt atur a partir de l'any 2008 podria generar, si no ho està fent ja, una desconexió entre els valors del vot de classe treballadora, vot obrer, i la desconfiança en els partits de centreesquerra i esquerra.

Aquest repte, afegit al repte d'operar amb electors d'identitats nacionals diferents analitzat en l'anterior apartat, pot contribuir a una doble tensió interna a partits que aspiren a dominar l'espai d'esquerra electoral. La necessitat de donar respostes davant la crisi econòmica, que castiga alguns dels feus tradicionals de vot, i la cerca d'un missatge que allunyi els fantasmes del populisme i neo-feixisme, fan més fort el debat sobre l'afermament del missatge de classe com al més recomanable en la intenció de guanyar eleccions.

En aquest apartat analitzem l'evolució del vot del PSC i de la resta de partits en entorns urbans durant tot el període 2003-2011, connectant així el debat sobre la composició i evolució del votant socialista treballat a l'apartat 2 amb l'estabilitat o variació del vot socialista a partir de dades agregades. Anteriorment hem comprovat com que el descens electoral del PSC s'explica per una pèrdua tant del votant tradicional com del votant no tradicional.

L'objectiu d'aquest apartat és comprovar si, efectivament, el PSC perd el 2010 en bona mesura per un descens pronunciat del seu electorat en àrees urbanes on no té altes concentracions de vot o bé el descens electoral es produeix en tot tipus d'àrees urbanes, incloent-hi els seus feus electorals més tradicionals.

Un cop donem resposta a aquesta qüestió, podrem conèixer quins partits han estat capaços de créixer en feus electorals del PSC, tot aprofitant la fiabilitat d'informació oficial³⁶.

Estudiaré l'evolució del suport electoral dels diversos partits catalans amb representació parlamentària en els 63 municipis catalans majors de 20.000 habitants³⁷, que concentren 5,3 milions d'habitants i que són considerats com a àrea urbana tant per la UE (Programa ESPON³⁸) com pels diversos instruments de planejament territorial a Catalunya. La resta de 890 municipis catalans, la gran majoria amb una clara majoria de CiU en

---

³⁶ A l'hora d'analitzar la transferència de vot, l'anàlisi d'enquesta individual té alguns problemes. El principal és la problemàtica del vot ocult, que impedeix recollir una part del vot al PP (Sancho 2005), i recentment també el vot a la Plataforma per Catalunya.

³⁷ D'acord amb el Padró municipal d'habitants 2011. Institut d'Estadística de Catalunya. Consulta feta el març de 2012 a <http://www.idescat.cat/pub/aec/250>

³⁸ ESPON: European Observation Network, Territorial Development and Cohesion.

eleccions autonòmiques, representen poc més de 2 milions d'habitants.

Ara bé, a diferència de la tradicional mirada als resultats en clau urbana, aquest apartat defuig d'una recerca basada en el municipi com a unitat d'anàlisi. He optat, en canvi, per plantejar l'estudi a partir d'una unitat inframunicipal com és el *districte electoral* per diversos motius:

En primer lloc, perquè el suport electoral dels partits divergeix fortament en les principals àrees urbanes. En un mateix municipi com, per exemple, Barcelona, Tarragona, Girona o Badalona observem diferències significatives entre els districtes que, tot sovint, són ignorades a l'hora de valorar la implantació d'un partit des d'una perspectiva municipal.

Així, podem trobar municipis en els quals un partit té alta presència en suburbis i barris industrials mentre que el suport electoral és baix en la resta de municipi.

D'altra banda les fronteres del districte electoral es modifiquen entre eleccions en menor mesura que en la unitat mínima d'anàlisi electoral, la secció censal³⁹. Per tant, es pot comparar al llarg del temps amb menor risc de comparar unitats geogràfiques modificades elecció rere elecció. En aquest cas, no hi ha nous districtes censal entre 2003-2011 i tampoc se n'ha reduït cap.

---

³⁹ Les seccions censals corresponen a unitats més petites que els districtes censals. Aquests últims coincideixen, molt sovint, amb els límits administratius de districtes administratius i barris de les ciutats.

- L'anàlisi dels districtes censals, o districtes INE, (268 casos) permet construir tipologies diverses per a estudiar la implantació dels partits al territori.

- Alguns municipis, cada cop més, fan coincidir els límits geogràfics dels districtes censals amb unitats estadístiques, obrint la porta a posteriors anàlisis que queden allunyades dels objectius d'aquesta tesi doctoral i que vincularien el vot amb la taxa d'atur, el vot amb la població d'origen no comunitari i altres característiques sociodemogràfiques o econòmiques d'interès.

Aquest apartat s'ha realitzat gràcies a la cessió de la Base de Dades històrica d'eleccions de l'estat espanyol de la Fundació Pi i Sunyer. Aquesta font d'informació permet que el recercador tingui accés als resultats electorals de tots els partits polítics, seccions censals i districtes censals de tota Espanya des de les primeres eleccions democràtiques. Per a l'elaboració d'aquest apartat s'han considerat els resultats en les eleccions generals de 2004, 2008 i 2011 així com les eleccions autonòmiques de 2003, 2006 i 2010.

2.4.2. Tipologies de districte censal

Per tal de crear tipologies de districtes electorals, existeixen dues alternatives:

- a) Construir les categories a partir de les diferències geogràfiques, morfològiques i socioeconòmiques històriques o actuals.
- b) Considerar en funció dels resultats electorals històrics o actuals.

La finalitat és determinar en quina mesura els resultats del PSC el 2010 i 2011 són especials i en quina mesura existeixen diferències en funció del tipus de districte.

Per aquesta finalitat, totes dues alternatives serien plenament vàlides, si bé he optat per diferenciar els districtes en funció dels resultats electorals històrics i analitzar posteriorment si existeixen característiques comunes quant a demografia, morfologia o condicions socioeconòmiques. D'aquesta manera, serà possible agrupar i buscar què fa diferent les eleccions de 2010 i 2011 en base al criteri d'homogeneïtat intragrup (entre tipologia).

El principal repte per aquest apartat ha estat construir unes categories que siguin senzilles d'entendre, que siguin prou diferents entre elles quant a les variables a analitzar i que tinguin característiques pròpies que ajudin a definir-les amb claredat conceptual.

He optat per definir les categories en funció dels objectius del capítol. Per tant, la tipologia de districtes censal depèn dels resultats del PSC durant el període analitzat (2003-2011). Concretament es classifiquen els districtes per a cada elecció en funció de si el PSC ha estat la llista més votada o bé ho ha estat un altre partit.

La Taula 2.3 mostra la variabilitat en el predomini del PSC als districtes censals analitzats, especialment en les eleccions autonòmiques. En les eleccions generals, els resultats del 2004 i 2008 demostren que el PSC va ser la llista més votada en més de 230 dels 268 districtes. En canvi, el 2011 es produeix un escenari més proper a les eleccions autonòmiques del 2006 que al tradicional resultat a les eleccions generals, un fet que s'ha explicat a l'anàlisi individual.

A les eleccions autonòmiques, els resultats varien força. D'ençà del sostre electoral del 1999 i 2003, el partit no va repetir els resultats el 2006. En el cas de les eleccions autonòmiques del 2010, les dades oficials mostren la pèrdua d'un gran nombre de districtes censals.

Taula 2.3. Evolució del nombre de districtes censals segons la posició del PSC i l'elecció

Posició/Elecció	Aut. 2003	Generals 2004	Aut. 2006	Generals 2008	Aut. 2010	Generals 2011
Llista més votada	148	233	130	249	48	126
Segona llista més votada	85	23	110	16	180	99
Tercera o pitjor	35	12	28	3	40	43
Total	268	268	268	268	268	268

Font: Elaboració pròpia a partir de la Base de Dades de resultats electorals a Espanya. Fundació Pi i Sunyer (n=268)

D'acord amb aquesta informació, segons la qual el PSC reduí força el seu suport electoral el 2010 i 2011, era possible plantejar una categoria que recollís la idea del "*feu electoral*"

Tot i que no existeix una única mirada al que es considera feu electoral, podríem definir-ho com *aquell territori, habitualment un municipi, barri o regió, en el qual un partit és la llista més votada en totes unes eleccions o bé obté resultats millors en comparació amb altres unitats.*

Considerar un municipi o barri com a feu electoral implica comparar-lo amb uns altres que necessàriament no podran ser-ho d'acord amb una tipologia excloent. I obliga, tanmateix a una mirada històrica. En aquest cas, l'objectiu és construir una tipologia de districtes per al període 2003-2011 que ens permetin identificar

els patrons d'evolució i analitzar-ne les particularitats de les eleccions de 2010 i del 2011.

Per tant, la definició de feu electoral segons les condicions anteriors inclouria a tots aquells districtes en els quals el PSC guanya o ha guanyat en totes les eleccions.

Segons aquest criteri, hi ha un total de 48 casos en els quals el PSC ha estat la llista més votada, sense excepció, en les 6 eleccions celebrades entre 2003 i 2011.

Ara bé, ens interessa saber en quina mesura les eleccions del 2010 i 2011 han suposat un canvi, o bé una estabilitat en el suport al PSC. Per tant, a banda de categoritzar els casos en els quals el PSC ha guanyat també el 2010, ens interessa saber si existeixen gaires casos en els quals el PSC és sempre la llista més votada tret de les eleccions del 2010 i 2011.

En aquest cas, s'han detectat tres casuístiques diferents:

a) La primera correspon a aquells casos en que el PSC deixa de ser per primer cop la llista més votada el 2010 i el 2011 torna a ser-ho. A efectes d'anàlisi, s'ha considerat aquesta categoria com a "feu perdut el 2010" i trobem 71 casos.

b) Un segon cas correspon als casos en que el PSC deixa de ser la llista més votada el 2010 i el 2011 tampoc ho és. Aquesta categoria s'ha anomenat "Canvi 2010 i 2011" i corresponen a 12 casos. Les característiques dels districtes analitzats i l'escassetat de casos ha fet convenient que siguin analitzats conjuntament amb la categoria "feu perdut el 2010".

c) A continuació he optat per buscar categories que tinguessin sentit en el context de la competició partidista catalana. En aquest cas, resulta interessant conèixer quants districtes reproduïen la idea demostrada per la literatura sobre el vot dual. Adaptant-la a una aproximació en base a dades agregades, considerariem

“*districte dual*” com aquella unitat en la qual CiU és la llista més votada en les eleccions autonòmiques (2003, 2006 i 2010) i el PSC és la llista més votada a les eleccions generals (2004-2008 i 2011). Compleixen estrictament aquesta condició únicament un total de 4 casos mentre que 81 casos més trenquen amb aquesta lògica en l'elecció del 2011. També són analitzats conjuntament en una única categoria anomenada "Dual".

A continuació identifico una categoria que no és ben bé feu electoral de cap partit en concret, però tampoc podem considerar-ho com a “*districte dual*”. Els he anomenat “*districte de canvi moderat*” i trobem 26 casos, identificant-ne des de districtes amb una alta competitivitat entre eleccions a d'altres en els quals hi ha tercers partits involucrats que eviten que puguin ser considerats com a districtes duals.

Per últim, una cinquena categoria unificaria els districtes que són “feu electoral” de CiU, un total de 26. És a dir, allà on CiU és la primera força política en totes les eleccions i el PSC es situa entre la segona i la quarta força política.

Caracterització de les tipologies de districtes

Per tal de construir les hipòtesis de treball d'aquest apartat, és necessari comprovar si, efectivament, hi ha diferències significatives entre les diverses tipologies de districtes. D'acord amb els resultats electorals, busquem regularitats al voltant de 3 atributs:

- a) El grau de penetració de Partits nacionalistes catalans.
- b) L'abstenció.

c) La ubicació geogràfica i les característiques demogràfiques⁴⁰.

Els feus *electorals del PSC* es caracteritzen per tenir una baixa penetració de partits nacionalistes catalans (tret del 2010 no s'hi apropa en cap elecció al 30% del total de vots com a mitjana⁴¹), una abstenció força superior a la resta de districtes en eleccions autonòmiques⁴². Quant a la ubicació geogràfica i característiques de la població, amb l'excepció de dos districtes de Tarragona (corresponents als barris propers als polígons petroquímics de la ciutat), els districtes situats en aquesta categoria corresponen a municipis de la primera corona metropolitana de Barcelona, amb un alt percentatge de immigració arribada recentment o bé també els anys 70. Al cas de la ciutat de Barcelona, l'únic districte que correspon a aquesta categoria és Nou Barris⁴³.

Els feus *electorats perduts el 2010* tenen una penetració de partits nacionalistes catalans que es situa al voltant del 40% en eleccions autonòmiques i nivells inferiors en eleccions generals. Són comparativament menys abstencionistes que els feus electorals del PSC, especialment a les autonòmiques. Quant a les característiques geogràfiques d'aquests districtes, en trobem cinc dels districtes de Barcelona (Ciutat Vella, Sants, Horta, Sant Andreu i Sant Martí), altres barris de municipis de la primera corona metropolitana, però especialment de la segona corona, així

---

⁴⁰ Per a l'obtenció d'aquesta informació he contrastat la informació amb el Centre d'Estudis Territorials de la Direcció d'Estudis i Prospectiva de la Diputació de Barcelona, així com la informació cartogràfica obtinguda a través de l'Institut Cartogràfic de Catalunya que delimiten els districtes censals.

⁴¹ Veure Annex 1

⁴² Veure Annex 1

⁴³ Veure Annex 2

com districtes de ciutats de les comarques tarragonines i gironines⁴⁴.

Taula 2.4. Resum de les característiques segons categoria

Tipologia	N	Abstenció	Implantació Partits nacionalistes catalans	Geografia	Demografia
Feu electoral PSC	48	Alta	Baixa	RMB	- Predomini població nascuda resta d'Espanya - Alta immigració extracomunitària - Suburbis
Feu electoral CiU	26	Baixa	Alta	- Comarques centrals - Capitals de comarca - Centre ciutat RMB	- Població nascuda a Catalunya - Baixa immigració extracomunitària - Centre ciutat/ Urbanitzacions
Canvi moderat	26	Baixa-Mitja	Mitja-Alta	Divers	- Classes mitjanes, centre de municipi, classes mitges
Feu PSC_canvi 2010 Feu-Canvi 2010 i 2011	83	Mitja-Alta	Mitja	RMB Alguns districtes en capitals de comarca i de província	- Població nascuda resta d'Espanya - Alta/mitja immigració - Barris industrials i centres ciutat
Dual	85	Baixa-Mitja	Mitja-Alta	- Principals municipis de Catalunya (capitals de demarcació i segones i tercers ciutats)	- Classes mitjanes, centres de municipis classes mitges

Font: Elaboració pròpia

⁴⁴ Inclosos els barris del districte 1 de Girona, amb taxes de població estrangera properes al 20% i el districte 6, entre el Ter i l'autopista AP-7, d'un alt component d'immigració els anys 70 i 80 degut a la proximitat de polígons industrials.

Feu electoral de CiU. Motivat per l'alt i regular suport a CiU tenen una alta penetració de partits nacionalistes catalans, superior al 60% en eleccions autonòmiques. Es tracta dels districtes menys abstencionistes. Quant a les característiques geogràfiques i demogràfiques, hi predomina la població nascuda a Catalunya i un baix nivell d'immigració. Es tracta de districtes corresponents a ciutats mitjanes de les comarques centrals de Catalunya (Manlleu, Olot, Vic), els districtes 8 i 9 de Lleida⁴⁵ així com alguns districtes de renda mitja i mitjana-alta de la regió metropolitana de Barcelona, com són els districtes 4, 5 i 6 d'Esplugues de Llobregat, Sarrià-Sant Gervasi a la ciutat de Barcelona, els districtes 2 i 3 de Sant Cugat del Vallès o els Districtes 1 de Badalona i Mataró.

Districte dual i canvi moderat. Totes dues categories presenten característiques similars quant a l'abstenció, al voltant del 40% en eleccions autonòmiques i una presència dels partits nacionalistes catalans superior al 50% en eleccions autonòmiques. Quant a la distribució geogràfica, essent "dual" la categoria més representada, en formen part bona part dels districtes censals dels principals municipis de Catalunya, incloent-hi la majoria de districtes censals de Tarragona, Girona, Lleida, i les segones i terceres ciutats d'aquestes demarcacions, així com tres districtes amb renda mitja i mitja-alta a la ciutat de Barcelona.

En el cas de canvi moderat, no hi ha una característica clara quant a la ubicació geogràfica, si bé la gran majoria d'unitats es situen en municipis fora de la Regió Metropolitana de Barcelona.

---

⁴⁵ Amb taxes d'immigració inferiors al 5% en una mitjana municipal del 21%. IDESCAT (2011)

2.4.3. Hipòtesis i resultats

L'anàlisi de l'evolució del suport electoral als partits des d'una perspectiva inframunicipal ens permet contrastar bona part dels trets identificats en l'anàlisi individual. Per una banda, d'acord amb els resultats del 2003, el PSC va aconseguir enfortir la seva presència als municipis de major població, més enllà de la tradicional visió dels feus electorals socialistes situats exclusivament als suburbis dels barris consolidats els anys 60 i 70.

Taula 2.5. Nombre de vots per partit i elecció als districtes analitzats

	Aut.2003	Generals 2004	Aut. 2006	Gen. 2008	Aut.2010	Gen. 2011
PSC	782.387	1.197.123	579.361	1.209.017	421.152	678.973
CiU	631.109	510.948	577.502	471.397	752.488	610.343
ERC	334.893	385.287	246.177	164.689	128.359	144.442
PP	306.439	470.412	242.508	451.301	292.416	519.750
ICV	186.885	181.823	209.392	137.413	174.096	214.898
Altres	54.175	72.759	165.763	118.846	346.035	234.759
Total votants	2.295.887	2.818.352	2.020.702	2.552.663	2.114.545	2.403.165

Font: Elaboració pròpia

L'evolució electoral en aquests districtes mostra un període d'estabilitat entre 2003 i 2006, amb un breu descens en els districtes analitzats per part del PSC, CiU i ERC en una segona elecció de 2006 amb menor participació. En les eleccions generals, en canvi, el PSC obté uns excel·lents resultats, tant l'any 2004 com el 2008, duplicant els resultats de les autonòmiques de 2006. En canvi, el 2011 el PSC perd pràcticament la meitat dels vots en relació amb el 2008.

L'obtenció d'excel·lents resultats el 2004 i 2008 s'ha interpretat d'una banda per la influència dels atemptats de l'11 de març de 2004 i la gestió informativa del govern provisional del PP, fet que va provocar una alta mobilització de l'electorat socialista, així com la concentració del vot de protesta (Lago et al. 2006; Colomer 2005). L'any 2008, el PSC va millorar resultats, repetint la fórmula d'atracció d'un vot anti-PP i l'efecte intimidador dels populars en les reivindicacions d'autogovern a Catalunya.

El període 2003-2008 ha suposat un bon exemple de formació de diversos tipus de votants, amb comportaments que varien entre elecció (Van der Brug et al. 2008; Caramani 2005). Aquesta premissa és bàsica per comprendre l'excepcionalitat de les eleccions del 2010, unes eleccions celebrades en un context de greu crisi econòmica i de confiança amb els partits de govern, tant a Espanya com a Catalunya. El PSC perd més de 150.000 vots respecte l'elecció de 2006 i en perd més de 700.000 en els municipis analitzats en relació al 2008.

Conscients de les debilitats dels socis de govern, tant CiU com el PP van centrar la seva campanya de les eleccions del 2010 en desgastar el govern Tripartit obtenint importants rèdits electorals. CiU pretenia recuperar vots que havien optat per ERC durant la dècada en aquelles zones amb un vot amb suport a partits nacionalistes catalans, però també podia obtenir rèdit en espais d'alta concentració de vot dual. Per la seva banda, el PP aspirava créixer en municipis amb predomini de vot socialista, en barris amb població castellanoparlant, on plantejava una estratègia de debilitament de la credibilitat del partit socialista per resoldre qüestions com l'atur, però també temàtiques ideològiques com el

debat territorial o les conseqüències del fet migratori. La mateixa estratègia es va mantenir pel 2011, en unes eleccions realitzades en clau espanyola i on el PP plantejà com a càstig al govern de Rodríguez Zapatero.

En tot cas, la penetració del PP en feus tradicionalment socialistes, era un repte complex per un partit percebut per la població a la dreta de l'espectre polític. Però alhora, els dirigents populars consideraven que el context i l'accés de noves generacions de fills amb un vot menys fidelitzat, podien diluir el factor ideològic com a condicionant del vot. Sense abandonar el missatge crític amb la gestió de la crisi, el PP optava també per abordar una part del votant moderat, de centre-dreta i dreta no catalanista que ha optat pel PP en altres eleccions, especialment generals i que es dividia entre CiU i el PSC.

En aquest context de canvi, les hipòtesis de treball es construeixen d'acord amb la tipologia de districtes censals analitzats:

- Hipòtesi 1: En les eleccions de 2010 i 2011 el PSC té un descens menys significatiu en els feus tradicionals.
- Hipòtesi 2: Als “feus electorals perduts el 2010” i els “districtes duals”, esperem que siguin les categories en les quals CiU millora significativament la seva proporció de vots les eleccions de 2010 i 2011, motivat pel descens del PSC com d'ERC.
- Hipòtesi 3: ICV obté millors resultats als “*feu electoral tradicionals i perduts el 2010*” que a la resta de categories
- Hipòtesi 4: El PP millora resultats en totes les tipologies de districtes, essent els feus perduts el 2010 on penetra amb més força.

- Hipòtesi 5: La Plataforma per Catalunya penetra amb més força als feus electorals del PSC.
- Hipòtesi 5: Ciutadans (C's) obté millors resultats als feus perduts el 2010, motivat per un vot de descontentament amb el PSC.
- Hipòtesi 6: Solidaritat Catalana per la Independència (SI) obté millors resultats als feus de CiU.

Què explica millor el descens del PSC i qui en treu més rèdit?

El principal objectiu és conèixer en quina mesura es pot dir que el PSC ha tingut el 2010 i 2011 un problema específic amb els votants dels seus feus electorals o bé els resultats de totes dues eleccions s'expliquen millor per un enfonsament del vot en tot tipus de districtes, d'acord amb l'anàlisi individual de l'apartat 2, que demostrava que el PSC pateix un descens significatiu en tot tipus de perfil d'elector.

El primer que hem de comprovar és si existeix una variació dels votants en funció de la categoria de districte. La informació necessària per fer-ho és el percentatge mitjà de vots segons la unitat d'anàlisi. L'alternativa seria fer-ho en funció de la mitjana de vots totals no és òptima degut a l'existència de diferències significatives en la població dels districtes censals.

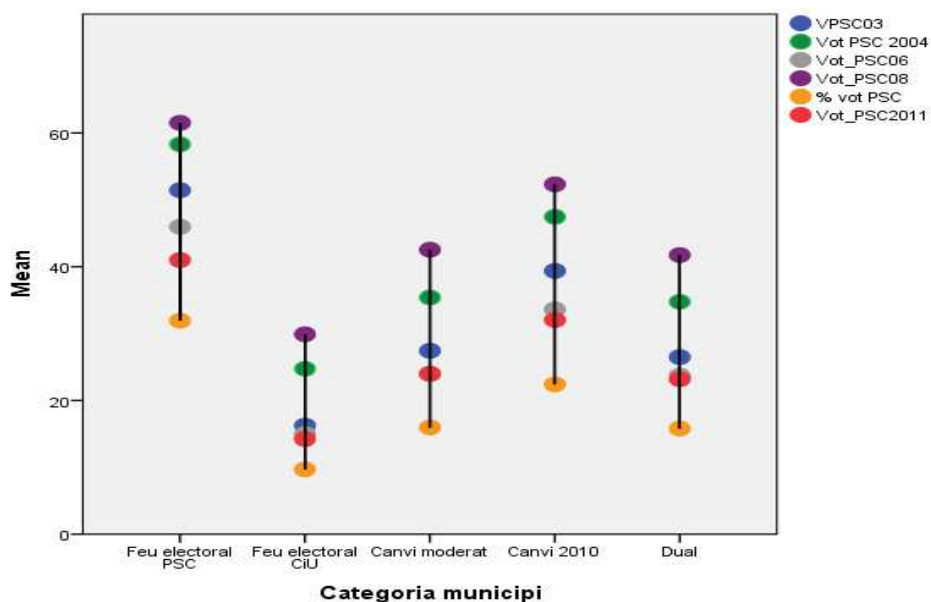
La comparació entre tipologies de districte permet, d'altra banda, identificar-hi tendències en el marc de la competència partidista, i la penetració de nous partits en funció dels partits majoritaris.

La Figura 2.17 mostra l'evolució del vot del PSC en funció de cada categoria de municipi.

La principal conclusió és que les eleccions de 2010 i 2011 han deixat un saldo negatiu en totes les categories en relació amb eleccions anteriors. Ara bé, si comparem els resultats en funció de la tipologia d'eleccions, ens trobem que l'elecció 2010 és especialment negativa, mentre que els resultats del 2011 mostren un patró de vot similar al de les eleccions autonòmiques del 2006, amb l'excepció dels feus tradicionals, on es situa fins i tot per sota de les eleccions del 2006.

De fet, si comparem el total de vots als feus electorals, la diferència entre el 2008 (millors eleccions) i les eleccions del 2011 marquen una diferència superior als 100.000 votants (270.006 per 165.352).

Figura 2.17. Mitjana de vot del PSC per elecció segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

Per tant, la hipòtesi 1 no es compliria i el PSC, lluny de reproduir un vot concentrat en uns feus tradicionals, presenta el cas de decadència electoral generalitzada i que afecta tot tipus d'àmbits territorials.

Ara bé, si el PSC disminueix arreu, qui augmenta significativament la seva proporció de vots en cada categoria?

CiU

Convergència i Unió obtingué uns resultats que el permeteren guanyar en gairebé la totalitat de municipis menors de 20.000 habitants l'any 2010. En el cas dels municipis urbans analitzats, CiU creix força en totes cinc categories les dues darreres eleccions, si bé s'ha consolidat com a principal referent entre els partits nacionalistes tant en feus propis com als districtes duals i els de canvi moderat. El principal èxit de les eleccions del 2010 rau en millorar significativament resultats en feus electorals del PSC, tant en aquells en els quals els socialistes segueixen sent primera força política com en aquells casos en els quals el PSC deixen de ser-ho (Canvi 2010).

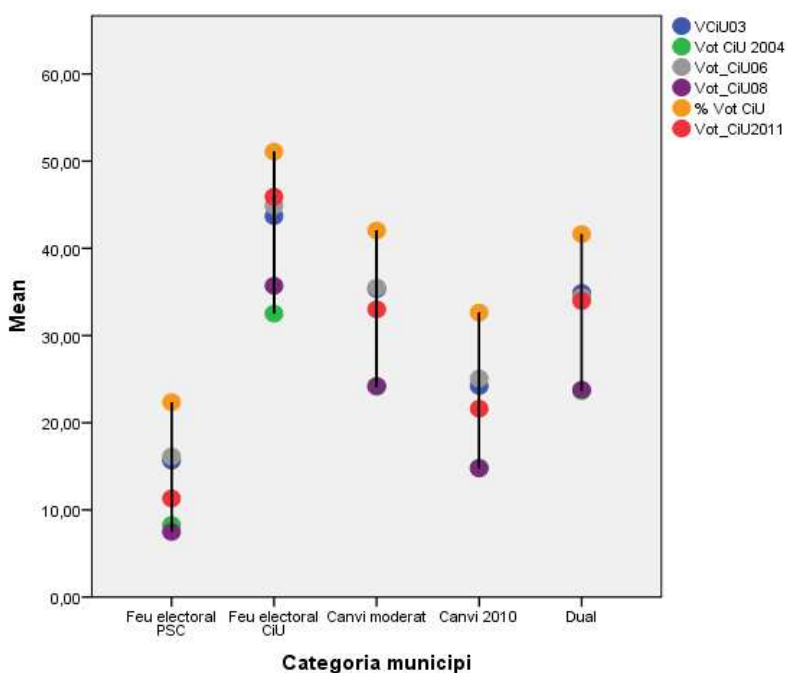
Aquesta capacitat de penetrar en aquests districtes es veu parcialment frenada en les eleccions generals del 2011, en les quals obté els millors resultats de les eleccions generals incloses, però lluny dels resultats de l'any anterior, especialment als feus electorals del PSC.

L'evolució de CiU al període analitza mostra una variació segons el tipus de districte censal, però a diferència d'altres partits manté una homogeneïtat en funció de l'elecció en el període analitzat. Així, CiU obté mitjanes de vot pràcticament idèntiques en les eleccions generals de 2004 i 2008 i en les autonòmiques de 2003 i 2006. En

canvi, les eleccions del 2010 són especials pel seu extraordinari resultat, mentre que l'èxit del 2011 s'explica per apropar-se als resultats d'eleccions autonòmiques.

La hipòtesi 2, per tant, també podem rebutjar-la, ja que no hi ha una tendència clara d'on creix amb més intensitat. Tanmateix, CiU va viure les eleccions de 2010 amb un doble repte. D'una banda, la intenció d'entrar en feus socialistes i populars, d'acord amb l'estratègia de generar un clima de canvi⁴⁶. Aquest repte, el va superar i, malgrat ser partit de govern, no va ser castigat el 2011.

Figura 2.18. Mitjana de vot de CiU per elecció segons categoria de districte censal

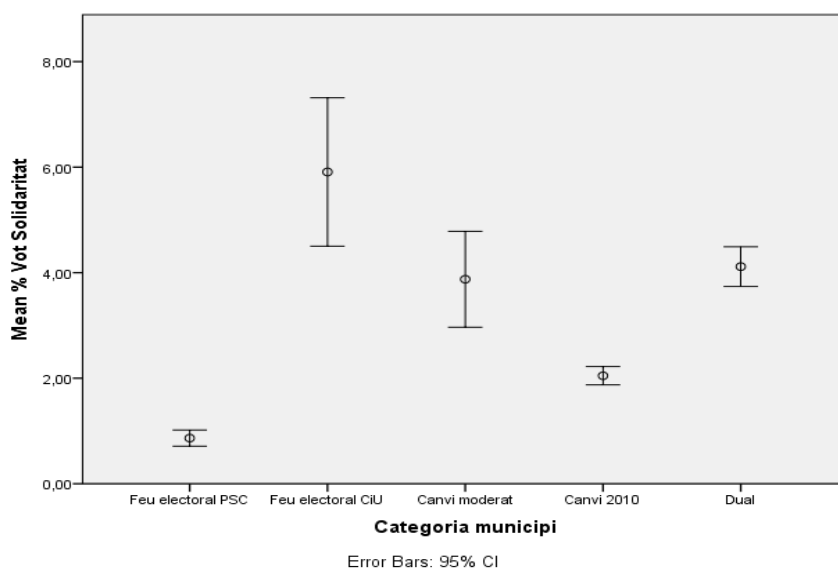
Font: Elaboració pròpia

⁴⁶ De fet, aquesta estratègia es va repetir a les eleccions de 2011. Duran engoga una croada als feus barcelonins del PSC <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/3-politica/17-politica/471439-duran-engoga-una-croada-als-feus-barcelonins-del-psc.html> (Consultat el maig de 2012).

Però d'altra banda, el 2010 tenia necessitat de donar resposta a un votant independentista que podia tenir interès en votar noves forces polítiques com Solidaritat Catalana per la Independència o bé Reagrupament.cat.

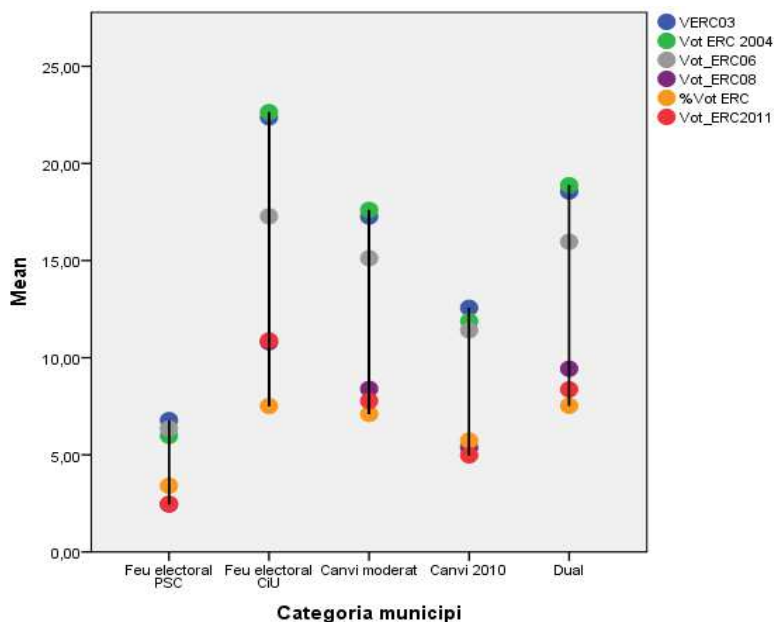
En tots dos casos, CiU va poder mantenir les seves expectatives electorals. De fet, SI va entrar en força als feus electorals de CiU i en menor mesura als districtes de canvi moderat i dual. Aquest fet demostraria, d'acord amb la figura 2.20, que el descens en el vot d'ERC es compensa tant per l'augment de vot de CiU en relació al 2003 i 2006 com per l'aparició de SI a la política catalana. En el cas de SI, les dades mostren que podem validar la Hipòtesi 6. Tot i la dispersió en els seus resultats, SI penetra amb més força en feus de CiU i té més problemes per entrar a la resta de districtes. En el cas d'ERC a més, podem comprovar clarament la polarització del vot entre el període 2003-2006 i el 2008-2011.

Figura 2.19. Percentatge de vot de Solidaritat Catalana per la Independència (SI) l'any 2010 segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

Figura 2.20. Percentatge de vot d'ERC per elecció segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

PP

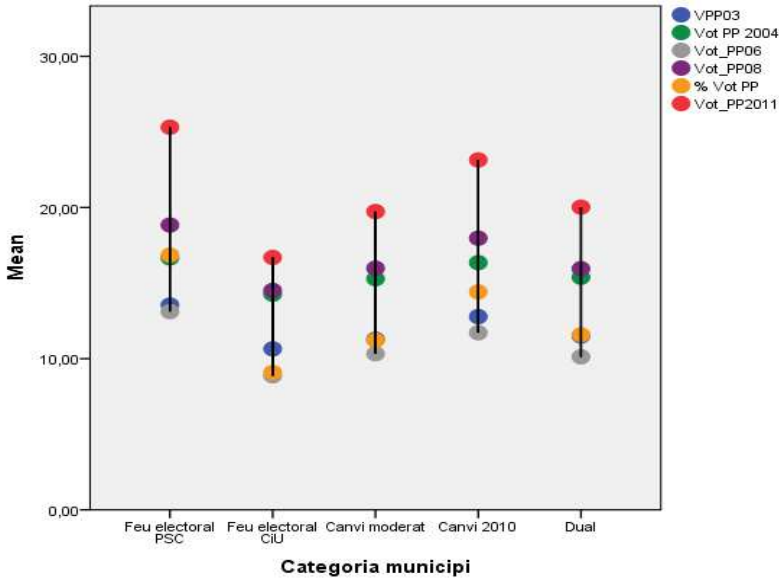
El PP afrontava les eleccions del 2010, i especialment el 2011, amb l'expectativa d'atreure el votant espanyolista desencantat amb el PSC i el PSOE així com un votant que, essent votant de CiU a les autonòmiques, es qüestionava el funcionament dels governs català i espanyol, essent disposat a castigar-lo. També pretenia obtenir bons resultats en aquells feus electorals del PSC, força castigats per la crisi econòmica. De fet, els resultats municipals del maig del 2011 ja van posar de manifest la capacitat del PP per obtenir rèdit electorat en districtes i municipis tradicionalment dominats pel PSC.

D'acord amb aquesta visió, la hipòtesi 4 planteja que el PP milloraria resultats respecte d'altres eleccions autonòmiques en una proporció similar en totes les categories d'anàlisi.

L'anàlisi de les mitjanes confirma, en primer lloc, que el PP obté millors resultats en eleccions generals que en autonòmiques també en aquest període. I en segon lloc, que als districtes on obté millors resultats tant el 2010 com el 2011 en comparació amb la resta d'eleccions és als feus tradicionals del PSC i als feus perduts pel PSC el 2010. En tots dos casos, es tracta de les úniques categories en les quals millora substancialment tant el 2010 i 2011 respecte 2003 i 2006.

Aquesta realitat qüestiona la hipòtesi 4 i dibuixa un escenari electoral en el qual el PP obté una borsa d'electors que durant la darrera dècada només s'apropaven al PP en eleccions generals. Per altra banda, l'escenari electoral post-2011 és continuació del de les eleccions municipals del 2011, en els quals va aconseguir concentrar bona part del vot en municipis de la primera corona metropolitana de Barcelona, alguns d'ells municipis corresponents tant a feu electoral del PSC com "feu perdut el 2011". Per últim, confirma que, si bé les dades individuals de l'apartat 2 no mostraven una penetració de vot del PP en posicions de centre i centreesquerra, la hipòtesi del vot ocult sobrevola la possible interpretació sobre per què aparentment el descens del PSC en votants d'identitat dual no correspon a un ascens de les probabilitats de vot al PP.

Figura 2.21. Mitjana de vot del PP per elecció segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

ICV

Iniciativa per Catalunya-Verds afrontava les eleccions del 2010 amb el repte de compensar la pèrdua de confiança de la societat en el govern català, a través de l'atracció de votant d'esquerra crític amb el PSC i ERC.

Aquest escenari portaria fonamentalment a la hipòtesi 3. D'acord amb aquesta hipòtesi, ICV obtindria els millors resultats als feus electorals del PSC. La figura 2.22. mostra que, de fet, ICV ha obtingut molts millors resultats en aquests feus que en la resta de districtes, a excepció de les eleccions generals del 2008, en les quals la mobilització d'un vot anti-PP va concentrar vot en mans del PSC.

En canvi, en eleccions autonòmiques, els millors resultats de la dècada van obtenir-se el 2006 en tots els districtes electorals. Si

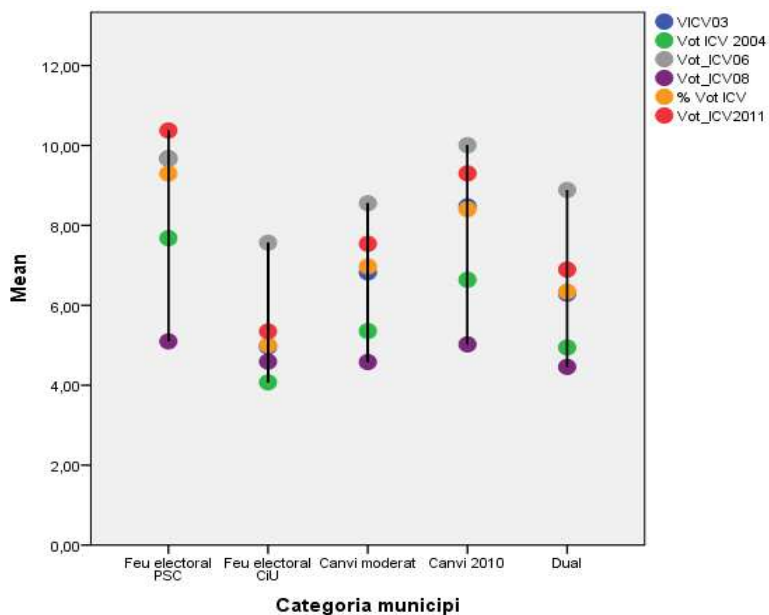

comparem els resultats del 2010 amb el 2003, la interpretació és que ICV reproduceix uns resultats gairebé idèntics.

Per tant, la hipòtesi 3 queda confirmada parcialment. ICV frena el cop d'una previsible caiguda dels partits de govern i és l'únic dels tres socis de govern que es sosté en un llinar similar al 2003. Obté els millors resultats als districtes que concentren major vot socialista.

Però d'altra banda, si comparem amb les eleccions del 2006 s'allunya dels resultats en tots els districtes a excepció dels feus electorals socialistes, en els quals s'hi apropa al sostre electoral el 2010 i el supera el 2011, obtenint una mitjana superior al 10%.

Figura 2.22. Mitjana de vot del ICV per elecció segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

Altres partits minoritaris

Tant C's com UPyD han estat considerats com partits en competència directa amb el PSC i el PP, amb un missatge crític amb el sistema de partits i filtratge dels interessos de la població catalana (Lago et al. 2007; Lago & Martínez 2011).

En el cas de C's d'ençà de les eleccions del 2006, on obtingueren tres diputats, els seus resultats constitueixen un exemple de partit amb gran dificultat per arrelar-se a un missatge municipal, com ho demostren els 13 regidors que van obtenir, molt allunyats de les seves previsions. En les generals de 2008, en una campanya amb competició bipartidista, foren una de les víctimes de dualitat PP-PSOE.

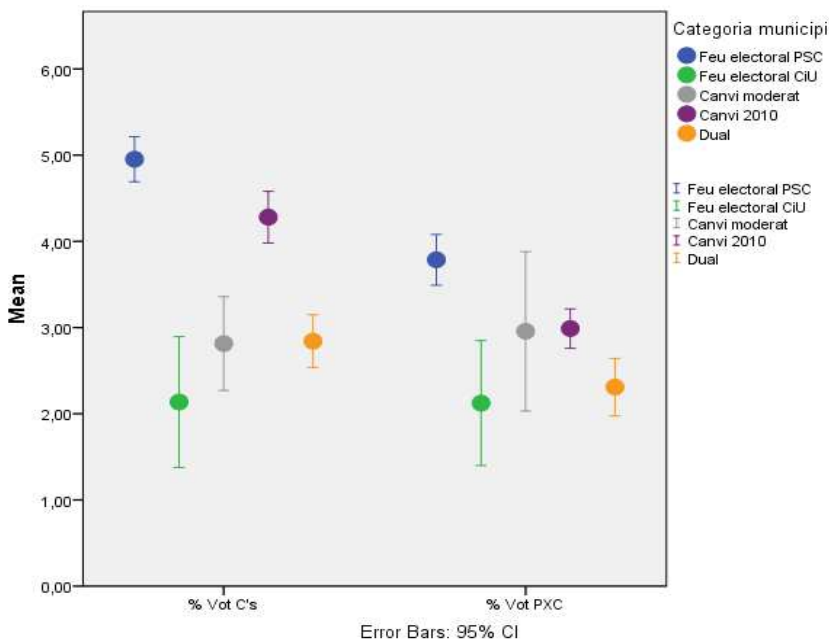
Per les eleccions autonòmiques de 2010 C's tornava a un context de crítica a l'anomenada deriva catalanista del PSC, a qui criticava la seva incapacitat d'apropar-se als problemes de la ciutadania. C's corria el risc de fer campanya per al PP, com a partit que incideix en qüestions identitàries. Per contrarestar aquest efecte, C's criticava que el PP pactaria amb CiU, desenvolupant polítiques allunyades del buscat centre polític. D'acord amb el que es podria preveure, C's obté el major rèdit electoral en aquells districtes que són feu tradicional del PSC i els feus perduts el 2010, una situació que repeteix UPyD a les eleccions generals del 2011.

Plataforma per Catalunya representa un cas de partit que difon la seva experiència municipal, barri a barri. La seva implantació territorial mereix una anàlisi en profunditat que aquest paper no pretén realitzar. El seu missatge de marcat caràcter populista i xenòfob arrela en barris i districtes d'alta immigració (Hernández Carr 2011). D'acord amb la caracterització feta anteriorment, és lògic pensar que obtindrà els millors resultats en aquells districtes

que amb major vot socialista d'acord amb la hipòtesi 5. Les figures 4.23 i 4.24 confirmen aquesta hipòtesi, d'acord amb la distribució de vot, que es situa per sota del 4%. De fet la dispersió del seu vot és menor en aquests districtes a les eleccions del 2010.

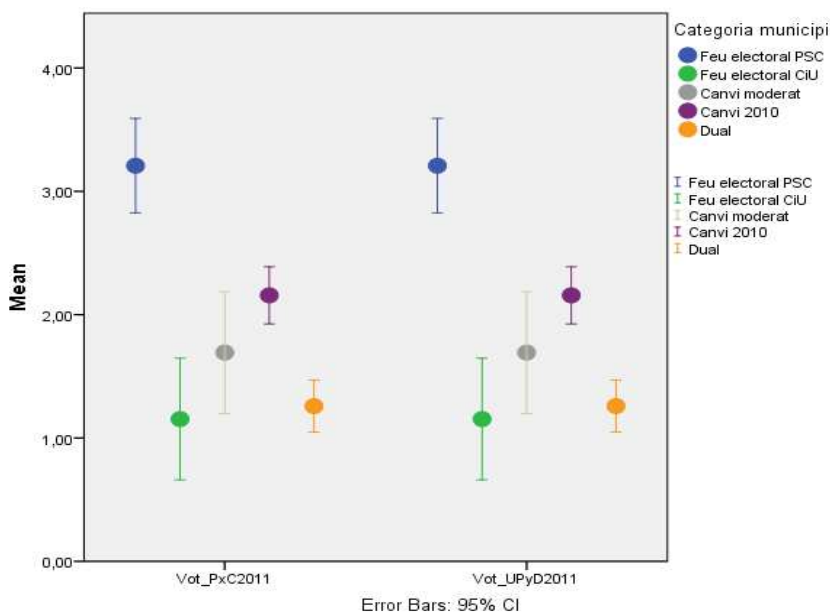
Per tant, el repte pel PSC és doncs, doble, ja que no només perd vots als seus feus en partits considerats tradicionals com ICV, PP o CiU, sinó que també han contribuït al seu descens partits que el 2003 no existien, com C's a les autonòmiques o UPyD a les generals o bé tenien un paper molt residual.

Figura 2.23. Distribució del vot de Cs i PxC a les eleccions de 2010 segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

Figura 2.24. Distribució del vot de UPyD i PxC a les eleccions de 2010 segons categoria de districte censal

Font: Elaboració pròpia

2.5. CONCLUSIONS

2.5.1. En relació amb els reptes per al PSC

El període 2003-2011 ha constituït una muntanya russa per al PSC. L'obtenció d'una majoria parlamentària amb el suport d'ERC i ICV va permetre impulsar un programa de reformes normatives d'orientació progressista, així com la reforma de l'Estatut d'Autonomia. Acompanyat per un context institucional de presència a bona part dels governs locals, el PSC tenia com a objectiu consolidar-se com el partit de referència del centreesquerra i esquerra d'un espectre ideològic i identitari ampli.

Per completar el seu projecte electoral, afrontava el repte de fer compatibles dos electorats diferents, el d'eleccions autonòmiques i l'electorat d'eleccions generals. No obstant, el PSC era habitualment el partit més votat a les generals, però tenia dificultat de mobilitzar electors fidelitzats a les eleccions autonòmiques, així com atreure'n nous votants catalanistes.

A partir del 1999 el partit aconsegueix compatibilitzar tots dos votants i es constitueix com alternativa real als governs de CiU, consolidant una sòlida base electoral en zones urbanes de tot el territori i sent el principal partit als municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona.

El 2006, coincidint amb un canvi de lideratge, el PSC i els seus socis de govern tenen un primer avís en forma de descens en els seus resultats electorals i la pèrdua de popularitat de l'opció de reedició del tripartit entre el seu electorat i el d'ERC.

L'èxit dels resultats de les generals de 2008, presentats a Catalunya en clau de concentració de vot anti-PP, testimonien un punt i a part en el canvi de tendència en la relació amb els seus votants. Coincidint amb els primers símptomes de la crisi econòmica, que castigà especialment algunes zones de vot predominantment socialista, el partit havia de respondre a les demandes de gestionar un escenari de conflicte per la posada en marxa de l'Estatut d'Autonomia.

Aquell context va generar diversos riscos per al PSC des d'una visió electoral:

El primer risc era perdre el votant més tradicional, ideològicament d'esquerres o centreesquerra i amb una identitat més aviat dual, per al qual el debat identitari i territorial és més aviat secundari.

Durant el període 2010-2011 el PSC no només ha perdut atracció amb aquest perfil de votant, sinó que l'ha perdut sense que el destinatari d'aquest vot s'expliqui per un creixement especial de l'abstenció. Ans al contrari, les dades mostren la capacitat de penetració de partits ideològicament tant diferents al PSC com C's, PxC, CiU i, en menor mesura ICV.

Quant al PP, tot i que l'anàlisi individual no presenta evidències de penetració en l'electorat tradicional socialista, l'anàlisi dels districtes censals dels municipis majors de 20.000 planteja un creixement del PP en feus electorals socialistes.

El segon risc era perdre el votant no tradicional, tant aquell d'identitat dual de centre com aquell predominantment català des de l'esquerra fins el centre. En aquest cas, el PSC també és castigat i perd bona part del seu suport electoral. Convergència i Unió és el partit més beneficiat en aquesta franja d'electors. Les eleccions autonòmiques de 2010 i generals de 2011 reproduïxen un patró de vot per aquest col·lectiu similar, trencant amb el paradigma clàssic segons el qual bona part d'aquest perfil d'electors voten a CiU a les autonòmiques i passen al PSC o el PP a les generals. Caldrà esperar a properes eleccions per comprovar si la lògica del vot dual s'ha modificat temporalment.

El tercer risc era perdre coherència interna com a partit. La voluntat de fer compatible un electorat amb identitat

predominantment espanyola o bé dual amb un electorat catalanista té uns riscos. Fidelitzar el segon implica posar l'accent en una agenda política eminentment autonòmica en el qual l'augment del debat sobiranista comporta uns riscos per al partit. El principal és que l'electorat catalanista pot veure's propens a apropar-se a altres ofertes existents, mentre que l'electorat no catalanista pot castigar-lo per excés del component identitari.

Aquesta realitat no es trobaria en altres contextos autonòmics, en el qual la no presència de PANES forts permet que tant PP com PSOE puguin presentar-se com a partit que defensa els interessos regionals.

L'evolució sociològica de l'electorat català posa de manifest la incomoditat que suposa per la coherència del PSC. El partit no només ha perdut vots com a càstig per la gestió en l'acció de govern, sinó que també ha patit un fort desgast en l'electorat catalanista.

2.5.2. En relació amb els resultats

L'escenari plantejat per les eleccions de 2010 i 2011 deixen un marc de competència electoral complex a Catalunya. D'una banda cal tenir en compte en quina mesura la crisi econòmica i el creixement del sentiment independentista, que alguns analistes consideren que estan relacionats, està trencant amb el marc tradicional de connexió entre el catalanisme moderat de CiU i el centreesquerra catalanista defensat en els darrers anys pel PSC.

Però existeix una dinàmica addicional a considerar que modifica la relació entre electors i partits en l'eix ideològic. Si bé el CEO ha mostrat en els seus baròmetres un reforçament de l'autoubicació

ideològica a l'esquerra política, les dades a nivell de districte censal mostren un augment significatiu dels votants de PxC i el PP en una part significativa de barris amb alta concentració de població immigrada o barris obrers. Encara que no estigui provada la correlació entre condició socioeconòmica i ideologia, és força significatiu que electors de zones tradicionalment votants de partits progressistes tenen cada cop més atracció per partits oposats ideològicament. Aquesta situació pot provocar un repte addicional per al PSC, ja que no només ha de recuperar el vot dels votants tradicionals i perifèrics, sinó que també ha d'analitzar la idoneïtat de construir un missatge polític atractiu per evitar que PxC i PP continuïn creixent en barris amb tendència històrica al vot socialista.

2.6. BIBLIOGRAFIA

- Aja, E. 1999. El estado autonómico: federalismo y hechos diferenciales. Madrid: Alianza Editorial.
- Amat, Francesc. 2006 Un Acord de Finançament Federal: Autonomia i Solidaritat. Fundació Rafael Campalans. Papers de Federalisme 01.
- Astudillo, J. & García-Guereta, E., 2006. If it isn't broken, don't fix it: The spanish popular party in power. *South european society & politics*, 11(3-4), pp.399–417.
- Astudillo, J. & García-Guereta, E., 2005. La distribución territorial del Poder en los partidos políticos: El caso del Partido Popular español. *Competición política multinivel en el Estado de las Autonomías: Ciudadanos, partidos y elecciones*. Valencia: Tirant Lo Blanch.
- Balcells, L., 2007. ¿Es el voto nacionalista un voto de proximidad o un voto de compensación? Una nueva aproximación «espacial» al voto en dos dimensiones. *Revista Española de Ciencia Política*, pp.61–88.
- Baras, M. et al., 2010. Estructuras de opinión en los partidos políticos y competencia multidimensional: el caso de Cataluña (2004). *Revista Española de Ciencia Política*, pp.49–70.
- Betanzo, A., 2011. El cambio institucional en un Estado Compuesto y su relación con los cambios en la distribución de poder al interior de los partidos políticos. Tesis doctoral. Universitat Pompeu Fabra.
- Bréchon, P. & Mitra, S.K., 1992. The National Front in France: The emergence of an extreme right protest movement. *Comparative Politics*, pp.63–82.
- Caminal, M. 2007, La política Catalana l'any 2006, en Associació Catalana de Sociologia (eds), Societat Catalana 2007. Barcelona: Associació Catalana de Sociologia, pp.71–94.
- Caramani, D., 2005. The Formation of National Party Systems in Europe: A Comparative-Historical Analysis. *Scandinavian Political Studies*, 28(4), pp.295–322

- Colino, C., 2009. Constitutional change without constitutional reform: Spanish federalism and the revision of Catalonia's statute of autonomy. *Publius: The Journal of Federalism*, 39(2), pp.262–288.
- Colomer, J.M., 2005. The general election in Spain, March 2004. *Electoral Studies*, 24(1), pp.149–156.
- Cox, G., 2006. Swing voters, core voters and distributive politics. En *Conference on Representation and Popular Rule, Yale University*. pp. 1–23. Available at: <http://www.yale-university.org/leitner/resources/docs/cox.pdf> [Accedido junio 18, 2012].
- Fabre, E., 2008. Party organization in a multi-level system: party organizational change in Spain and the UK. *Regional and Federal Studies*, 18(4), pp.309–329.
- Fernández Albertos, J., 2002. Votar en dos dimensiones: el peso del nacionalismo y la ideología en el comportamiento electoral vasco, 1993-2001. *Revista Española de Ciencia Política*, pp.153–181.
- Field, B.N., 2009. A 'second transition' in Spain? Policy, institutions and interparty politics under Zapatero (2004–8). *South European Society and Politics*, 14(4), pp.379–397.
- Hopkin, J., 2003. Political decentralization, electoral change and party organizational adaptation. *European Urban and Regional Studies*, 10(3), p.227.
- Hopkin, J. & Bradbury, J., 2006. British statewide parties and multilevel politics. *Publius: the journal of federalism*, 36(1), pp.135–152.
- Jeffery, C., 2009. New research agendas on regional party competition. *Regional and Federal Studies*, 19(4-5), pp.639–650.
- Johnston, R., 1983. The neighbourhood effect won't go away: observations on the electoral geography of England in the light of Dunleavy's critique. *Geoforum*, 14(2), pp.161–168.

- Laffin, M. & Shaw, E., 2007. British devolution and the Labour Party: how a national party adapts to devolution. *The British Journal of Politics & International Relations*, 9(1), pp.55–72.
- Lago, I. & Martínez, F., 2011. Why new parties? *Party Politics*, 17(1), pp.3–20.
- Lago, I., Montero, J.R. & Torcal, M., 2007. The 2006 regional election in catalonia: Exit, voice, and electoral market failures. *South European Society & Politics*, 12(2), pp.221–235.
- Lago, I., Montero, J.R. 2006. *The 2004 election in Spain: terrorism, accountability, and voting*, Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Libbrecht, L., Maddens, B. & Swenden, W., 2008. Party competition in regional elections: The strategies of state-wide parties in Spain and the United Kingdom. En *Paper presented at the territorial Politics Conference of the Political Studies Association*. p. 11.
- Linz, J. J., y J. R. Montero. 1999. «The party systems of Spain: old cleavages and new challenges». *Estudios/Working Papers (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales)* (138): 1
- Méndez Lago, M., 2000. *La estrategia organizativa del Partido Socialista Obrero Español (1975-1996*, Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS).
- Méndez Lago, M. & Orte, A., 2005. La organización de partidos en sistemas multinivel: el caso del PSOE. En *Ponencia presentada en el VII Congreso de la Asociación Española de Ciencia Política*.
- Molas, I., Bartomeus, O. 1999. *Els espais de frontera entre els electorats: estructura de la competència política a Catalunya (II)*, Institut de ciències polítiques i socials.
- Montero, J.R. & Lago, I., 2010. *Elecciones generales 2008*, Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS).
- Moreno, L., 2006. Scotland, Catalonia, europeanization and the Moreno question. *Scottish Affairs*, 54, pp.1–21.

- Muñoz, J., 2009. Mite i realitat en l'evolució electoral d'Esquerra. *Eines per a l'esquerra nacional*, (1), pp.25–40.
- Muñoz, J. & Guinjoan, M., 2010. Votar independència. *Eines per a l'esquerra nacional*, (11), pp.11–32.
- Muñoz, J. & Tormos, R., 2012. Identitat o càlculs instrumentals? Anàlisi dels factors explicatius del suport a la independència. *Papers de treball del CEO*.
- Nel-lo, O., 2010. The challenges of urban renewal. Ten lessons from the Catalan experience. *Anàlisi Social*, pp.685–715.
- O'Loughlin, J., 2003. Spatial analysis in political geography. *A companion to political geography*, pp.30–46.
- Orte, A. & Wilson, A., 2009. Multi-level Coalitions and Statute Reform in Spain. *Regional & Federal Studies*, 19(3), pp.415–436.
- Padró-Solanet, A. & Colomer, J.M., 1992. "Espacio político-ideológico y temas de campaña. El ejemplo de las elecciones autonómicas de Cataluña de 1992". *Revista de Estudios Políticos*, 78, pp.131–159.
- Pallarés, F., 1991. Estado autonómico y sistema de partidos: una aproximación electoral. *Revista de estudios políticos*, (71), pp.281–324.
- Pérez-Nievas, S. et al., 2000. *Is the Nationalist Vote Really Nationalist?: Dual Voting in Catalonia 1980-1999*, Instituto Juan March de Estudios e Investigaciones.
- Queralt, D., 2008. Determinantes del voto swing en España. *Estudios/Working Papers (Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales)*, (238), p.1.
- Riba, C., 2000. Voto dual y abstención diferencial. Un estudio sobre el comportamiento electoral en Cataluña. *Reis*, (91), pp.59–88.
- Rico, G., 2011. The 2010 Regional Election in Catalonia: A Multilevel Account in an Age of Economic Crisis.

- Ridao, J., 2007. *Les coalicions polítiques a Catalunya: el cas del govern catalanista i d'esquerres*, Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Riera P. 2009. "L'Evolució del vot dual a Catalunya". Tesi Doctoral
- Roller, E. & Van Houten, P., 2003. A national party in a regional party system: The PSC-PSOE in Catalonia. *Regional and Federal Studies*, 13(3), pp.1–22.
- Serra, R., 2009. L'activitat parlamentària del Govern quan s' inicia la segona part de la legislatura. *Activitat Parlamentària* (18). Parlament de Catalunya, pp.78-89
- Serrano, I., 2010. La complexitat dels espais sociopolítics de Catalunya: els tres cercles del sobiranisme. *Eines per a l'esquerra nacional*, (11), pp.33–50.
- Stefuriuc, I. 2008. «Governing Coalitions in Multi-level Settings: State-wide Parties and the Sub-national Arena in Spain». *Politics Beyond the State: Actors and Policies in Complex Institutional Settings*: 45.
- Trilla, C., 2004. Habitatge i exclusió social. *Educació social: revista d'intervenció socioeducativa*, (27), pp.41–53.
- Van der Brug, W., Franklin, M. & Tóka, G., 2008. One electorate or many? Differences in party preference formation between new and established European democracies. *Electoral Studies*, 27(4), pp.589–600.
- van Houten, P., 2009. Multi-Level Relations in Political Parties: A Delegation Approach. *Party Politics*, 15(2), pp.137–156.

Enquestes i Bases de dades emprades

- Centre d'Estudis d'Opinio: Baròmetres trimestrals d'opinió pública (2005-2012)
- Base de Dades de Resultats electorals a Catalunya de la Fundació Pi i Sunyer.

Articles en premsa escrita

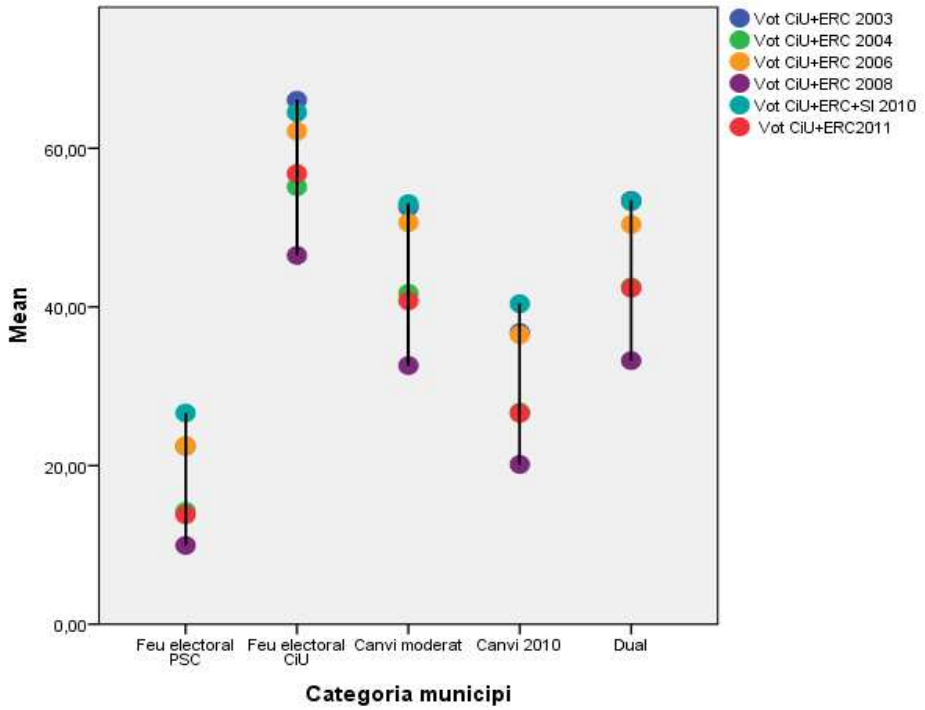
- Duran engega una croada als feus barcelonins als feus barcelonins del PSC. Odei Etxearte. El Punt Avui. 4-11-2011
- La depresión del PSC. Editorial. La Vanguardia. 18-6-2011
- Horitzons per a un centreesquerra nacional. Josep-Lluís Carod-Rovira. El Punt. 12-12-2010
- La financiación autonómica enfrenta a Catalunya con el resto de España. La Vanguardia. 22-9-2008
- Suerte, President. José Antich. La Vanguardia. 25-11-2006

Recursos web

- Accés al pacte de govern 2006. Accés març del 2012.
http://www.esquerra.cat/web_nova/arxius/DECLARACIO_PROGRAMATICA_ENTESA.pdf
- Nota de premsa sobre els traspassos de la Generalitat. Generalitat de Catalunya.
Accés el març del 2012.
http://www10.gencat.cat/drep/binaris/Dos_anos_vigor_Estatuto_noticia_prensa_MAP_tcm112-112971.pdf,
- Document resum de les balances fiscals. Ministerio de Economía y Hacienda- accés el març del 2012
<http://www.meh.es/Documentacion/Publico/GabineteMinistro/Varios/BalanzasFiscalesCCAA.pdf>
- Padró d'habitants del 2011. Institut d'Estadística de Catalunya.
<http://www.idescat.cat/pub/aec/250>. Consultat el Març del 2012

ANNEX 1

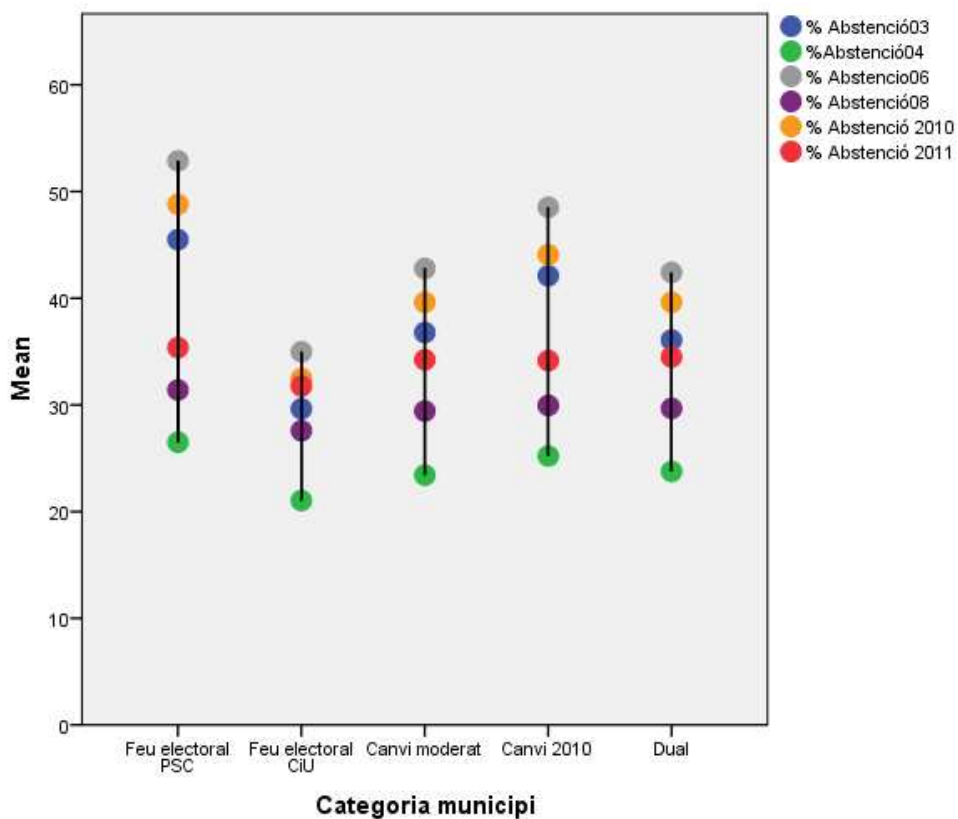
Figura 2.25. Mitjana de vot de partits nacionalistes catalans (CiU, ERC i SI) per elecció i tipologia de districte censal

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 2

Figura 2.26. Mitjana d'abstenció per elecció i tipologia de districte censal

Font: Elaboració pròpia

ANNEX 3

Taula 2.6. Relació de districtes segons categoria

FEU SOCIALISTA	FEU PERDUT 2010	FEU CiU	DUAL	CANVI MODERAT
	Badalona4		Amposta1	Esplugues1
	Badalona6	Amposta2	Amposta3	Gavà1
Badalona8	Badalona7	Badalona1	Amposta4	Lloret2
Badalona9	BCN_Cvella	BCN_Sarr_stG	Badalona2	Lloret3
BCN_NouBarris	BCN_SantsM	Esplugues4	Badalona3	Manresa4
Cornellà1	BCN_HortaG	Esplugues5	Badalona5	Manresa5
Cornellà3	BCN_StAndreu	Esplugues6	BCN_Eixample	Martorell2
Cornellà4	BCN_StMartí	Esplugues7	BCN_Corts	Reus1
Cornellà5	Blanes2	Igualada1	BCN_Gracia	Reus2
Cornellà6	Blanes3	Igualada2	Blanes1	Montcada1
Esplugues9	Calafell1	Igualada4	Calafell2	Montcada4
Esplugues10	Calafell3	Manlleu1	Cambrils2	Olesa1
Gavà3	Cambrils1	Manlleu4	Castelldefels4	Tortosa1
I'Hospitalet4	Castelldefels1	Manresa2	Castelldefels5	Tortosa4
I'Hospitalet5	Castelldefels2	Martorell1	Figueres1	SantFeliuGuixols1
I'Hospitalet6	Castelldefels3	Olot1	Figueres2	SantFeliuGuixols4
Mataró5	Cornellà2	Olot3	Figueres3	Valls1
Molins4	Esparreguera1	Olot5	Figueres4	Vendrell2
Montcada5	Esparreguera2	Lleida8	Girona2	Prat1
Tarragona8	Esplugues2	Lleida9	Girona3	Sabadell1
Tarragona9	Esplugues3	Mataró1	Girona4	StBoi3
Prat4	Esplugues8	StCugat2	Girona5	StCugat5
Prat5	Girona1	StCugat3	Lloret1	StFeliuL1
Ripollet2	Girona6	Vic1	Granollers1	Terrassa1
Sabadell3	Gavà2	Vic2	Granollers2	Vic4
Sabadell6	Gavà4	Vic3	Granollers3	Salou1
Sabadell7	Lloret4	Vic5	Igualada3	
StAdrià2	Granollers4		Igualada5	
StAdrià3	I'Hospitalet1		Manlleu2	
StAdrià5	I'Hospitalet2		Manlleu3	
StAdrià6	I'Hospitalet3		Manresa1	
StBoi1	Manresa6		Manresa3	
StBoi4	Martorell3		Olot2	
StBoi5	Martorell4		Olot4	
StBoi6	Lleida1		Palafrugell1	
StFeliuL14	Lleida7		Palafrugell2	
StFeliuL15	Mataró3		Palafrugell3	
StFeliuL16	Mataró4		Masnou1	
StJoanDespí2	Molins2		Masnou2	
StJoanDespí3	Reus3		Lleida2	
SantaColoma1	Reus4		Lleida3	
SantaColoma2	Reus5		Lleida4	
SantaColoma3	Reus7		Lleida5	
SantaColoma4	Reus8		Lleida6	
SantaColoma5	Mollet1		Mataró2	
SantaColoma6	Mollet2		Mataró6	
StVicençHorts2	Mollet3		Molins1	
StVicençHorts3	Montcada2		Molins3	
Terrassa2	Montcada3		Reus6	
Viladecans2	Montcada6		Reus9	

	<p>Tarragona7 Tortosa2 Tortosa3 SantFeliuGuixols2 Vendrell3 Prat2 Prat3 Ripollet1 Rubí1 Rubí2 Rubí3 Rubí4 Sabadell4 StAdrià1 StAdrià4 StBoi2 StCugat6 StFeliuLl2 StFeliuLl3 StJoanDespí1 StJoanDespí5 Sant Pere de Ribes Barberà del Vallès StVicençHorts1 StVicençHorts4 Cerdanyola del Vallès Terrassa3 Terrassa5 Terrassa6 Viladecans1 Vilafranca2 Vilanova3 Vilanova4</p>		<p>Reus10 Tarragona1 Tarragona2 Tarragona3 Tarragona4 Tarragona5 Tarragona6 Roses1 Roses2 Salt1 Salt2 SantFeliuGuixols3 Valls2 Valls3 Valls4 Valls5 Valls6 Vendrell1 PremiàMar1 PremiàMar2 PremiàMar3 Sabadell2 Sabadell5 StCugat1 StCugat4 StFeliuLl7 StJoanDespí4 Sitges1 Sitges2 Terrassa4 Vilafranca1 Vilafranca3 Vilafranca4 Vilanova1 Vilanova2</p>	
--	---	--	---	--

CAPÍTOL 3: MULTI-LEVEL COALITIONS AND STATUTE REFORM IN SPAIN

Aquest capítol fou publicat per Regional and Federal Studies:

Orte, Andreu; Wilson, Alex. (2009), "Multi-level Coalitions and Statute Reform in Spain". *Regional and Federal Studies*. Vol. 19, No. 3, 415–436, July 2009

Regional and Federal Studies Graduate Prizewinner 2009

Enllaç en línia al document:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13597560902957500>

ABSTRACT

Between 2003 and 2007 six regional statutes of autonomy were reformed in Spain.

These are Organic Laws that form part of the "constitutional bloc" in Spain and determine the characteristics of state decentralization, so contain high thresholds for revision in the regional and Spanish parliament. Statutes are a flexible component of "non-institutional federalism" in Spain and their negotiation highlights both centripetal and centrifugal dynamics in state design. Existing empirical studies have compared the content of these reforms. This article compares the political dynamics of statute reform, in light of existing literature on coalitional bargaining. It argues that statute reform is a competitive two-level game (regional and central), which requires parties to form single-issue "statute coalitions". Statute coalitions require varying degrees of inter-party co-operation, and can distort more permanent governing or parliamentary coalitions between

statewide and non-statewide parties. They can exacerbate intra-party tensions, but may also be useful for “coalitional experimentation” in multi-level arenas. Statute negotiations are unbounded because Spanish parties exploit them for electoral advantage and not merely to secure their policy preferences. This article contains two case studies of statute reform (Catalonia, Valencia) which illustrate these complex and varied dynamics, and suggests comparative avenues for further research on constitutional reform in multi-level systems.

CAPÍTOL 4: PROCESSOS DE REGIONALITZACIÓ I ASIMETRIES A ITÀLIA I ESPANYA

Aquest article fou publicat per l'Institut d'Estudis Autonòmics al llibre:

Requejo, F; Nagel, K-J .2009 (eds.): *Descentralització, asimetries i processos de resimetrització a Europa*, Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics. Col.lecció Institut d'Estudis Autonòmics, 66

Enllaç en línia al llibre:

http://www.gencat.cat/drep/iea/pdfs/IEA_66.pdf

RESUM I ACTUALITZACIÓ DE CONTINGUTS

Aquest capítol forma part d'una publicació en el qual s'analitzen quatre models territorials europeus: Itàlia, Espanya, Regne Unit i Bèlgica. L'objectiu de la publicació és comparar els models territorials des d'una perspectiva no estàtica, sinó dinàmica . Més concretament, la publicació respon a l'interès d'analitzar en quina mesura el reconeixement d'asimetries constitucionals en aquests quatre estats segueix una lògica de simetrització. Lògicament, l'existència d'una mirada en termes d'asimetria i simetria no comporta necessàriament que aquell model territorial sigui més descentralitzat que abans.

L'article aborda els casos italià i espanyol tot incorporant les fonts d'asimetries, l'evolució del sistema, els arguments dels actors i la homogeneïtat interna dels actors.

Tres anys després de ser publicat, el capítol manté la seva vigència en la diagnosi dels factors intervinents en l'impuls de simetries, així com interpretació de la manca d'una solució final.

D'altra banda, tant Itàlia com Espanya van entrar en recessió econòmica i una crisi institucional que va acabar amb un llarg període d'estabilitat governamental tant de Berlusconi com de Rodríguez Zapatero. Si bé la reforma del model territorial ha quedat força limitada en el cas italià, tret de la profunda reforma local i del control pressupostari a les regions i províncies com a resultat de la intervenció d'un govern tecnocràtic, el cas espanyol es troba el 2012 en una situació de transició incerta. D'una banda, alguns actors als PAES, tant al PSOE com el PP, defensen una reforma que tendeixi a la recentralització o fins i tot a l'eliminació de totes o bé algunes Comunitats Autònomes. D'altra banda, com es pot comprovar al Capítol 2 d'aquesta tesi electoral, l'evolució del cas català, amb un creixement de la preferència en favor de la independència compromet el manteniment del Status Quo posterior a les reformes estatutàries finalitzades el 2007, fet que obre la porta a un hipotètic escenari de tractament específic del cas català.

4.1. BREU COMPARACIÓ ENTRE ELS MODELS TERRITORIALS ACTUALS D'ITÀLIA I ESPANYA

Tal com hem vist al capítol anterior d'Amoretti en aquest mateix llibre, a Itàlia la Constitució del 1948 establí un sistema regional amb una atenció especial inicial a cinc regions amb particularitats culturals i geogràfiques. La gran novetat produïda per la Constitució és la compatibilitat de la unitat de l'Estat i el principi de descentralització, una característica que també és present en el cas d'Espanya. En el cas espanyol s'afirma que "La Constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la Nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, i reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions que l'integren i la solidaritat entre totes elles" (article 2 de la Constitució espanyola). Aquest article va configurar el nou marc territorial espanyol, intentant donar un lloc a les nacions minoritàries que havien estat silenciades durant la dictadura, alhora que també reconeixia el dret a l'autonomia d'altres regions.

Els dos països presenten aspectes comuns:

a) Ambdós països emfasitzen la tendència unitària del sistema legal i les garanties per a l'autonomia, la qual és tractada a partir d'una distribució de competències (*self-rule* i *shared rule*) i de mecanismes de control en cas d'ingerència.

b) Es constata una manca d'elements federals en el marc institucional dels dos casos (per exemple, el sistema judicial, les eleccions al Senat o la participació subestatal en el procés de

reforma constitucional. L'estat no és creat per un acord entre unitats constituents.

c) Ambdós casos mostren una tendència a simetritzar el nivell d'autonomia de les unitats subestatal. A Espanya la distinció entre la via ràpida i via lenta de les comunitats autònomes (CCAA) ha evolucionat cap a un sistema més simètric que l'inicial. A Itàlia el dinamisme mostrat per algunes regions ordinàries ha diluït el rol *de jure* de les cinc regions especials.

A més, les regions ordinàries s'han unit per reclamar més transferències, especialment les regions del sud del país (Antonini 2000).

El principal objectiu d'aquest capítol és presentar i comparar les causes de les diferències constitucionals entre les unitats subestatal a Espanya i Itàlia. Posteriorment, posarem l'atenció en l'evolució del procés, contestant una qüestió bàsica: sota quines condicions els actors han implementat els respectius processos de simetrització? Són similars els dos països en aquest aspecte? Quins arguments s'han utilitzat per tractar de legitimar la simetrització?

4.2. ALGUNES CAUSES I CARACTERÍSTIQUES DE LES DIFERÈNCIES LEGALS I CONSTITUCIONALS

El procés constitucional espanyol va estar acompanyat per un intens debat sobre el la plurinacionalitat de l'estat i sobre el model territorial més adient per tal d'acomodar políticament les nacionalitats històriques en termes democràtics i alhora establir un estat potent i modernitzat. Les tres asimetries constitucionals bàsiques sortides de la transició política de finals dels anys 70 són:

1) els autogovernos de les CCAA: diferenciació inicial entre les autonomies de la via ràpida (art. 151) i les de via lenta (art. 143);

2) les diferències institucionals. Totes les 17 CCAA comparteixen el mateix disseny institucional. Les poques diferències són els poders de dissolució dels Parlaments autonòmics per part del President de les autonomies de Catalunya, Galícia, el País Basc i Andalusia (i des de fa molt poc la Comunitat Valenciana) i la necessitat de referèndum en cas de reforma de l'Estatut d'autonomia;

3) el reconeixement de particularitats culturals, històriques i econòmiques (Aja 2003) .

Malgrat que les particularitats culturals són reconegudes parcialment, la llengua castellana ha continuat essent l'única llengua oficial de l'Administració i de les institucions de l'Estat. Alguns Estatuts d'autonomia han inclòs drets lingüístics i culturals relacionats amb altres llengües, però aquests drets afecten només

els ciutadans del nivell “subestatal”. Duchacek ja va argumentar el 1970 (Duchacek 1970) que les diferències socials, econòmiques i polítiques qüestionaven l'estabilitat dels sistemes federals simètrics. No obstant això, fins i tot dins del partit al govern, la UCD, personalitats com Herrero de Miñón⁴⁷ tendien a donar suport al reconeixement de les particularitats del País Basc, Catalunya i Galícia. No només com un mitjà de reconeixement de les injustícies de la dictadura franquista, sinó també com un fet d'estabilització de la nova democràcia.

Itàlia presenta un model diferent de compromís constitucional. La Constitució italiana de 1948 va tenir el seu origen en la derrota del feixisme, no pas en un procés de transició d'una dictadura a una democràcia liberal. Les antigues elits feixistes van ser excloses del procés constitucional.

L'espectre polític, però, era més polaritzat, amb dos blocs liderats pels cristianodemòcrates i els comunistes del PCI. La nova Constitució tenia un objectiu principal: la reconstrucció de la democràcia italiana i la consolidació d'una cultura política democràtica. El feixisme havia mostrat una clara antipatia envers les minories culturals, i no establí cap autonomia regional. Quan la Constitució va abordar aquesta qüestió, els elements majoritaris del sistema van ser realçats, però va establir nivells administratius subestamentals: regions, províncies i municipis. L'atribució de poders constitucional (article 119) seguia el model de la II República espanyola.

---

⁴⁷ Herrero de Miñón va ser un dels pares de la Constitució, representant la UCD, el partit de govern durant la Transició fins al 1982. Després de la fallida d'UCD, Herrero de Miñón ha estat membre del Partit Popular. Posteriorment, va abandonar-ne la militància.

El 1948, les úniques regions que van aconseguir un cert grau d'autonomia van ser Sicília, Sardenya, Vall d'Aosta i Trentino-Alt Adige.

El 1963, Friuli-Venezia Giulia va accedir al mateix estatus. La raó de la creació de les regions especials va ser, bàsicament, l'intent de protegir els desavantatges econòmics de Sicília i Sardenya⁴⁸, així com raons ètniques i culturals (Salvi 1996) pel que fa als casos de Vall d'Aosta, Trentino Alt-Adige i Friuli on hi conviuen minories de parla francesa, alemanya i eslovena. El cas del Tirol del Sud⁴⁹ és prou diferent ja que l'autonomia s'explica en part pel Tractat de Pau del 1946 a París, on Itàlia i Àustria van acordar que el Sud del Tirol romandria a Itàlia amb l'obligació d'autonomia i protecció de la llengua alemanya (Argelaguet 2002).

El sistema regional del dos casos va establir l'Estat com un actor redistributiu que havia d'ajudar a millorar la situació econòmica de les seves respectives regions més subdesenvolupades del sud.

La comparació entre les dinàmiques polítiques espanyola i italiana ajuda a contrastar les dues línies d'evolució. A Itàlia, la creació de quinze regions ordinàries representa la reacció de l'Estat per protegir la unitat.

Però una raó decisiva era l'increment d'eficiència. D'altra banda, els primers anys de l'Estat de les Autonomies espanyol varen veure un procés de resimetrització en termes d'autogovern. Les demandes de les minories nacionals ajuden a explicar el període de

---

⁴⁸ La situació econòmica va ajudar a la creació de moviments secessionistes que van esdevenir força populars durant els anys de la postguerra.

⁴⁹ La regió anomenada Trentino inclou Tirol del Sud/Alt Adige. La divisió en dues províncies seguint raons etnoculturals és una de les asimetries del cas italià; cap altra regió va adoptar una solució semblant.

regionalització asimètrica (1978-1982) a Espanya, però la mateixa lògica del sistema incentiva una posterior onada de resimetrització seguida de noves demandes de caràcter asimètric, etc.

Taula 4. 1. Asimetries legal-constitucionals: Causes

	Asimetries Legals i Constitucionals	Causa 1	Causa 2	Problemes Oberts
Espanya	Sistema fiscal (Navarra i País Basc) Nivell d'autogovern inicial asimètric (Catalunya, País Basc Andalusia, Galícia, Comunitat Valenciana i Canàries) Reconeixement de les particularitats culturals. «Fets diferencials» (regulats a la legislació subestatal)	Conciliació amb les minories nacionals La manca de reconeixement podria representar un perill de deslegitimació	Un model obert podria preservar el principi d'autonomia Democratització Eficiència	Bases per a un possible procés posterior de resimetrització
Itàlia	Sistema fiscal (Regions especials) Reconeixement de les illes i de les diversitats ètniques i culturals Capacitat legislativa de les regions especials	Moviments de Sardenya i Sicília Política exterior (Tirol del Sud)	Eficiència	Retard en la creació de regions ordinàries

Font: Elaboració pròpia

4.3. QUAN EL PÈNDOL OSCIL·LA, O LES RAONS QUE EXPLIQUEN EL DEBAT TERRITORIAL

El model de “l’Estat de les Autonomies” espanyol no és un model tancat. El debat polític ha continuat en dues direccions: en primer lloc, harmonitzant el sistema regional, equalitzant el nivell màxim d’autogovern.

Aquest objectiu ha estat perseguit pels dos grans partits espanyols, el PP (abans AP) i el PSOE. En segon lloc, s’assisteix a demandes de més descentralització, especialment per part del País Basc i de Catalunya, que després seran imitades per altres autonomies. Això fa correspondre un increment de la descentralització amb un augment primer de la asimetria i posteriorment d’un augment de la simetria del sistema (vegeu capítol Máiz-Losada en aquesta mateixa publicació ⁵⁰).

El desenvolupament a Itàlia també presenta dos debats polítics. El primer sobre el procés de descentralització que va fomentar el poder de les regions i els municipis a l’any 2001 (vegeu capítol Amoretti). El segon debat el va promoure principiament la Lliga Nord, primer al voltant del secessionisme i posteriorment del sistema fiscal.

4.3.1. Institucions: nivell subestatal

En el cas espanyol, la política subestatal afecta directament l’àmbit estatal. El fet que els mateixos grans partits siguin presents a tot el territori ha tingut implicacions per la competència electoral i els missatges sobre el model d’Estat. Allà on la política subestatal es

---

⁵⁰ Máiz, Ramón; Losada, Antón. La desfederalització a l’Estat de les autonomies espanyol: els processos de recentralització i de resimetrització

desenvolupa a partir dels grans partits estatals (PP, PSOE i IU), el debat territorial és molt similar al del nivell estatal. Tanmateix, allà on hi ha partits específics de les nacions minoritàries o partits regionalistes (partits d'àmbit no estatal o PANE; es contraposen conceptualment als partits d'àmbit estatal o PAE), el debat és més propens a ser més asimètriques. A Catalunya, els socialistes catalans (PSC) gaudeixen d'un estatus especial (també asimètric) dins l'organització federal del partit, i han mantingut posicions més autonomistes que el seus correligionaris espanyols. El Partit Popular, en canvi, és un exemple de partit menys interdependent. Al País Basc, Catalunya i Navarra, el PP ha intentat defensar els interessos dels que s'identificaven com a espanyols, competint amb el PP per aquest mercat. De totes maneres, cap dels PANE ha participat de moment en el Govern central, encara que alguns d'ells, bàsicament el de Catalunya, País Basc i Canàries juguen un paper rellevant quan el partit en el Govern central (PSOE o PP) no compten amb una majoria suficient en el Parlament central (períodes 1993-2000 i a partir del 2004). Vist tot plegat, sembla clar que la presència de PANE pot ajudar a promoure demandes de més autonomia, o com a mínim, pot afectar els partits estatals i fer que mostrin posicions més favorables a reformes territorials o autonòmiques de caràcter descentralitzador. En el cas espanyol, l'efecte dels PANE sobre els partits estatals depèn de la CA i de la seva capacitat de formar part de les coalicions de govern: poden afectar les estratègies dels partits estatals, pressionant-los cap a la defensa de les asimetries, poden utilitzar els partits estatals com una manera d'aconseguir nivells d'autonomia similars als d'altres CA, o poden intentar reaccionar per reduir la asimetria utilitzant el poder de l'Estat quan la distància entre PANE i PAE augmenta de manera dràstica.

A Itàlia, el suport popular als PANE ha estat força més modest, amb pocs exemples de partits que puguin afectar els partits estatals a la regió.

Cal esmentar que, excepte a les regions ordinàries del nord, la resta de PANE rellevants només han obtingut un gran suport a les regions especials. En el cas del Tirol del Sud, tanmateix, l'SVP ha estat dominant durant molts anys a nivell local i regional, amb una mitjana per sobre del 50% a totes les eleccions des del 1948 al 2000 (Argelaguet 2002). A Sardenya la situació és prou diferent. Els sards han estat lluny d'influenciar les coalicions governants.

Cap opció autonomista ha adquirit una certa rellevància fins al "Partito Sardo d'Azione", que va obtenir un 14% el 1984, fet que va suposar la tercera posició a les eleccions de l'illa. Més recentment, el 2004, el "Projecte Sard" va assolir el govern regional. La força i la tradició d'aquest partit en la defensa de les particularitats culturals i econòmiques ha provocat conseqüències sobre els partits estatals, que juguen un paper semblant al del PSC a Catalunya. De fet, algunes analistes defensen que tots els partits a Sardenya són secessionistes, autonomistes o federalistes, però mai centralistes o unitaristes (Hepburn 2007).

La Lliga Nord va obtenir el màxim suport electoral entre el 1992 i el 1996, quan va introduir el tema regional a l'agenda des de noves premises (vegeu capítol Amoretti). Durant aquest període va aconseguir més del 25% de vots a les eleccions regionals de Friuli, Vèneto i Llombardia. Des d'aleshores, la seva influència a nivell regional ha disminuït. La posició de la Lliga Nord en favor de més autonomia fiscal es basa en dos arguments: un està relacionat amb els subsidis per les regions del sud, i l'altre té a veure amb l'autonomia financera de les regions especials del Nord (per

exemple, Trentino, amb menys d'1 milió d'habitants, té més pressupost que Vèneto, amb 4,5 milions d'habitants). A Itàlia la presència de la Lliga Nord estableix una diferència respecte del cas espanyol. La Lliga actua a les regions especials i ordinàries del Nord. Mentre la seva defensa del reconeixement de les particularitats culturals és clarament no-simètrica, les seves propostes de federalisme fiscal encaixa bé en una possible reforma regional simètrica del finançament. A Sardenya la presència de PANE tendeix a actuar com un fet asimètric, perquè l'objectiu principal és ressaltar els elements particulars de l'illa.

4.3.2. Institucions: partits de govern

A nivell estatal, els PANE han afectat l'estabilitat dels governs d'Espanya i Itàlia. Tanmateix, la majoria qualificada necessària per una reforma constitucional, fa que l'acord entre govern i oposició sigui indispensable.

El sistema electoral espanyol permet la representació i importància aritmètica dels PANE al Parlament central. Des de la seva posició, els PANE poden negociar el pressupost estatal i coalicions a nivell subestatal (CiU, PNB, Coalición Canaria i ERC han estat actius en aquest sentit). La comparació amb Itàlia porta a una diferència important. A Itàlia, la Lliga Nord ha entrat en diversos governs, obtenint carteres ministerials. Això ha implicat una acceptació mútua del programa polític, inclòs el debat territorial.

La Lliga Nord ha donat suport a governs de l'esquerra (1994) i de la dreta. Els darrers anys ha vist com la connexió amb Forza Italia (FI) es tornava més permanent, aliança que està afectant negativament el suport al partit de U. Bossi, però a la vegada l'està

ajudant a assolir els seus objectius⁵¹. Tanmateix, qualsevol projecte federalitzador italià necessita un acord entre coalicions de dretes i d'esquerres, tal com han demostrat les experiències del 2005 i el 2006.

4.3.3. Mitjans i Opinió Pública

Els mitjans de comunicació han afectat visiblement la imatge d'unitat a Itàlia i Espanya. Als dos països, els mitjans més importants estan d'acord en un sistema regional amb "solidaritat" entre les unitats subestats, així com en un estat unitari. Les demandes de més autonomia són a vegades considerades "innecessàries" per part d'alguns mitjans de comunicació influents, especialment quan vénen de les regions del nord d'Itàlia i del País Basc i Catalunya.

L'opinió pública és un fet clau per comprendre el comportament dels actors polítics en el tema territorial. A Espanya, l'enquesta del CIS 2610/2005 va preguntar als ciutadans sobre les seves preferències respecte del model d'estat. Mentre el 8,7% consideraven que Espanya havia de ser un estat unitari, el 38% estaven "molt d'acord" o "d'acord" amb l'afirmació que l'Estat de les Autonomies estava contribuint a millorar la convivència entre regions i nacionalitats. La inestabilitat sembla no ser desitjable.

A Itàlia la situació és similar. Els mitjans regionals són residuals i no tenen gaire impacte. Els diaris més importants tenen un missatge unitari, defensant una cultura comuna. El sistema regional té molt de suport, encara que la proposta de federalisme

---

⁵¹ El partit va veure l'emergència de dues línies polítiques diferent sobre les aliances: una, dirigida per Calderoni i Castelli, donava suport vigorosament a la participació dins la centre-dreta, mentre que d'altres, representats per Maroni i Giorgetti, eren menys entusiastes d'aquesta posició.

va generar molt de debat entre el 2003 i el 2006. En aquest cas no hi ha tradició de preguntar en enquestes sobre la identitat nacional o sobre el model territorial. No obstant això hi ha excepcions.

Una primera enquesta preguntant sobre el model d'Estat va ser la de caràcter postelectoral feta per la revista *Limes* (1994)⁵². Un 33% dels enquestats estaven d'acord amb el model existent i un 46% consideraven que més descentralització podia millorar la situació. Un 15% preferia un estat federal i un 6% volia macroregions (Barlucchi 1997). Si comparem les dades entre regions, el descontentament és major al nord que al centre o al sud del país.

4.3.4. El Tribunal Constitucional com a actor asimètric

Cal considerar l'existència dels Tribunal Constitucionals (TC) quan jutgen les incursions mútues entre diferents nivells de govern. Amb poques excepcions, els partits estatals nomenen els jutges seguint criteris polítics (Parlarem dels TC espanyol i italià més tard, avaluant el seu veritable impacte sobre la simetrització).

---

⁵² Limes. Rivista italiana di geopolitica. <http://www.limesonline.com/>

4.4. CAUSES DE LA RESIMETRITZACIÓ

La construcció de l'Estat de les Autonomies espanyol fou controlada des de les institucions del Govern central. El model territorial ha estat un tema clau per entendre els suports parlamentaris i els debats interns, especialment en els governs del PSOE, però també en el del PP del període 1996-2000. Els pactes autonòmics del 1981 i la LOAPA poden ser considerats dos processos simetritzadors controlats pels partits estatals (UCD i PSOE) amb l'objectiu de donar una empenta per tal de finalitzar la construcció de l'estat autonòmic. El partidisme també ha estat important a nivell regional, ja que la UCD i el PSOE controlaven la majoria de les grans ciutats i de les institucions provincials que eren imprescindibles per a la creació de les CA. De fet, els pactes van permetre aprovar quinze Estatuts d'autonomia entre el 1981 i el 1983. El 1982, es va arribar a un pacte sobre el desenvolupament de l'"Estat de les Autonomies" anomenat LOAPA (Llei orgànica d'harmonització del procés autonòmic, vegeu capítol Máiz-Losada). Sembla força clar que el govern del PSOE va estimular la simetrització del model territorial. El govern socialista va assumir els principis de la LOAPA. A la vegada, el PSOE i el PP (en aquella època AP) van afavorir l'expansió territorial dels aparells del partit, donant suport als líders i a les executives regionals del partit. Paral·lelament els conflictes entre l'Estat i les CA van créixer. La definició general dels poders compartits amb l'Estat va dur a divergències sobre els límits i significat de les competències.

Un TC molt actiu va anar generant un marc de referència que feia, podríem dir, de substitut de les inexistent relacions

intergovernamentals (Sala 2005)⁵³. La LOAPA també va generar expectació per les CA de via lenta. Es poden distingir dues tendències en aquest sentit: a) una tendència simetritzadora del govern socialista; b) un debat sobre els pros i contres del ritme de la simetrització. Mentre les elits regionals demanaven un procés ràpid de descentralització, el nombre elevat de disputes entre nivells de govern recomanava una velocitat moderada.

El 1992, es va produir un segon pacte autonòmic entre el PSOE i el PP. L'acord incloïa la transferència de 32 competències i la reforma de 10 Estatuts d'autonomia. Aquesta nova situació va permetre igualar definitivament l'autogovern de les CCAA de via lenta amb les de via ràpida⁵⁴. Els governs del PP (1996-2004) van seguir el model del 1992. El primer govern (1996-2000) va ser en minoria i el PP va optar per rebre suport de PANE bascos (PNB) i dels catalans (CiU) per negociar acords bilaterals de govern⁵⁵. Aquests acords van obrir la porta a canvis del model de finançament de les CCAA⁵⁶, i en la cessió de competències. Tanmateix, entre el 2000 i el 2004, amb un PP amb majoria absoluta, aquesta dinàmica es va aturar (Aznar 2005). Un any abans de les eleccions del 2004, el PSOE va prometre un canvi d'orientació. El pluralisme de l'Estat podria ser reconegut, el Senat reformat ressaltant el seu caràcter de cambra territorial, i es va

---

⁵³ Precisament el 1985 el Tribunal Constitucional va solucionar 135 conflictes de competències, moltes de les quals promogudes pel govern regional del PSOE.

⁵⁴ El model de finançament de les CCAA no es va veure modificat.

⁵⁵ El PP va acordar una nova reforma del model de finançament regional (impostos sobre la renda) que afectava totes les CCAA excepte Euskadi i Navarra. El PP i CiU també van acordar els poders atribuïts a la policia catalana (Mossos d'Esquadra).

⁵⁶ Un exemple fou l'acord del 2001 entre PP i CiU per un nou sistema de finançament de Catalunya, que finalment va ser aplicat a les altres CCAA del règim comú.

comprometre a impulsar reformes dels Estatuts d'autonomia on el suport popular fos clar i les propostes respectessin les premisses constitucionals. En aquest context, el candidat Zapatero havia de trencar el període de dinàmica simetritzadora i d'estancament en el procés de descentralització. Zapatero va prometre el seu suport a la reforma de l'Estatut de Catalunya. L'aprovació de diversos Estatuts d'autonomia, el de Catalunya, el de la Comunitat Valenciana, Andalusia i Aragó significà bàsicament aprofundir el nivell d'autogovern. El 2003, semblava que el reconeixement podria afectar les comunitats històriques. Tanmateix, el govern socialista va propiciar que altres CA participessin en el procés de reforma. Per la seva banda, el TC espanyol ha estat un actor simetritzador. Les seves sentències han incentivat la unitat legal del sistema, intentant fixar els límits dels poders de les CCAA, especialment pel que fa a les competències exclusives, però també ha obert el camí cap a la transferència de competències de poders concurrents i compartits. En segon lloc, el TC ha aprovat sentències confirmant la igualtat entre tots els espanyols, un altre fet simetritzador, independent del grau de descentralització.

El cas italià és aquí prou diferent de l'espanyol. Hi ha una gran diferència pel que fa a les etapes i al ritme de la simetrització. L'Estat regional italià va romandre gairebé inexistent fins als anys 70 i quasi estàtic fins als anys 90. Hi ha moltes causes que expliquen aquest retard, bàsicament, les posicions predominantment centralistes dels partits de govern; l'oposició dels aparells administratius a perdre poder; la por de fer créixer l'oposició a nivell regional; el problema del sud, que requeria recursos que potser no podria tenir en un sistema regionalitzat. Reformes constitucionals recents han generat una homogeneïtzació progressiva de l'estatus de què gaudien les

regions especials. La Llei constitucional 2/1999 ha estès les característiques de les regions ordinàries a les de les regions especials (particularment, l'elecció directa del president del Consell Regional). La primera reforma territorial fou inclosa a la reforma constitucional aprovada per majoria al referèndum celebrat de l'octubre del 2001. El Parlament italià va aprovar una proposta del govern de l'aliança de centreesquerra anomenada l'Olivera⁵⁷, que després va ser sotmès a la votació popular. Es van modificar articles del capítol V de la Constitució. Alguns temes territorials que ja s'havien debatut durant els principis dels anys 90 van esdevenir de nou debats polítics importants. La qüestió de l'eficiència va ser el tema estrella a l'hora de reforçar el rol dels municipis i les regions⁵⁸.

La reforma volia corregir les disfuncions del sistema. Per exemple, va abolir el control preventiu de l'Estat sobre la legislació regional, una mesura que de fet reduïa el control partidista de les regions. A la vegada es va complementar l'autogovern amb "poders compartits" (en aquest cas poders locals i regionals) per establir possibles connexions entre regions i municipis sense interferència estatal. Això significava més autonomia i menys poders compartits amb l'Estat.

Tot i l'acord entre l'Olivera i Forza Italia, el període 2001-2005 va veure com les elits regionals criticaven fortament els efectes de la reforma.

---

⁵⁷ Coalició de centre-esquerra. Formada el 1995, va arribar al poder el mateix any. Els líders en els seus inicis foren Prodi, d'Alema i Amato. L'Olivera va governar durant 5 anys. Va fomentar la reforma defensant principis d'autonomia, solidaritat, cooperació, subsidiarietat i reponsabilitat.

⁵⁸ Reconeixent el principi de subsidiarietat vertical i horitzontal (entre nivells d'administració i entre l'administració i els ciutadans).

De fet, el 2005, el govern de centredreta va aprovar una llei en seu parlamentària que incorporava canvis institucionals. Tanmateix, el punt que va esdevenir més problemàtic va ser la qüestió de l'autogovern fiscal de les regions. La reforma es va rebutjar per votació popular en referèndum el 2006.

La comparació amb Espanya permet subratllar dos fets bàsics per entendre el procés de simetrització:

1. L'aparició d'actors no estatals. A Espanya els PANE es van desenvolupar paral·lelament al model territorial. A Itàlia, partits com la Lliga Nord van aparèixer com una resposta al procés de regionalització, demanant als partits estatals més eficiència per al sistema regional. Aquesta característica ajuda a explicar per què Espanya ha estat considerada més descentralitzada i més activa pel que fa a les reformes territorials.

Taula 4.2. Procés simetritzador i actors implicats

	Procés	Partits estatals (a favor/en contra)	PANE implicats	Resultat del procés
Espanya	1. LOAPA 2. Pactes autonòmics 3. Reformes dels Estatuts	1. A favor 2. A favor 3. PSOE a favor; PP en contra	3. ERC, CiU, PA, ChA	1. Èxit 2. Èxit 3. Queden reformes per aprovar
Itàlia	1. Reforma 99/2001 2. Proposta 2005/06	1. A favor 2. Esquerra en contra; Dreta a favor	2. Lega Nord	1. Èxit 2. Fracàs

Font: Elaboració pròpia

2. La manca d'acord entre els partits estatals a Itàlia i la tradició de consens (encara que sense incloure a tots els partits) en les reformes de model a Espanya.

A Espanya, les reformes més importants, excepte la reforma recent dels Estatuts d'autonomia (el de Catalunya el 2006), han estat acordades entre els partits estatals. Tanmateix, el principi de solidaritat entre regions s'ha mantingut (excepte en els casos asimètrics del País Basc i Navarra) en els canvis del model de finançament (Castells 2000) de les CCAA (Asimetria 2). El paper de l'Estat continua essent clau pel que fa a la redistribució de recursos.

A Itàlia les causes de simetrització estan lligades a l'evolució del sistema regional. L'Administració de l'Estat ha demostrat ser ineficient. Tanmateix, els partits de la dreta i l'esquerra han estat d'acord en les causes però no pas en les solucions. D'acord amb la posició dels partits d'esquerres el problema es pot resoldre enfortint el nivell local i regional, situant l'Administració més a prop de les necessitats dels ciutadans. D'altra banda, un cop els cristianodemòcrates van fer fallida, les coalicions de centredreta han defensat mesures fiscals per resoldre el problema, especialment a les regions ordinàries del nord. En tot cas, les particularitats de les regions especials romanen com un tema d'actualitat, amb pràcticament ningú en contra del seu reconeixement i només uns quants actors, bàsicament la Lliga Nord, esperant el mateix tractament. La discussió italiana se centra, així, en tres elements: solidaritat en termes de redistribució i de sistema fiscal, reconeixement cultural de les particularitats i nivell d'autogovern.

4.5.ACTORS FAVORABLES A LA RESIMETRITZACIÓ

4.5.1. L'esquerra

El PSOE ha estat un partit de govern durant els períodes 1982-1996 i a partir del 2004. Com a partit hi conviuen diverses opinions sobre el model territorial: des de la defensa d'un federalisme simètric, fins a centralistas jacobins, passant per algunes posicions de federalisme asimètrics a Catalunya i el País Basc. Durant el primer govern socialista es van desenvolupar els principis de la LOAPA. La configuració interna del Govern i del partit ajudaren a defensar una determinada posició unitària: la majoria dels ministres i dirigents eren favorables a una visió marcadament centralista de l'Estat autonòmic. Una vegada varen ser desplaçats a l'oposició, el control de l'organització del partit va poder controlar molt menys les incongruències internes pel que fa al model territorial.

L'era Zapatero va començar (2004) amb una proposta de l'"Espanya plural", que semblava incloure el reconeixement del pluralisme nacional intern de l'Estat i l'acceptació d'un aprofundiment en el procés de descentralització.

Quan el PSOE va guanyar les eleccions, una de les tasques principals va consistir a promoure les reformes estatutàries anunciades. La reforma catalana va esdevenir un repte, perquè estava en joc un model particular de finançament per a aquesta CA, lligat a un nivell d'autogovern més elevat en decisions estratègiques. La pressió de l'opinió pública i de bona part dels mitjans de comunicació espanyols va generar costos per al Govern.

Finalment, aquest últim va aconseguir rebaixar, en el Parlament central, les expectatives de descentralització i asimetria de la proposta aprovada molt majoritàriament (89%) pels diputats del Parlament català, obrint la porta a resultats similars per a altres CCAA. El PSOE ha actuat, així, com un actor simetritzador amb èxit quan ha estat al Govern central. És més complicat (i menys decisiu) analitzar el seu rol a l'oposició. Quan el PP va estar al Govern (1996-2004), la divisió interna del partit no va permetre una estratègia unificada.

A Itàlia el debat va incloure moltes propostes, algunes de les quals són de caire federal. Les reformes del 1999-2001 van tenir el suport de l'Olivera (centreesquerra) i d'alguns partits de la dreta. La reforma, de fet, volia ajustar tot allò que començava a generar efectes negatius. Un altre objectiu era reduir els desitjos de més autonomia de les regions del nord i sospesar la possibilitat de desenvolupar a nivell local i regional la legislació iniciada a nivell estatal. Uns anys més tard, l'esquerra va rebutjar la reforma del 2005 perquè intentava anar més lluny que el regionalisme executiu del 2001. La introducció del federalisme fiscal era percebut per alguns sectors com una aposta per l'heterogeneïtat de l'Estat. L'Olivera i els excomunistes defensaren el NO al referèndum, però prometeren un nou període de reformes seguint la línia establerta el 2001. Per la seva banda, el PCI i el nou partit Refundació Comunista estaven en contra de la reforma per raons ideològiques. Els comunistes han acostumat a considerar les demandes regionalistes com a elitistes. Hi ha vist, en termes molt tradicionals, el perill d'incrementar la desigualtat entre ciutadans. Aquests partits sempre han buscat la simetria, un regionalisme limitat i no gaire descentralitzat, i un estat altament redistributiu.

4.5.2. El centredreta

A Espanya, va ser sota el Govern d'un partit de centre, la UCD del president Suárez, quan es va produir el procés del "cafè per a tots". Una dinàmica que va permetre que els punts essencials de l'autonomia i dels governs subestatals fossin similars a totes les CCAA. Tanmateix, el resultat va quedar lluny de les expectatives que havia generat i el procés de fallida de la UCD va ser un reflex de la tensió sobre el debat territorial. Un cas interessant va ser la posició de la UCD en el cas d'Andalusia. Allà, el partit va donar suport a un procés de via lenta vers l'autonomia fins que una crisi interna del partit va generar dubtes sobre aquest tema. Finalment, Andalusia va optar per la via ràpida en un procés de dubtosa constitucionalitat.

El Partit Popular (antiga Aliança Popular) tenia arrels conservadores i liberals, i entre els seus fundadors hi havia exmembres dels governs de Franco. Fins a la refundació del partit com a PP, a finals dels anys 80, AP havia defensat un model autonòmic amb molt poca descentralització. El 1996, José María Aznar va esdevenir-ne president, dominant el debat territorial.

Va signar acords amb diversos PANE sobre la qüestió del finançament de les CCAA, però aquestes millores van ser aplicades ràpidament a les altres regions, moltes de les quals governades pel PP. Podem dir que el PP s'ha adaptat amb èxit al model territorial espanyol. El PP, avui dia, defensa més clarament la Constitució que en els temps de l'AP dels anys 80.

A Itàlia el rol important dels antics cristianodemòcrates a l'hora de crear el sistema regional ha estat un llegat per a altres forces polítiques del centre i de la dreta. Des del 1992, la més activa d'aquestes forces ha estat Força Itàlia FI). El partit va contribuir a

tirar endavant les reformes del 1999 i del 2001, però va començar a revisar-les pocs anys més tard. El problema era que FI i la LN esperaven més reformes que no van succeir. És per això que la reforma del 2005, per ells, havia de consolidar una veritable autonomia política concedint més competències financeres a les regions. És el que afirma Formigoni quan considera que la proposta pot ser considerada simètrica:

“La devolution pot ser una oportunitat per a la competitivitat (...) totes les regions tenen la possibilitat d’articular-se, ser flexibles, desenvolupar la seva excel·lència i, per tant, ser més competents a l’esfera internacional. Nosaltres pensem en el federalisme fiscal d’una manera àmplia (...) perquè el federalisme fiscal s’aconseguirà quan la responsabilitat fiscal de l’Estat i les regions estigui ben dividida”.

(Formigoni: 30 de novembre del 2002).

4.5.3. Partits d’àmbit no estatal

Els PANE haurien de ser considerats com uns actors bàsicament asimètrics com a conseqüència de les seves demandes de drets històrics, culturals i lingüístics, així com d’establir processos i dinàmiques clarament descentralitzadores. Tanmateix, aquest capítol se centra en els elements simètrics dels processos territorials i a ells ens referirem, especialment en el cas italià.

A Itàlia el tema controvertit de si l’Estat hauria de canviar la manera de redistribuir els recursos entre el nord i el sud ha estat molt viu des de la fase constitucional. El col·lapse de la democràcia cristiana als anys 90 va obrir grans possibilitats de canvi en el sistema de partits. La Lliga Nord va aconseguir suport popular centrant-se en les alternatives al sistema regional de finançament. Entre el 1991 i el 1995, el partit va proposar diversos esborranys

per a una reforma federal (defensats pel Comissionat Speroni i el professor Ortino). Totes aquestes propostes tenien punts en comú: un Senat federal i un nou sistema fiscal. Paral·lelament, la LN va treballar sobre una proposta basada en les posicions del professor Miglio “les contradiccions de l'estat unitari” (Miglio 1969) ,que subratllaven la manca d'efectivitat de la redistribució de recursos entre regions sorgida de la postguerra. Cap d'aquestes propostes va triomfar⁵⁹, i els seus continguts no s'han tingut en consideració fins al projecte de reforma del 2005.

A tots dos estats els PANE han estat demanant noves formes de distribuir els recursos (els de Catalunya reivindiquen obtenir un sistema similar al del “concert econòmic” (Pons & Tremosa 2005) que gaudeixen les CCAA del País Basc i Navarra, però a la pràctica es troben sols en aquesta reivindicació). A Itàlia, on les asimetries són considerades una matèria a respectar ja sigui per les illes o pels diversos territoris amb forta personalitat cultural, el punt de vista polític de la LN i Força Itàlia és vist pels socialistes i els territoris del sud com a “egoista”, mentre des de l'altra banda es critica “la cultura de la subvenció” amb una intensitat paral·lela però superior al debat en el context espanyol. Tanmateix, com veurem en la secció següent, el joc de la redistribució es juga igual als dos estats.

---

⁵⁹ Umberto Bossi va considerar que la proposta de macroregions feta per Miglio era un eina per salvar Itàlia com a estat, i no pas un mitjà per empènyer les regions del nord a un model millor.

4.6. VALORS I ARGUMENTS EMPRATS PELS ACTORS

Presentem diverses taules, considerant els temes que han estat discutits tradicionalment. La segona columna indica els diversos arguments, simètrics i asimètrics, presents en el debat. En primer lloc, podem veure que els debats als dos països plantegen qüestions similars. La principal diferència és la posició dels partits: a Espanya, a banda dels diferents projectes defensats pels PANE, els partits d'esquerres, PSOE i IU, i els sindicats defensen una tendència cap a un país més descentralitzat i federal (reforma del Senat, reconeixement de les particularitats a Europa de cada CCAA), mentre que el PP i els empresaris defensen l'*status quo*. A Itàlia la situació és oposada: els partits d'esquerres defensen posicions que parteixen de l'*status quo*, i els partits de dretes i els PANE defensen un sistema federal.

Els arguments que fan servir els actors són:

- a) solidaritat, igualtat, unitat de l'estat (defensors de l'*status quo*).
- b) eficiència, pluralisme i desenvolupament econòmic (reformistes).

Els actors defensen arguments que poden combinar alhora aspectes simètrics i asimètrics (un actor pot defensar una solució asimètrica a nivell fiscal i una altra de simètrica en termes de descentralització). Tanmateix, tots els actors consideren en un lloc important de l'agenda política la qüestió territorial. Hem de recordar que el nivell subestatal proveeix oportunitats per desenvolupar estratègies de partit i captar la fidelitat dels votants, un aspecte especialment important per als partits que són a l'oposició a nivell estatal.

Taula 4.3. a) Posició sobre model de finançament (Espanya)

Actors, temes i estratègies			
ESpanya	Argumens (asimètrics, simètrics)	Partits d'àmbit estatal	Altres actors
<p>Tema</p> <p>Model de finançament de les CCAA</p>	<p>Asimètrics:</p> <p>1) casos fiscalitat de Navarra i Euskadi</p> <p>2) Comunitats històriques: Catalunya, País Basc i Galícia</p> <p>Simètrics:</p> <p>1) ningú no hauria d'adoptar el model especial perquè es podria posar en risc la solidaritat i la igualtat</p> <p>2) Totes les comunitats haurien d'adoptar un model similar</p>	<p>Baixa intensitat</p> <p>PP i PSOE han mantingut una posició asimètrica, també a Navarra i Euskadi</p>	<p>Opinió pública</p> <p>La asimetria ha estat defensada tradicionalment per la opinió pública, especialment quan els PANES ho han demanat, per exemple en el cas català (1).</p> <p>El simètric 1 és defensat quan es discuteix la «solidaritat» d'Euskadi</p> <p>Simètric 2 és lleugerament diferent de l'asimètric 2. Mentre que el primer és tingut en compte pels socialistes catalans com una manera d'assolir una solució plausible per a tothom, el segon és defensat pels PANE, que defensen els drets històrics de poques CCAA</p> <p>Els empresaris bascos i els sindicats defensen el sistema especial. Aquests, no estan lligats a organitzacions estatals. Des del punt de vista de l'Estat, els sindicats defensen el principi de solidaritat. No hi ha gaire discussió sobre una reforma potencial del sistema.</p> <p>La CEOE (patronal) considera que el federalisme fiscal podria dividir el mercat (principi d'unitat del mercat espanyol). L'homogenietat fiscal és bona per al sector privat (El Mundo: 28-12-2006)</p>

Taula 4. 3. b) Posició sobre plurinacionalitat i secessió (Espanya)

Taula 3 ESPANYA	Actors, temes i estratègies			
	Tema	Arguments (asimètrics, simètrics)	Partits d'àmbit estatal	Altres actors
Plurinacionalitat de l'Estat	<p>Simetria: una nació, l'espanyola, i altres regions que tenen el mateix dret d'autonomia</p> <p>Donar certa llibertat en l'autodefinició de cada CA (si nacionalitat o regi...); o Espanya com a nació de nacions</p> <p>Asimetria: algunes CA tenen una realitat nacional diferenciada i això necessita ser protegit per l'Estat</p>	<p>Bàsicament simetritzadors</p> <p>PSOE: Entre el 1982-2000 preval la visió jacobina de l'Estat. Des del 2000, més sensibilitat inicial a la plurinacionalitat de l'Estat.</p> <p>PP: En contra de la idea de «nació de nacions».</p> <p>Des dels anys 90 segueixen una perspectiva federal.</p> <p>L'Estat hauria d'intentar acomodar les particularitats internes.</p>	<p>PANES: PNB, PA, CHA, ERC, CIU, CC, BNG han defensat l'argument asimètric (amb diferents intensitats)</p> <p>Mitjans: El País no ho considera un tema prioritari; ABC, El Mundo i La Razón segueixen la perspectiva del PP</p> <p>Església: l'Església espanyola defensa la unitat de la nació. Els bisbes catalans i bascos han estat particularment actius en la defensa de les posicions més asimètriques</p>	<p>Catalunya: CIU està dividida; ERC hi està clarament a favor. ICV i PSC defensen una estructura federal. Sense massa concrecions</p> <p>Galícia: BNG a favor.</p> <p>País Basc: PP i PSOE en contra. EB (IU), PNB, Batasuna, i EA, a favor. El PNB era menys favorable fins que el lehendakari va esdevenir president</p>
Secessió d'una Comunitat Autònoma	<p>Els arguments asimètrics consideren el dret de secessió aplicable a les comunitats històriques.</p> <p>Els arguments simètrics defensen aquest dret per totes les CCAA o per cap d'elles</p>	<p>En contra</p>		

Taula 4. 3. c) Posició sobre Model d'Estat i autogovern (Espanya)

Actors, temes i estratègies				
ESpanya				
Tema	Arguments (asimètrics, simètrics)	Partits d'àmbit estatal	Altres actors	Opinió pública
Model d'Estat	<p>Simètric: federalisme, regionalisme (simètric), centralisme</p> <p>Asimètric: Regionalisme asimètric o federalisme asimètric</p>	<p>PSoE: evolució des de posicions jacobines a la defensa d'un estat regional amb poders limitats o d'un estat federal que tingui en compte el pluralisme</p> <p>PP: bàsicament a favor d'un regionalisme executiu</p> <p>IU: federal, simètric.</p>	<p>Església: Unitat d'Espanya</p> <p>Sindicats: Illgats a IU i PSoE</p>	<p>Opinió pública: a favor del sistema regional; pocs ciutadans defensen que un estat unitari seria millor. A Catalunya i el País Basc les posicions asimètriques tenen molt suport</p>
Autogovern	<p>Simètric: El principi d'autonomia no hauria de donar «privilegis»</p> <p>Asimètric: hi ha autonomies que per les seves particularitats haurien de tenir més capacitat de legislar en algunes àrees</p>	<p>PP: defensa la posició simètrica.</p> <p>PSoE: durant l'era González la posició era convergir progressivament en termes simètrics (LOAPA)</p> <p>Posteriorment hi ha hagut més pluralisme i ambigitats en les posicions del partit</p> <p>IU entén que les particularitats han de ser analitzades de manera individual.</p>	<p>Els actors polítics regionals (de CCAA de via lenta) han donat suport a la posició simètrica</p> <p>PANE (de les CCAA de la via ràpida) han defensat les asimètries</p>	<p>Els mitjans i opinió pública de l'Estat: han defensat l'evolució actual cap a l'homogeneïtzació del sistema amb independència del nivell d'autogovern</p>

(1) Les Illes Balears i Madrid també tenen una balança negativa; tanmateix, les Balears i Catalunya són les que perden més posicions en una classificació hipotètica d'abans i després de les inversions i la redistribució estatal (Pons & Tremosa 2005).

(2) « Al nostre Govern, els processos de transferència han assolit el nivell màxim. No som en un període de transferir ni crear noves CCAA. Ara els governs de les CCAA necessiten gestionar les seves competències per tal d'incrementar el benestar dels seus ciutadans, i el govern nacional necessita gestionar els seus deures, que no són caps altres que els que afecten a tot el país.» (Aznar 2004, p.238).

Taula 4.4. a) Posició sobre cultura, identitat i recursos econòmics (Itàlia)

ITÀLIA	Actors, temes i estratègies			
	Argumentats (asimètrics, simètrics)	Partits d'àmbit estatal	Altres actors	Opinió pública
Cultura i identitat	<p>Simetria: la Constitució preténia regenerar l'Estat-nació, intentant evitar que les diferències lingüístiques es traduïssin en demandes polítiques.</p> <p>Asimetria: Tesi de Salvi(3): grans diferències entre italians d'unes regions a les altres. Al Nord, concretament a Llombardia, promoció de la llengua i la cultural</p>	<p>No era important fins a l'aparició de la LN, que dona suport a l'autonomia asimètrica (o a la secessió)</p>	<p>Només al nord hi ha una minoria que defensa una posició asimètrica. Al Tirol del Sud, la Vall d'Aosta, Friuli els italianoparlants defensen l'argument simètric a nivell regional (cooficialitat). Això significa la asimetria vista des d'una perspectiva estatal, un Estat simètric o asimètric (algunes poden tenir altres llengües oficials que la llengua estatal, sense incloure-la)</p>	
Recursos econòmics	<p><i>Escenari simètric 1:</i> federalisme fiscal. Cada territori pot gestionar els seus recursos. Això no significa acabar amb la solidaritat</p> <p><i>Escenari simètric 2:</i> l'Estat continua essent propietat dels ingressos fiscals, transferint recursos</p> <p>Posició asimètrica: el Sud i les illes han de tenir el suport de l'Estat per equilibrar seguint les premisses constitucionals</p>	<p>Cofindustria(4) (patronal): Model simètric 1. Defensa que hi ha a altres maneres de promoure el desenvolupament del sud: promoure la iniciativa privada i controlar la Mafía.</p> <p>Partits: FI i la LN fan servir argument asimètrics. Alleanza Nazionale no els defensa obertament però considera que pot ser bo per a la població l'aplicació del federalisme fiscal. Els partits d'esquerra, amb l'excepció de l'antiga «Margherita» acceptarien una solució intermitja: un federalisme fiscal amb una proporció elevada de recursos controlats per l'estat amb objectius redistributius.</p>		

Taula 4.4. b) Posició sobre marc competencial i secessió (Itàlia)

ITÀLIA		Actors, temes i estratègies			
Tema	Arguments (asimètrics, simètrics)	Partits d'àmbit estatal	Altres actors	Opinió pública	
Més competències	<p>Simètric 1: totes les regions haurien de tenir les mateixes competències (igualtat)</p> <p>Simètric 2: transferència de competències com una manera de fer que el sistema sigui sostenible (eficiència)</p> <p>A simètric: Les regions del nord han de tenir un tractament diferent (Padània). En cas del federalisme, el dret de secessió hauria d'incloure's, com a m'ínim per la Padània</p>	<p>La DC defensa un sistema regional però acceptant-ne les particularitats (estatus quo)</p> <p>Centre-esquerra i esquerra: argument simètric 1</p> <p>FI: argument simètric 2</p> <p>Lliga Nord: arguments asimètrics</p>	<p>Mitjans de comunicació: <i>La Stampa, La Repubblica, Il Messaggero, Il Giornale, Il Corriere de la Sera</i>.</p> <p>Simetrizadors</p> <p>Sindicats: primer argument simètric</p> <p>Cofindustria: dubtes sobre el sistema federal. Donarien suport a l'argument simètric 2</p>	<p>Opinió pública:</p> <p>Fonamentalment satisfeta amb l'estatus quo. Molts votants de FI i la LN van votar per més regionalització al referèndum del 2006</p>	
Secessió	<p>Un argument asimètric: que poques regions tinguin dret a la secessió.</p> <p>Un argument simètric és el que defensen els que voldrien el dret a secessió per totes les regions o per cap</p>	<p>Ningú no ho defensa excepte la LN, que ha adaptat la seva posició al federalisme com un pas intermediari</p>			

Taula 4.4. c) Posició sobre igualació competencial (Itàlia)

ITÀLIA	Actors, temes i estratègies		
	Arguments (asimètrics, simètrics)	Partits d'àmbit estatal	Altres actors
Nivell de competències (igualació)	<p>Simètric: totes les regions haurien d'assolir nivell similars.</p> <p>A simètric: les regions especials i les del Nord, com a conseqüència de les particularitats, lingüístiques, culturals i econòmiques, haurien de tenir més competències que les altres</p>	<p>Els defensors del federalisme reivindiquen la possibilitat de considerar una solució asimètrica: el subdesenvolupament econòmic i les particularitats culturals no sempre van junts, excepte el cas de Sardenya.</p> <p>Tanmateix, bàsicament tots els partits consideren que a curt termini, la igualació és positiva (les reformes del 1999-2001 anaven en aquest sentit)</p>	Opinió pública

(3) Salvi, Sergio (2004).

(4) Giovannelli, (2004)

4.6.1. Espanya: arguments per a la simetria

a) La unitat de l'Estat

Aquest és un dels arguments més habituals emprat pels sectors “jacobins” del PSOE, la UCD (que va fer fallida el 1982) i el Partit Popular.

Els defensors de la unitat alerten dels possibles perills que diuen que representa l'Estat de les Autonomies. El concepte, tal com l'entén el PP, porta a l'acceptació de la Constitució com a màxim sostre, considerant que aquesta és la que permet un espai d'igualtat entre els espanyols. Per tant, qualsevol reforma encaminada a un major reconeixement de les particularitats de les nacions minoritàries és fortament rebutjada. Pel que fa al PSOE, hi va haver un llarg període de disparitats, en l'extrem entre els que defensaven la unitat de l'Estat en termes recentralitzadors i els que defensaven avançar vers un federalisme de caràcter no homogeni que tingués. A partir del 2004, Zapatero ha intentat integrar aquestes diferències al seu discurs després d'eliminar les antigues elits del partit. En un principi l'equilibri permeté concentrar el missatge sobre el model d'Estat a la base subestatal, evitant tenir una veu unificada sobre aquest tema, però finalment ha reculat vers posicions més conservadores per tal de fer front a les posicions del PP.

b) La igualació de poders via els principis d'autonomia i d'igualtat entre comunitats i entre ciutadans

El PP ha estat tradicionalment un partit centralista-regionalista. Pot ser considerat com un partit que ha evolucionat des de posicions contràries respecte de la descentralització cap a la defensa de les CCAA com unes eines administratives acceptables un cop ha après sobre les potencialitats de governar aquestes entitats. En termes generals, el PP ha defensat una perspectiva de convergència en termes de descentralització. El principi normatiu el trobem a l'article 138.2 de la Constitució, aquest diu que els Estatuts d'autonomia “no poden implicar en cap cas un privilegi social o econòmic” i a l'article 139.1: “tots els espanyols tenen els mateixos drets i deures a tot el territori”. El PSOE, mentre ocupava el poder central (fins al 1996) va avançar vers la progressiva homogeneïtzació de l'Estat autonòmic. En el període 1996-2000, un cop a l'oposició, la batalla pel lideratge del partit entre Almunia i Borrell va ser també una divisió sobre el model d'Estat —entre el federalisme simètric i els que donaven suport a una centralització limitada. En els dos casos, prevalien els principis d'autonomia i d'igualtat en els discursos amb vocació legitimadora. PSOE i PP han emprat, a més, un discurs basat en els “drets individuals” dels espanyols davant de valors o drets col·lectius. D'altra banda, la simetrització que suposaria l'eliminació de l'estatus especial del País Basc i Navarra en matèria de finançament (Concert Econòmic) no és gaire present en el debat espanyol.

L'associació d'empresaris espanyols (CEOE) ha defensat la unitat dels interessos econòmics i una administració centralitzada de les polítiques públiques. Només la catalana Foment del Treball i la

basca Confebask han estat autònomes a l'hora de presentar diverses perspectives, especialment quan s'havien de decidir les infraestructures. L'església catòlica espanyola (Conferència Episcopal) ha entrat al debat defensant la unitat de l'Estat (per exemple a la carta pastoral del 2006). Les posicions dels bisbes bascos i catalans han estat sovint diferents, desmarcant-se o matisant la visió unitarista de la jerarquia catòlica espanyola.

4.6.2. Itàlia: arguments per a la simetria

a) Els Estatuts especials no haurien d'implicar més poders (propostes federals)

Aquest argument va lligat a les propostes dels anys 90 i a la reforma del 2005. El sistema regional ha connectat l'estatus especial i el nivell de descentralització.

Aquesta característica ha ajudat a orientar les demandes de les regions ordinàries: qualsevol podia assolir, com a mínim, el nivell d'autogovern de què gaudien les regions especials. La qüestió més paradigmàtica a Itàlia, però, és la del federalisme fiscal. Les regions "ordinàries" del nord i Sicília argumenten que comparant el pressupost *per capita*, per exemple entre Trentino i Vèneto, les diferències són enormes.

Paral·lelament a les posicions de la Lliga Nord, tant la dreta com l'esquerra, especialment a nivell regional, consideren que la reforma del 2001 no ha satisfet un nivell eficient d'autogovern. Els dirigents de les regions amb un estatus especial sovint accepten que el federalisme fiscal podria ser positiu per a totes les regions. Els PANE i els partits estatals estan bàsicament d'acord en aquest

tema. Per la seva banda, Cofindustria, la patronal més important, no ha canviat de punt de vista durant aquests anys: després de la reforma del 2001, els empresaris han estat crítics amb les primeres propostes de reforma fetes per la dreta (Giovanelli 2004). Tanmateix, consideren que el federalisme fiscal hauria de comportar una reducció dels impostos i no pas un creixement de les estructures administratives. Els petits i mitjans empresaris del nord han tingut una posició lleugerament diferent. Consideren que una reforma federal podria beneficiar la competitivitat econòmica de les seves empreses.

b) Solidaritat entre regions i entre ciutadans

Els defensors del principi de solidaritat consideren que el sistema actual de finançament i redistribució de recursos és ineficient per reduir les desigualtats. L'esquerra italiana i els territoris del sud parteixen de la premissa que el rol redistributiu de l'Estat és més intens si no s'implementa un sistema de federalisme fiscal. Seguint el mateix camí l'antic Partit Comunista (Rifundazione Comunista) considera que el federalisme fiscal només el demanen les regions del nord, on el sector negocis és més fort. Els sindicats (CGIL i CSIL) insisteixen en el potencial de competitivitat i conflicte potencial del federalisme fiscal, que tendirà, es diu, a substituir els principis de solidaritat i de cooperació territorial. Finalment, l'Església ha definit el procés de devolució com una reforma imbuïda d'una important manca de solidaritat.

c) Unitat de l'Estat

El federalisme asimètric podria ser un punt de partida per a la centredreta, bàsicament FI, LN i PANE de les regions especials, amb la secessió com a darrer objectiu a vegades reivindicat, però amb intensitat decreixent, per part de la LN. Aliança Nacional, membre de la coalició de centredreta fins al 2006, donava suport al vot positiu al referèndum del 2006. Tanmateix, un dels fundadors més carismàtics del partit, Domenico Fisichella, considerava que el federalisme anava en contra de la història de la nació, de l'interès nacional i de la solidaritat. El centreesquerra ha estat favorable a la defensa de l'*status quo* de la reforma del 2001. Consideren que la unitat de l'Estat només pot ser garantida si els regionalismes amb objectius secessionistes no aconsegueixen els seus objectius. És interessant especialment aquesta qüestió en les regions especials. A Sardenya, per exemple, la presència de PANE forts està afectant aspectes de la coherència de l'esquerra, ja que defensa que una reforma descentralitzadora addicional seria positiva.

4.7. CONCLUSIONS

La comparació entre els casos espanyol i italià requereix diverses observacions: A Itàlia la discussió sobre el model d'Estat ha estat molt activa durant els 90, quan el sistema de partits tradicional va fer fallida i la Lliga Nord va incrementar les seves possibilitats d'influir els grans partits. A Espanya el debat sobre el model d'estat és un fet inherent a "l'Estat de les Autonomies". El conflicte centre-perifèria va ser institucionalitzat ràpidamente després de la dictadura franquista, cosa que no va esdevenir en el cas italià.

Mentre l'estat autonòmic espanyol representava una oportunitat d'incloure actors polítics dins del sistema que eren crítics amb les elits de l'antiga dictadura, a Itàlia, el sistema regional va ser part de la nova República, la *polity* que havia trencat amb les elits feixistes. A Itàlia les discussions sobre l'efectivitat del sistema regional són molt habituals en l'escena política quotidiana. A Espanya, amb poques excepcions, sembla que els partits i l'opinió pública entenen que el sistema funciona prou bé. Si mirem els arguments i el debat normatiu, un altre cop hi trobem problemes semblants i respostes semblants. La regionalització efectiva d'Itàlia ha estat dificultada pel fet que el bloc de centre-dreta dirigit per FI està dividit en aquest tema. FI i la LN defensen que un estat més descentralitzat i amb autonomia fiscal, és més eficient. Tanmateix, FI, com a partit *catch-all*, necessita defensar els principis d'unitat de l'Estat i de solidaritat. Per la seva banda, la LN, amb la secessió com a possible horitzó, defensa l'autonomia fiscal per altres raons. Considerant altres actors, Espanya i Itàlia no són tan diferents com hom podria pensar: tots dos estats han intentat mantenir un equilibri reformant fonamentalment la divisió de poders entre les unitats subestats i l'Estat. El principals actors estatals han lligat els conceptes de solidaritat i d'igualtat amb un poder executiu central de redistribució. Aquest argument ha estat emprat a moltes regions com una manera de defensar l'estatus quo, una situació en què l'Estat encara és important per decidir on s'inverteix.

Per exemple, és la posició dels partits d'esquerres al sud d'Itàlia, del PSOE a Extremadura o del PP a Múrcia i Galícia. I tots dos estats mostren demandes similars dels PANE respectius. Els PANE catalans i la Lliga Nord demanen un nou sistema de solidaritat (que es posi límits a la solidaritat, seguint premisses defensades per exemple pel TC alemany al 1999), basat en la

lliure decisió de les administracions regionals, un cop controlin els seus propis recursos. Al País Basc, Catalunya, Sardenya i el Tirol del Sud, donen suport a mantenir les seves solucions asimètriques. D'altres PANE defensen un sistema més descentralitzat però els suports que tenen són massa febles per poder generar reformes importants.

Tot i que el tema de la redistribució encara és actiu a tots dos països, les crítiques són diferents. A Itàlia l'argument més fort de les regions del nord és habitualment de "suma-zero": el control dels recursos per part de l'Estat redueix la capacitat de competitivitat dels territoris del nord. Aquest argument és utilitzat per partits liberal-conservadors i el sector de negocis, aliats amb les elits regionals i la capital econòmica del país, Milà. Per tant, el conflicte pot ser entès en termes de l'eclipsi de la capital econòmica sobre la capital política, Roma. A Espanya, en canvi, el conflicte es presenta sota una perspectiva diferent. Es repeteixen els arguments sobre l'eficiència,

però la capital de l'Estat continua essent un lloc principal de trobada entre l'interès públic i el privat. Mentre els casos més virulents d'asimetria en el cas espanyol són les nacions minoritàries, especialment Catalunya i el País Basc, aquest no és el cas d'Itàlia, on els casos de conflictes nacionals sovint són de minories nacionals identificades amb Àustria i Eslovènia, i no de nacions minoritàries (excepte, en tot cas, Sardenya). Aquestes regions específiques, tanmateix, no tenen la importància econòmica o demogràfica de Catalunya o el País Basc. D'altra banda, el cas de la Lliga Nord no té un paral·lelisme directe amb Espanya en el sentit que no ha existit mai una coalició permanent de govern a nivell estatal.

La defensa dels símbols nacionals i d'una cultura comuna ha estat un argument addicional dels actors favorables a la simetrització. En el cas italià, la llengua italiana és la primera amb l'excepció del Tirol del Sud i de la Vall d'Aosta. En el cas espanyol, la cooficialitat d'altres llengües als seus respectius territoris ha anat lligada a demandes d'autonomia sovint basades en la reivindicació d'un autogovern "nacional" que ha comportat una discussió més àmplia sobre el pluralisme cultural i nacional de l'Estat.

El model d'Estat encara està obert a tots dos països. Tant a Itàlia com a Espanya, les reaccions des del centre depenen de les aritmètiques parlamentàries. Quan a nivell estatal es necessita el suport dels PANE, es contemplan petites reformes. Quan no es requereix el seu suport, els arguments d'unitat i solidaritat prevalen i els pactes amb l'oposició sobre el model d'Estat són més probables.

És difícil preveure el futur del debat territorial a Itàlia i Espanya. Els debats fins el 2008 i les negociacions han generat molts resultats possibles, des de la federalització dels dos països a un llarg període de desacord sobre les possibles reformes. De fet, a Itàlia és probable que no es faci cap reforma a mig termini.

Itàlia ha explorat molt escenaris diferents, des del regionalisme executiu fins a propostes d'autonomia fiscal. A Espanya el rang de les posicions defensades pels actors és menys ampli. Podem preveure un nou procés de simetrització després de les reformes estatutàries. Un cop controlats els conflictes que puguin sorgir, el PP i el PSOE intentaran fer transferències similars a totes les CCAA. Algunes transferències s'iniciaran a un lloc i després seran copiades a tot arreu.

A algunes comunitats històriques, els conflictes amb l'Estat continuaran. El cas del País Basc, amb el fracàs dels dos "Plans

Ibarretxe” en la primera dècada d’aquest segle, mostra que és difícil aconseguir models d’acomodació política quan xoquen amb les restriccions constitucionals.

A Catalunya, la reforma de l’Estatut i el nou model de finançament inclouen la perspectiva d’aconseguir més inversions i més eficients per part de l’Estat. Tanmateix, l’horitzó podria canviar si el PP guanyés les eleccions, a més que el procés ha generat cansament i un increment de posicions independentistes que potser augmentin la conflictivitat de la futura agenda política.

A Itàlia la polarització del debat territorial entre el 2001 i el 2007 bloqueja qualsevol gran projecte de reforma. El regionalisme executiu és probable que sigui estable al llarg del temps, tot i que la centre-dreta preferiria més autonomia fiscal i legislativa. El regionalisme executiu permet més control per part de l’estat. Això és un avantatge si considerem el nivell tradicionalment de confiança entre les administracions locals i regionals. Aquests arguments tenen una importància especial per FI, LN i els sectors de negocis. L’altre escenari, una constitució federal orientada especialment cap a l’autonomia fiscal, comporta riscos de percepció de desigualtat social.

4.8. BIBLIOGRAFIA

- Aja, E., 2003. *El Estado autonómico: federalismo y hechos diferenciales*, Alianza Madrid.
- Antonini, L., 2000. *Il regionalismo differenziato: la politica delle differenze, la welfare society e le prospettive del regionalismo italiano anche nel confronto con la riforma del regime speciale per il TAA*, A. Giuffrè.
- Argelaguet, J., 2002. *Dos casos de democràcia consociativa: Irlanda del Nord i el Tirol del Sud comparats*, Institut de ciències polítiques i socials.
- Aznar, J.M., 2005. *Ocho años de gobierno: una visión personal de España*, Planeta.
- Barlucchi, M.C., 1997. Quale secessione in Italia? *Rivista italiana di scienza politica*, 27(2), pp.345–372.
- Castells, A., 2000. *Balanzas fiscales de las Comunidades Autónomas,(1991-1996): Análisis de los flujos fiscales de las comunidades autónomas con la administración central*, Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònomic i Locals.
- Duchacek, I.D., 1970. *Comparative federalism: the territorial dimension of politics*, Holt, Rinehart and Winston New York.
- Giovanelli, O., 2004. *Federalismo e Cofindustria*.
- Hepburn, E., 2007. *The New Politics of Autonomy. Territorial Strategies and the uses of European Integration by Political Parties in Scotland, Bavaria and Sardinia 1979-2005*. European University Institute.
- Miglio, G., 1969. *Le contraddizioni dello stato unitario in Miglio – Benvenuti, L'unificazione amministrativa e i suoi protagonisti*. Pubblicazione ISAP., Vicenza: Neri Pozza.
- Pons, J. & Tremosa, R., 2005. Macroeconomic effects of Catalan fiscal deficit with the Spanish state (2002–2010). *Applied Economics*, 37(13), pp.1455–1463.

Sala, G., 2005. Independencia y parcialidad: las sentencias del Tribunal Constitucional en materia de federalismo. *Paper presentat al Fòrum de Recerca. Departament de Ciències Polítiques i Socials, Universitat Pompeu Fabra.*

Salvi, S., 1996. *L'Italia non esiste*, Camunia. Available at: Accés a la versió catalana de 2004.

Altres fonts

Constitució italiana

Constitució espanyola

STC 76/1983, "Sentència del Constitucional sobre la LOAPA"

CIS. Enquesta 2610

Il Corriere de la Sera. 3 de juny 1996; 27 de maig 2004

Il Giornale. 6 de novembre 2005, *Il Giornale*", 21 octubre 2005, p.4

ISTAT - <http://www.istat.it/>

El País.com

El Mundo.com, Especial sobre l'Estat de les Autonomies

<http://www.elmundo.es/papel/hemeroteca/1996/05/28/mundo/113913.html>

El Mundo: 28 de desembre 2006, sobre el sistema de finançament:
[http://](http://www.elmundo.es/papel/2006/12/28/economia/20066143.html)

www.elmundo.es/papel/2006/12/28/economia/20066143.html

La Vanguardia, 17 de febrer 2006,

Pàgina web de la Lliga Nord: proposta Miglio, Projecte Speroni, entrevista amb Miglio a Varese 1996 i documentació del Congrés federal del Partit 2002.

<http://www.foroermua.com/>

<http://www.limesonline.com>

<http://www.svimez.it/Pubblicazione/infosvimez/info12007/01%20febraio%2006.pdf>

CAPÍTOL 5: CONCLUSIONS

L'objectiu principal d'aquesta tesi doctoral ha estat identificar quins condicionants afavoreixen que les elits i òrgans subestats dels Partits d'Àmbit Estatal (PAES), i més concretament del PSOE, desenvolupin estratègies organitzatives pròpies.

Definim estratègia organitzativa com la determinació d'objectius compartits per un partit polític. En el cas d'un PAE que opera en un estat compost, aquests objectius poden no coincidir entre les unitats subestats i estats del partit.

La tesi ha definit tres dimensions en les quals els PAES que operen en estats compostos han de fer front a potencials problemes de discrepància amb els òrgans subestats com a resultat: la dimensió orgànica, la institucional i l'electoral.

Aquesta tesi doctoral mostra que la regionalització o federalització d'alguns països europeus ens força a discutir la visió horitzontal dels partits, basada únicament en una lluita pel poder entre grups que volen formar part de les decisions en àmbit estatal. I ho ha fet des d'una perspectiva que integra la dimensió organitzativa amb el reconeixement de l'existència de reptes i dilemes entre l'estructura estatal i subestatal dels partits a l'hora de definir estratègies, tant en l'arena electoral com en la política d'aliances i en el desenvolupament de polítiques públiques.

Per tal de donar resposta a l'objectiu, la tesi doctoral ha identificat i analitzat alguns dels principis reptes organitzatius interns al PSOE durant el període 2003-2011, en el context d'un procés de reforma del model territorial, tot coincidint del control polític de bona part d'autonomies espanyoles així com del govern espanyol (2004-2011).

- Repte 1: Equilibrar el principi d'autonomia i integració organitzativa.
- Repte 2: Consolidar un electorat divers en dos eixos de competició política i dues arenes electorals diferents.
- Repte 3: Desenvolupar processos de reforma del model territorial que requereixen de majories en dos nivells de govern.
- Repte 4: Respondre a les dinàmiques de simetrització i asimetrització del model territorial.

El primer i tercer capítols d'aquesta tesi doctoral defineixen la relació de les organitzacions territorials del PSOE amb els interessos de l'organització estatal. D'una banda, el primer capítol argumenta que els PAES tenen diversos incentius per adaptar la seva estructura organitzativa al model territorial, institucionalitzant el paper de les elits regionals en els òrgans centrals dels partits i atorgant àmbits d'autonomia organitzativa.

A través d'una anàlisi comparada, el quart analitza l'evolució del model autonòmic espanyol des d'una perspectiva més enllà de la clàssica mirada del joc descentralització-centralització. Tant el cas italià com el cas espanyol analitzats al capítol posen de manifest que existeix una dinàmica en l'evolució d'ambdós models cap a un aprofundiment de la descentralització política amb visió simetritzadora. Tant al cas italià com espanyol, els PAES, així com altres actors, han apostat per l'evolució dels models territorials cap a aquesta simetrització, malgrat l'aparició de veus discordants en algunes regions, especialment a IU-ICV i PSOE i al centre-dreta italià.

Per tant, el capítol 1 i 4 presenten com s'organitza el PSOE i quina és la percepció del model territorial en el seu interior.

Els capítols 2 i 3 presenten, d'altra banda, el Repte 2 i Repte 3 i ajuden a explicar per què en l'interior dels PAES pot conviure-hi el

reconeixement d'autonomia organitzativa de les seccions subestatal del partit i, alhora, desenvolupar una lògica d'integració amb el partit en el seu conjunt.

Aquest capítol exposa les principals conclusions generals, es discuteixen algunes de les implicacions teòriques presentades tant a la introducció general com als quatre capítols anteriors i es proposen algunes línies de treball de futur.

5.1. LA DIMENSIÓ ORGÀNICA

La qüestió de com ha canviat el PSOE com a resposta a més de 30 anys d'Estat d'Autonomies no és sempre unidireccional i depèn de factors evolutius, però també conjunturals. Aquesta tesi doctoral, especialment el capítol 1, conclou que en les darreres tres dècades el PSOE ha evolucionat progressivament les seves estructures emulant el funcionament de l'Estat de les Autonomies. Aquesta conclusió general es concreta en dues especificitats complementàries.

- a) Les federacions regionals i de nacionalitat, terme específic al qual es fa referència per parlar específicament del PSOE, han adquirit protagonisme en el funcionament del partit. D'una banda, cada cop són més autònomes en relació als òrgans centrals del partit, en bona mesura perquè la creació d'arenes polítiques autonòmiques provoca que els partits es descentralitzin per controlar millor el context institucional i electoral diferenciat. Per altra banda, les federacions regionals del partit participen formalment de mecanismes i fòrums de decisió. En la darrera dècada fou el cas del "Consejo Territorial", òrgan creat a finals dels 90 i que Rodríguez

Zapatero va potenciar durant el procés de negociació de nous Estatuts d'Autonomia.

En el cas del PSOE hi predomina l'avenç cap a un partit descentralitzat, especialment en àrees i responsabilitats importants (programes, aliances i missatge electoral) i tenen com a excepció la relació amb la militància i la gestió financera.

b) Malgrat l'existència d'aquesta realitat formal, els PAES segueixen desenvolupant lògiques de funcionament informal i no basada en regles i normes internes. Aquesta conclusió s'ha posat de manifest en diverses seccions d'aquesta tesi doctoral.

Des de la perspectiva interna, s'ha demostrat que els líders autonòmics han estat especialment forts en circumstàncies de divisió interna o bé lideratge central dèbil, destacant la segona part de la dècada dels 90. En canvi, Rodríguez Zapatero tingué la capacitat d'incorporar bona part dels "barons regionals" al seu projecte, potenciant el seu rol als espais de decisió, dotant-los de capacitat consultiva i incorporant-los al nou projecte polític, ja fos mitjançant declaracions de suport programàtic com la declaració per una Espanya plural a Santillana del Mar (2003)⁶⁰, en clara referència al projecte del PSC, o bé nomenant-los amb funcions ministerials al govern de l'estat (cas de Bono i posterior Chaves).

Des de la perspectiva externa al partit, els "barons regionals" han tingut gran influència en el desenvolupament del procés de reforma autonòmica de 2003-2007. Com hem vist als capítols 3 i 4, aquest període es caracteritza entre d'altres factors per l'aprovació progressiva de diversos estatuts d'autonomia. La referència al

---

⁶⁰ Accés el juliol del 2012 a la declaració.
<http://www.psoe.es/ambito/actualidad/docs/index.do?action=view&id=12209>

procés català, com un dels primers textos en ser discutits, va ser habitual en les discussions del partit, incloent-hi els líders autonòmics. La principal reivindicació era la garantia de no aprofundir en algunes asimetries, especialment en matèria de finançament autonòmic i la consideració nacional de Catalunya. I d'altra banda, la garantia que el tracte rebut a Catalunya no fos especial, en el sentit de no poder-se incorporar a altres Comunitats Autònomes.

El procés estatutari ha posat de manifest que els líders regionals i, per tant, les estructures regionals del PSOE poden mantenir un doble rol: defensors d'autonomia en matèries considerades específiques i ordinàries del partit i, alhora, defensors de la integració, la negociació multilateral i la garantia d'interferència dels òrgans centrals del partit.

Aquesta conclusió posa de manifest una paradoxa en la literatura sobre funcionament vertical dels PAES. Si bé el principi d'autonomia dels líders subestats es planteja com a oposat i contrari al de control dels òrgans centrals del partit, el cas abans explicat supera aquesta visió i el demostra com dos principis compatibles.

Al cas del PSOE, aquest doble rol dels líders regionals o autonòmics es consolida per la participació en un projecte polític comú, però també pels beneficis de formar part de les estructures de govern i la inclusió de quotes territorials en alts càrrecs de govern.

El recent canvi de cicle al PSOE, amb la pèrdua de pràcticament la totalitat de governs autonòmics i el govern de l'Estat el 2011 va coincidir amb la celebració d'un Congrés Federal del PSOE.

Els resultats d'aquest procés de reestructuració interna i el que sembla una nova fase de redefinició del procés autonòmic per part

del govern de Rajoy (2011-) posen de manifest l'interès en verificar qüestionar i actualitzar el paper dels barons regionals en el partit.

5.2. DIMENSIÓ ELECTORAL

El segon capítol d'aquesta tesi presenta un cas específic d'evolució d'una estratègia electoral diferenciada i l'evolució de l'electorat socialista a Catalunya.

L'article analitza l'estabilitat del votant d'acord amb un dels reptes programàtics més importants, la compatibilització d'electorats ideològicament diversos a les eleccions autonòmiques i generals.

D'una banda, la composició de l'electorat en eleccions generals respon a un electorat ampli en tots dos eixos ideològics.

En canvi, en les eleccions autonòmiques els resultats electorals del PSC són inferiors a les generals degut tant a l'alta abstenció de votant d'identitat dual o predominantment espanyola com per votant catalanista que dona suport a altres opcions (fonamentalment CiU, ERC i ICV).

El capítol demostra que, si bé les elits del PSC consideren que l'èxit del període 1999-2008 es pot explicar, en bona mesura, per la compatibilitat del missatge catalanista i del missatge d'esquerres i espanyolista, el resultat del període 2003-2011 mostra un declivi electorat sobtat en les eleccions del 2010 i 2011.

De fet, per primer cop en tota la dècada, la distribució del suport electoral als partits catalans segons els diversos perfils de votant de la societat catalana no varia significativament si comparen les eleccions autonòmiques de 2010 i les generals de 2011. Fins aquell moment, el suport al PSC era sistemàticament superior en

eleccions generals en relació a les eleccions autonòmiques en tots els perfils d'elector, especialment en el votant catalanista.

Es pot parlar, per tant, d'un electorat socialista cada cop més concentrat en posició d'esquerres i identitats duals o predominantment espanyolistes, perdent la centralitat ideològica que el permetia obtenir grans resultats a Catalunya en totes les eleccions generals, amb l'excepció del 2011.

L'existència de dos electorats diferenciats en eleccions generals i autonòmiques ha consolidat un escenari electoral català que podria trobar-se en perspectives de canvi o fins i tot de trencament. Hi ha diverses explicacions que fan interessant posteriors anàlisis en relació amb aquest fenomen:

- a) Raonaments curt-terministes, com per exemple l'efecte de la crisi econòmica poden estar jugant un paper en la pèrdua d'atracció del votant del PSC, especialment al centre-esquerra.
- b) Canvis estructurals en la societat. D'una banda, per l'envelliment del principal gruix de votant socialista dels 80 i 90 a la Regió Metropolitana de Barcelona. O bé, per canvis en les fidelitats de vot a Catalunya explicades per un menor pes de la identificació partidista com a factor explicatiu del vot, especialment en població jove. En tercer lloc, pel creixent pes del factor identitari i el menor pes de lògiques de vot útil i vot anti-PP.

En aquest sentit, el capítol emet unes primeres senyals sobre quins partits treuen un major rèdit electoral d'aquest descens generalitzat en el suport al PSC.

Si ens centrem en el missatge i l'estratègia, esperariem segons la literatura una alta incidència de PANES, especialment en l'atracció

de votant amb identitat predominantment catalana motivat, d'una banda, per un canvi en la percepció del debat nacional, en la crítica al model territorial i el creixement del suport per la independència.

En relació amb el votant no catalanista, seria d'esperar un efecte de l'abstenció i de partits ideològicament propers com ICV en l'esquerra de l'eix ideològic i PP en posicions centristes.

Una de les principals conclusions és que el votant tradicional i no tradicional del PSC no només s'apropen a CiU i ICV, sinó que ascendeixen significativament altres petits partits com Ciutadans (C's) o fins i tot la Plataforma per Catalunya, especialment en barris i districtes censals que han concentrat tradicionalment un alt vot socialista.

Les conseqüències d'aquest canvi no es limitarien a reconstruir l'estratègia pròpia del PSC de compatibilitzar catalanisme i missatge d'esquerres, sinó també plantejar quin paper ha de jugar el PSC en la política catalana en matèria de coalicions.

Com a conclusió, podem argumentar doncs, que la capacitat de les organitzacions subestats del PSOE per desenvolupar estratègies pròpies es veu limitada en la perspectiva institucional i orgànica, si bé en la dimensió electoral existeixen forts incentius per mantenir una estratègia diferenciada que permeti apropar electorats diferents al partit. Aquesta estratègia diferenciada existeix preferentment en espais electorals en els quals la presència de PANES importants provoca que l'estratègia necessària per guanyar eleccions sigui compatibilitzar votants que prioritzen temes i visions pròpies del nivell subestatal amb votants que prioritzen la política estatal. El cas basc i català contrasten, en aquest sentit, amb altres realitats com poden ser Castella-la

Manxa, Castella-Lleó, Extremadura o Madrid, en les quals tant el PP com el PSOE poden fer compatibles missatges eminentment regionalistes amb una agenda marcadament espanyolista. Aquesta diferència en termes estratègics pot condicionar la coherència interna i estabilitat del partit, tant en la relació amb els votants com en la relació orgànica amb el nivell central del partit, ja que en cas de declivi electoral els òrgans estatals del PAE poden reclamar responsabilitats en cas de mals resultats a les eleccions generals. En tot cas, cal tenir en compte l'estatus especial del PSC amb el PSOE, una realitat que convé no oblidar en l'anàlisi comparada.

5.3. DIMENSIÓ INSTITUCIONAL

Aquesta tesi doctoral ha analitzat també els partits com a impulsors de canvis en relació amb el model territorial. Concretament s'ha plantejat en quina mesura el període 2003-2007 configura un cas de reforma dirigida i coordinada des del centre del partit o bé ha existit espai per al desenvolupament d'estratègies diferenciades des dels òrgans subestats del PSOE.

Les reformes estatutàries de la dècada dels 2000 a Espanya configuren un cas de reforma territorial prevista i compromesa tant pel govern de Rodríguez Zapatero com per diversos governs autonòmics, entre ells el cas català entre 2000 i 2004.

El procés d'aprovació d'estatuts comportà, des d'una perspectiva d'expectatives dels actors involucrats, una posada al dia del clàssic conflicte entre Comunitats Autònomes (CA) i Estat i entre CA. En aquest cas, mentre algunes CA esperaven posar al dia el paquet

competencial i finançament previst pel règim de finançament comú, per altres CA, com ara Catalunya, el procés es preveia obert a un reconeixement nacional i la consolidació de particularitats en el seu finançament. El cas basc, bloquejat a tràmit pel congrés dels diputats, afegia un element de confrontació addicional en tant que obria la porta a una declaració de sobirania basca en igualtat amb Espanya que fou frontalment rebutjat tant per PSOE com per PP.

Aquesta diferència d'expectatives segons CA va permetre construir un sistema d'aliances partidistes en els quals tant PSOE com PP estaven d'acord en participar-hi, amb l'excepció del PP en el cas català. L'existència d'una percepció complementària per part dels dos partits majoritaris al nivell estatal sobre el que havia d'implicar aquest procés (descentralització i alhora simetria en el procés) contrasta amb els casos en els quals un o diversos PANES formaren part necessàriament del sistema d'aliances. En aquests casos, tant PSOE com PP frenaren les expectatives d'aquests partits, ja fos avisant les seccions autonòmiques dels seus partits o bé incorporant clàusules d'equiparació al màxim competencial, com fos el cas valencià.

Els resultats de la tesi confirmen majoritàriament el que la literatura planteja sobre "policy-making" en sistemes parlamentaris. Així la incidència del nombre d'actors, la distància ideològica entre ells i el paper dels actors amb capacitat de veto és fonamental per entendre el resultat final de la negociació.

Aquesta afirmació es compleix en els casos analitzats al capítol 3, la Comunitat Valenciana i Catalunya. La necessitat d'aprovar els estatuts per una àmplia majoria tant al nivell estatal com al Parlament espanyol implicava negociar en realitat dos textos. En el cas català, la fase de negociació catalana obligava a afegir a la coalició de govern a CiU, que no formava part del govern de

coalició, conformant un joc de negociació en el qual formalment no s'havia de rendir comptes a cap òrgan estatal de partit. El PP estava exclòs de la negociació i el PSOE no tenia capacitat d'incidir en aquella fase negociadora.

Al cas valencià, en canvi, PP i PSOE no havien d'incorporar a més partits en la negociació, si bé el PSOE no tenia capacitat de veto per trobar-se en minoria. El text planejava, doncs, en una perspectiva de desigualtat de pes, si bé la necessitat de pactar posteriorment el text amb el govern de Rodríguez Zapatero feia preferible un acord al nivell estatal.

Per tant, l'hora de negociar el text estatutari, les seccions subestats del PSOE tenien, una doble lògica de relació vertical amb la secció estatal del partit:

- a) La defensa d'una estratègia diferent a la de l'organització central del partit, a través dels incentius per fer propostes propers als PANES (cas català). Es tractaria, en tot cas, d'una situació d'estratègia diferenciada però limitada per la posició de veto d'altres actors.
- b) El convenciment que tard o d'hora s'hauria de negociar amb el govern del PSOE a Madrid (tots els casos) i, per tant, l'abandonament d'una estratègia diferenciada. En aquest cas, la realitat és que malgrat poder jugar la carta de defensar una estratègia pròpia, les elits autonòmiques tenien incentius per no esperar a que el text arribés a la fase de negociació estatal. Aquest fou el cas valencià.

A la pràctica, la capacitat d'influència de les seccions autonòmiques del PSOE en el procés negociador eren més aviat escasses. No només era una qüestió de poder marcar una posició

pròpia en relació amb el model territorial, sinó de quedar supeditats als actors amb capacitat d'explotar la posició de veto.

En el cas català el PSC no podia permetre's fracassar en l'acord d'un text amb els seus socis de govern i CiU mentre que en el cas valencià, la seva posició de partit afeblit electoralment feia inviable renunciar-hi a formar part.

En relació amb la negociació en fase estatal, les conclusions posen de manifest la compatibilitat entre la defensa d'una estratègia pròpia i el control exercit des del nivell central del PSOE. És a dir, malgrat aterrar amb una proposta diferenciada, la necessitat d'acordar el text amb el govern central va deixar en una posició afeblida el PSC, fet que contribueix a posar en dubte la capacitat de les seccions subestats dels PAES per contribuir de manera decisiva a reformes territorials.

D'altra banda, les conseqüències del procés estatutari posà de manifest la incidència dels processos multinivell en l'estabilitat de governs. Obligat a acceptar el text pactat per PSOE i CiU, el govern català es trencà per la diferència de criteri entre el PSOE/PSC i ERC i, paral·lelament, es va obrir un període de major sintonia entre PSOE i CiU al Congrés dels Diputats que no va tenir, malgrat l'expectativa del PSOE, incidència en la política catalana.

5.4. PERSPECTIVES I PREGUNTES OBERTES

L'elaboració d'aquesta tesi doctoral ha permès explorar el funcionament d'un PAE en un model territorial en evolució com és el cas espanyol. Els diversos capítols d'aquesta tesi poden ser replicats i adaptats a altres realitats en cadascuna de les tres dimensions analitzades, o bé amb un estudi monogràfic que

aprofundeixi en la comprensió sobre el funcionament dels PAES en estats compostos.

Per a l'elaboració d'aquesta secció he tingut present la detecció de diverses preguntes obertes que permeten obrir nous espais de recerca aplicada a aquest àmbit. Algunes d'aquestes qüestions s'estan abordant actualment en la recerca comparada així com en els estudis de cas:

Una primera dificultat correspon a poder cobrir el conjunt d'escenaris possibles en la relació entre seccions centrals i subestatal dels PAES. En aquesta tesi hem analitzat fonamentalment el període 2003-2011, que s'inicia poc temps abans de l'accés del PSOE al govern de l'Estat. En canvi, faltaria una anàlisi del període en el qual el PSOE es situa a l'oposició.

Si bé aquest escenari no es planteja, la tesi aborda altres escenaris en els quals el PAE està en l'oposició al nivell subestatal (València al tercer capítol), el PAE es troba al govern (Catalunya al tercer capítol) i un escenari de PSOE en un context d'oposició, com resulta de l'evolució del PSOE entre el 1996 i 2004 al primer i segon capítols.

En tot cas, l'abordatge d'aquesta qüestió obliga a incorporar un període extens de temps que pot implicar analitzar un partit que, de fet, canvia el seu lideratge, la seva organització i, fins a cert punt, la seva estratègia. L'avantatge d'estudiar el període 2003-2011 és que conflueix en un període d'èxit i progressiva debilitat del projecte del PSOE, tant a l'estat com a les Comunitats Autònomes.

Una segona qüestió oberta fa referència a l'anàlisi de la selecció de candidats, relació amb la militància i finances, al qual es fa referència només tangencialment al primer apartat. Aquesta qüestió planteja un repte fonamental que alhora es transforma en

línia de treball. El principal risc és metodològic i es vincula amb la dificultat d'accedir a les opinions de candidats i militància en relació amb la capacitat d'influir en les decisions sense incórrer en un biaix de selecció, tant pel que fa a l'accés a la informació com pel grau d'oficialitat d'aquesta.

La tercera qüestió rau de l'operacionalització de la dimensió orgànica, especialment en què implica gaudir d'autonomia de l'organització subestatal i què implica no fer-ho. El capítol 1 ens ha mostrat les limitacions de l'anàlisi d'estatuts i reglaments intern. Una alternativa és treballar a partir d'indicadors, construïts en base distància de documents oficials, declaracions o bé programes electorals, acompanyant-ho de material empíric a partir d'entrevistes en profunditat, que permeti identificar si el distanciament o bé la unitat estratègica entre organització subestatal i estatal es produeix per acord, per obligació, pel reconeixement d'un estatus preeminent (com és el cas del PSC) o bé pel reconeixement d'autonomia organitzativa.

La quarta qüestió oberta es vincula amb la funció del senat com a cambra de representació dels interessos subnacionals i, per tant, la seva capacitat per afeblir el control central de l'organització central del partit. Lògicament caldria explorar altres processos de negociació amb la participació de l'estat i les unitats subestamentals, ja que el cas espanyol és pot rellevant.

Una cinquena qüestió correspondria als mecanismes de coordinació intergovernamental com ara les Conferències Sectorials o els Consells de Política Fiscal i Financera. Teòricament es tracta d'òrgans que haurien de fomentar la integració d'estratègies als PAES. Seria necessari analitzar en profunditat en quina mesura el rol actiu d'algun govern autònom

pot contribuir a aglutinar interessos subestats i modificar les posicions del govern estatal del mateix partit.

Una sisena via d'anàlisi possible es relaciona amb el segon capítol. En aquest cas, es planteja la idoneïtat de conèixer la competència electoral multinivell a través d'una compatibilitat entre dades individuals i agregades que vagi més enllà del cas català. Aquesta anàlisi hauria de permetre verificar en quina mesura a les unitats subestats on no hi ha PANES forts, els PAES tenen un menor risc d'obrir dinàmiques de conflicte vertical amb els òrgans estatals del partit.